

2 దానవభంజనా-దీనజనావన, మానిసుపోషణా-మానితసుగుణా! శం

3 ఈశ | శ్రీభగవంత-దాససుపోష! వానవనుత! స-ర్యేశపరేశ! శం.
(సూత్రధారని పాటలకు సూచన లీయఁబడలేదు. ౩౬౬ చూడఁడు.)

7 [4] రుక్మాంగదుడు — *బేహగ్ రాగము-ఆదితాళము*—

అందంబై నది సుమము | యే | మధును దీని సగసము
దెందంబున నా - నందంబును దెం - పొందఁజేయు నిది నిజము.

1 అందంబగు నగలందు-తఘక్కు మ-నందగి యున్నది సుమము |
సుందరయవతి య-నందగు సతిరేర - మందిది నిల్చిన ఘనము. అం.

10 [5] — *ఖరహరప్రియరాగము—ఏకతాళము-త్రిశ్రజాతి.*—

(రుక్మాంగదుడు, సంధ్యావళి, సాహిత్యముమాత్రమే పాడవలెను.)

సాపసా - ధసా - నిదసా - మగా,, - మగర్కీ,,.

శ్రీకరా - శుభా - కలరా - నమో,, - నలమో,,.

1 దామ దామ దామ దా - ధసా - సగరిసా | సాస సరిస -

నేర మేరత్రోవ రా-కృపా-అలకరా | ధీర యఘవి -

నీని నిసని - దాద దనిదసా | సా నీ దా నిదసా -

చూర నిగమ - సార గలరా | మారా కా అలరా -

సా నీ గా నిదసా - సాస మగరిసా.

సారాచా అలరా - రార సుఖకరా.

2 పంత మింత నేయ మేర గాదురా | ఎంతయును భ-జింతుము

భగ - పంత దాసనుత | శాంతాకారా - చింతివీర్చి - సం

తన మిడరా. శ్రీకరా.

(ఇష్టమైనవార లీ యింగ్లీషుపాటను నైపుట్టు ప్రకారమే పాడుకొనవచ్చును.)

సూత్ర— Bless our Society God! Creator!.

For your beloved look we always look -
clear the faults and-give us free thoughts in -
all that we enact- Almighty! and- Omnipresent!
all is this, we all now meant-make us all pleasant.
Bless.

- 11 [6] శుకయోగి. —*మాయామాళకగోళగాగము—ఏకతాళము*—
నారాయణా నారాయణా - నారాయణ శ్రీమ: న్నారాయణా.
1 ధనధాన్యంబులను - మఱి - దానగుతాదులను, పునముగఁ
గల్గినను - నిను - సమదినమును మది నిల్పినఁ జాలును, నారాయణా
- 16 [7] శుకయోగి. (వైపాటలోని చరణములే.)
నారాయణా నారాయణా - నారాయణ శ్రీమ: న్నారాయణా.
2 ఇహములు కల్గునెడక - అనియుఁ బ - కీర్తిక యనుచు నెడక
గడునిశ్చలత గుఱిక - దొలఁగక - కార్యస్థితినిండఁగా మేలగుక
3 ఎంతటి ఘనుడైనక - భర - జీశ్వరుడే యైనక
వంటలు తప్పవలక - భగ - వంతుని కలఁచిన కాంతి లభించును. నా.
- 28 [8] నారదుడు. —*హనుమతోడి రాగము—ఏకతాళము—చతుశ్ర గాలి*—
శంకరా - రిపు - బాలభయంకరా.
పంకగాక్ష! భర - పాశేనా శంకరా. శంకరా.
1 సుజన వినుత పద - సూరిజనాభయద । త్రిజగదభీష్టప్రదా -
శుభదా. శంకరా.
2 మదన దమన మనా-మానిర సుగుణా ; మదగజ రిపుదమనా -
మణా. శంకరా.
- 33 [9] నారదుడు. —*సర్వాసిరాగము—ఆదితాళము*—
సర్వవ్యాపకుడైన యీశ్వరా - శరణ శరణ దేవా!
సర్వధామండు సర్వేశ్వరుండును - సర్వశక్తుఁడగుమ కి వె తలక్రి. స.
1 తనదైవంబుని పదదైవంబుని - తగువులాట తగునే?
కనుగొన సర్వవ్యాపకుఁ డొక్కని - కంటె నుండనగునే? యీశా.స.
- 34 [10] యముడు. —*యుభారిరాగము—ఆదితాళము*—
బౌరా! యెంతవచ్చె । నా । యాశలెల్ల బోఁజొచ్చె. బౌర.
ఆ రాజేంద్రుని వ్రత మహిమను - నా రాజ్యంబిటు కాగలెను,
లేరా? నాకొక దరిజూపంగ - ధీరాగ్రగణ్యులెవ్వరిలా. బౌర.

1 అన్నా! యిచ్చటివారలె చను - చున్నా రిట్టివంత కల్లుట
యెప్పుడైన మీరలిలలో-కన్నాచే? విన్నాచే? తెల్పాచే? బాం.

85

[11] a

—*భరహాప్రియరాగము—ఏకతాళము*—

యమ—సెబాసు! ధాత! చాలయా-మంచి:-జేసివాడె వింక నన్ను
బంపుమి । కొడ్డ । ప్రభునిగఁ నన్నె నర్పివాడె వహహా. సెబా.
బ్రహ్మ—ఆహా! యిదేమిశమనా?-యంత యాటంబుఁ జెందసేకు
దగునా? బాం । సాహసంబు లిట్లు నీవు చేయనగునా? ఆహా.
యమ—అతఁ డిట్లు వ్రత మొనర్చుచేమి? - దీని - చేతనాదు లోక
మిట్లు పొటయేమి?. సెబాసు.

బ్రహ్మ—(తలయూచి యూచుకొన్నాడు.)

యమ—చేతకాని వానిఁ బోలియుండనా? - దీని - చేతనాదు లోక
మింక నిల్వఁగల్గునా?. సెబాసు.

బ్రహ్మ—కీడుమేలు తేరికైన గల్గినే? - వాని - కొడి యిట్లు బేలగు
చుంటుతగినే. ఆహా.

86

[11] b

యమఁడు. —*మాళవగౌళరాగము—ఏకతాళము—చతురశ్రజాతి*—

ఏమియిట్టి రాజునుంచి ఫలము? - నా-కేమిలోఁబడయ్యె దీనిగుణము ;
నీచునంబునందు నీని-కేమి యెంచినావొ కాని । రామరామ సేను
నట్టి - రట్టుపాలు గాగనయ్యె. సేమి.

1 అతఁడిట్లు వ్రత మొనర్చుచేమి?-దీని-చేతనాదు లోకమిట్లు లేమి?
చేత కానివానిఁబోలి- చేతులొగ్గి యుండఁజాల । ధాతనన్ను బంపు
నీకుఁ- దండమయ్య చాలుఁజాలు. సేమి.

(ఈ 11 a b లలో నొకటిమాత్రము పాడినఁ జాలును.)

87

[12]

యమఁడు. —*కాఫీరాగము - ఏకతాళము - చతురశ్రజాతి*—

1 ముల్లోకములకెల్ల-మూలమైనధాత । యల్లభూపుట సాధింపఁడే?
నా-యాసలెల్లఁ దీర్పఁడే?

2 ఈతనిమాయచే-నాతండేరానిన్ము । పాతాళ మంటఁద్రొక్కనే-
బహు - బాధలను బెట్టినే?

3 కటకట యతఁడు నా - కంటనే పడనిమ్ము । వెటవెటమనఁ
జేల్చినా? - మఱి - వెక్కు వెతలఁ జెట్టినా?

41 [13] మోహిని. —*భిమాచిరాగము—ఏకతాళము—త్రిశ్రజాతి*—

బలిబలి సుచరిత్రముల్—నీ-పాకు లలి విచిత్రముల్ । ఇలనృపతు
లనంగనె మా-నీంద్రులె జనకా? బలి.

1 పొంగఁడే? కలంగఁడే? రు - క్కాంగమఁడనఁ ధీరుఁడే? అంగనల
నెఱుంగని ఋవ్య-శృంగుడె జనకా? బలి.

2 తుంటిల్లుండెల్లుండే? వె-న్నంటిగేలి నల్లుండే । నాకంటఁబడిన
యంత వీని - గర్వముకొ వదల్పుండే? బలి.

44 [14] కాంచులు—*నాథనామక్రియరాగము—ఏకతాళము—త్రిశ్రజాతి*—

మా పాలియకన్న శరణు । ఏ । పాప మెఱుంగమిలను. మా.

1 కొబ్బరి కాయలు-కొల్లగ నీకిచ్చి గొబ్బన నెప్పుడు కొల్లుము
దేవా । దబ్బనరమ్మ-దరిజేర్చు మమ్మ-నిబ్బగ మిమ్మ-నీదే భారమ్మ. మా.

2 యేడు కొండలవీచ-యెలసినదేవా । తోడు నీడ మాకు-దొర
కివ కావా । నేడిటు రావా? నెమ్మది నీవా? గోడుపాపవా?
కోర్కె నీవా? మా.

53 [15] మోహిని —*బేహగ్ రాగము—త్రిపుటతాళము—చతురశ్రజాతి*—

ఎంతో సొంపైయున్నది - మది - కెంతో యింపైయున్నది.
వసంత మనంత లతాంత సంతతుల. నెంతో.

1 చల్లగాలి వేగ - నల్లకొని రాగ । ఉల్లముప్పొంగ బల్ యల్లు
మనంగ హా. యెంతో.

2 కమ్మలేనెమెక్కి - నెమ్మిబొగచెక్కి । తుమ్మెదలతేఁడు
జుం - యుమ్మనఁగ నేఁడు హా. యెంతో.

3 సంతసించి శుకము - పంతసించి పికము । కలతుండే యాడ భ
గ - వంతుడని పాడ హా. యెంతో.

54 [16] మోహిని

—*సురటరాగము—అదితాశము*—

ధన్యుడనఁగ నతఁడే—జగంబున.

అన్యమెఱుంగక - యని యువతీజన । మాన్యుడైన గుణ - మహీ
తుఁ డొక్కరుడె. ధన్యు.1 అల్లరిమారుని - మలయకలకుఁబడి - వెల్లువవడిమై - జల్లునంగ ।
వల్లడిఁగొనియెడు - పల్లవపాళికాఁ । గిళ్ళులొనఁగిసుఖింప లభించిన.2 మక్కువఁగలచెలి - మడుపులందిచ్చుచు - బ్రక్కఁజేరియొకస
క్కమాడఁగా । గ్రక్కనఁదైకొని - కాఁగిటనలమి యా - చక్కని
మోవి చు - చుక్కన నొక్కిన. ధన్యు.3 చెంతనిలుచుప్రియ - కాంతలఁజక్కిలి । గింతలవింతల నెంతోలే
ల్చి । కంఠరాజ్యమ - ల్లంతఁజూరఁగొను కాంఠుడనఁగ భగ -
వంతుడె యనఁడు. ధన్యు.

సా. నిదప - మపధపా - మగప మరి	రీ, సా, - నిస	రి మప- రీ, మ ప ని
కూ, టముల - సుగటియే - బలసాగస	టం, మిక్ - మది	దెలిసి - ప్రే, మఁగొని
సా, రిరిస - నిరిసనిదప - మ ప నిస	రి సానిదప - ధప	, మగ రి - పము రి -
పా, టలను - మదిగఱచెడి - యువతుల	ముడింబెనగ - నెదం	, గనియు - నదయా -

రు. స.
త్తుడె. ధన్యుడ.

56 [17]

—*శంకరాభరణరాగము—అదితాశము.*—

రుక్కా—మానని యెవ్వరవే? గుణ - మండిత! పేరెదియే? యీ -
కానలఁబడి యను - మానములేక ప్ర - యాణమిదెచ్చటికే?మోహి—ఎవ్వరైన నేల? పే - రెద్దియొనీకేల? - యివ్వనభూమిఁ
జ - రింపఁగఁదగదె యిం - కన్యరు నెన్నేర?రుక్కా—చనితరా! పతియెవరే? నీ - జనకుండేఘనుడే? వినకేడుక
క - ల్లెనుదెల్పుచు నా - మనవిని విని తేగ.

(ఈపాటకొఱకుప్రసంగములో * ఈగుర్తునఱకునువిడిచివేయవలెను)

మోహి—జనుకుడల విధాన; నిజేచ్ఛం - జనదు సవివాహితి; ఆ
ఃధి - మనమునబుట్టిమో - హినియనబడితి; ఏ-మనిననీ కేల యిట?

58 [18] మోహిని. —*ధీరశంక రాధానామ— (పారసీపట్టు) ఆదితాళము*—

వింతెవింత లాడితి - సంతుసంబుఁ జూపితి । చెంతనట్టై చేరితి - చేయి
బట్టవచ్చితి । తగుర! - తగుర! - పరులు - నగర! - ఔరా కన్న
లుకానవా? । ఇనకులజుడవా? - యిచటఁబ్రభుడవా? - యింతటి
వాడవా? - మతిమఱచితివా? - మాతో నిటఁ దగువా? - చార్
చార్ పో.

(తెనుఁగుపాటల నియమములు ఇట్టి పారసీపట్లయం దుండవు.)

59 [19] —*ధీరశంక రాధానామ—ఏక తాళము—త్రిశ్రవాలి*—

మోహి—చాలయ్య నాజేంద్ర చాలు - నీకథ - చాల్యలుపోపోవ
య్యి । మేలయ్య! నీవెట్టి - మేలము లిట నిం - కేల చేసెన
య్యి? । యీ లీల పీడు మయ్య. చాలయ్య.

రుక్మా—అక్కటకోమలియేలనన్నిట - లాడఁజూచెనే? । ఎక్కు
వౌమరువారిఁజొక్కితినికేల - జిక్కితిఁగానగదే । నీకే । న
క్కితినేలగదే. అక్కట.

మోహి—నాకేలఁజిక్కఁగ - నీకేలయీవెట్టి-పోకలుమానుమయ్య ।
జోకతోనీకెల్ల - సుఖములొసంగన - నేకులులేటయ్య? । యి
ట్టి । సోకులుచెల్లునయ్య? చాలయ్య.

రుక్మా—కొమ్మరొ! నిన్నెద - నమ్మితినికు మే - నమ్మితిఁగాన
గదే । నమ్మునేనీవాడ - సుమ్మికనన్నేలు - కొమ్ముపయ
మ్మిదే । కారు । ణ్ణమ్ముమజూపగదే. అక్కట.

62 [20] రుక్మాంగదుడు. —*జేహగ్ రాగము—ఏక తాళము*—

తలొదరీ! యిటు కనుమా - ననుదయఁ గనుమా - యనుమా - నము
వినుమా.

1 (మిశ్రగతి) వేడి - వేడి - యోడి - నాడ - మోడి - చే

యఁ - జూడకే - (చతురశ్రగతి) వడిక - మడిక - గడుదయని
దుచుక - జూడగదవే - శుభం బగుక. తల.

68 [21] —*ధీరశంక రాధరణరాగము—ఏకతాళము—చతురశ్రజాతి.*—

సాని - సగ్గామపా । మా । పాదాద్ద - పామాప - గమగరిసా.పా
పాప - దాదాద - నీనీని - సాసాస - నీనీద - పాదా - నిసానీదా
పా । పాదాద్ద - పామాప - గమగరిసా. సాని - సగ్గామపా.

పద్మ—అయ్యో । దయాశుండే

చకో— కాఁ డబద్ధ మబద్ధ మబద్ధమే,

1 పద్మా—అనాఁడు - మనల - మన్నింపఁ - గాలేదె? ।

చకో— అనాఁ డిట్టి నాతి లేదయ్యెఁగా
పద్మా—హా! నాకుఁ డన్యఁడె?

చకో— నమ్మందగదె. అయ్యో.

2 పద్మా—లాలించి - బేలించి - పాలించఁ - గాలేదె?

చకో— మేలెంచి - కాదె కాఁ - గిలించనే ।

పద్మా—అలించు నా మొఱ

చకో— వినఁ దగదె. అయ్యో.

70 [22] పద్మగంధి. —*అసానేరి—ఏకతాళము—మిశ్రజాతి.*—

ప్రాణేశుఁ డొల్లని - బ్రతుకేల జగమెల్ల. బహు దుఃఖాకరమేనయ్య.

1 మానినకిని భువి - మానఘనములకు||ప్రాణేశు సేవయే - పరమార్థ
మమ్మా. ప్రాణేశుఁ.

73 [23] పద్మగంధి. —శాఫీరాగము—ఏకతాళము—చతురశ్రగతి—

ఎటులు సహింతు నో - యీకా యీ దుర్దశ? ।

ఎటులు సహింతు - నే - నెటులు భరింతు. ఎటులు.

1 కటకట విభుండు పర - కాంత పా లగుట । నెటులు నే విం
దు? భువి - నెట్లు మనియందు? ఎటులు.

74 [24] సంధ్యాకలి. —కన్నడరాగము—ఆదితాళము.—

వినుడీ, యిం కేమి జరుగునో - కనుడీ - వేగిరపాటుమాని. విను.
1 వినుడీ - యొక్కింత కాంతిఁ గొనుడీ - పాతులగుచు నూరక
కనుడీ - మనగతి కొరులు కర్త - లనుటయెల్లఁ గల్గయని తెలియుఁ
డీ. వినుడీ.

81 [25] మోహిని. —శోడిరాగము—ఏకతాళము—మిశ్రకలి.*—

పావనహృదయానా - ప్రాణేశ నిగ్దస - భాగ్య మెట్టికైవలగాం
తునా? పావన.

1 మల్లెలు మొల్లలు చేర్తునా? - మంచిగమాలలు కూర్తునా? కొల్లగ
నీ మెడ నుంతునా? మోవి - కొగరి కొగరి సాక్కింతునా. పావన?

2 కొరినిజ్ గొగిట నుంతునా? - కొదమగుబ్బలచే చాత్తింతునా?
నేరమాయంచు బ్రార్థింతునా? నీ - నెనరున, బడిసుఖియింతునా?

3 వగలఁదల్చి మెప్పింతునా? ని - ర్వచనీయ గతులసోనింతునా?
పగలు తేలిటులు సేవింతునా? నీజ - భగవంతుడంచునుతింతునా? పా.

87 [26] —శుభరాగము—త్రిపుటతాళము—చతురశ్రకలి.*—

మోహి—రాజేంద్రా! యీవిధితగునా? | యీ | యోజన నివ్వడ
నాడ నగునా? అహ. రాజేంద్రా.

రుక్కా—రాజాననా! నిజ విడిచెదనా? | వి | బ్రాజితమదగజగమ
నా! యుడు. రాజాననా.

మోహి—ఒంటిగ ననివ్వడిచి యొంటరివైనిలిచి | మింటిక్తమాచెద
వే! అహ. రాజేంద్రా.

రుక్కా—హరివాసరవ్రతము మఱచితిఁగావున | హరికరుణను వేడి
తి | యుడు. రాజాననా.

ఈ 17 పాటను పంచమాంకములోని 4, 6, 8, పద్యముల ప్రారంభ
మందు వరుసగా ఒక్కొక్క చరణము చొప్పున బాడవలయును.

92 [27] మోహిని. — *పురజారాగము—ఏకతాళము—చతురశ్రజాతి*—

నాటిమాటలు మఱిపాయెనా? నేటికెల్ల వెగటాయెనా? యల. నా.

వాటముగా స - య్యటలనాడిన | మాటలెల్లఘూటా లాయె
నా? యల. నాటి.

1 పాయనె చెలివల - పాయెనె నిన్నెడఁ | పాయననుటయెల్ల పో
యెనా? యల. నాటి.

2 పలుకుపలుకునఁ దేనె - లాలకుననెడినాదు | పలుకులు ములకు
కులై సోకనా? యల. నాటి.

3 సంతసముగ భగ - వంతుని కథ లిపు | డంత వీనులవిందులాయె
నా? యల. నాటి.

95 [28] a — *అతాణరాగము—ఏకతాళము—మిశ్రజాతి*—

రుక్కా—ఎంతగఁబల్కితివి - కాంతరొ! వింతలాయెనే. డెంత.

1 కంతుఘటమేకోరి యె - క్కింతయుయోచింపకయె | పంత
గించి నీవిటులు - వింత వింతలాడుచు నేఁ. డెంత.

మోహి—ఎంతటినునుడవు - రాజా! రవిలేజా! నీ. వెంత.

1 కంతుపారి కోర్వనంట - యింతి? నినుఁ బాయనంట | యంత
యుఁ గలసెమింట - వింతలాయె నేనిట్లంట, నీ. వెంతటి.

రుక్కా—2 ఆడవారి మాటలకు - నోడిన్యర్థులైనవార | లేడు లోక
ములలోన - నేడు నే నాఁడుఁగలఁ. యెంతగ.

మోహి—2 ఆడవారితోడఁగల్గ - లాడివారిఁగూడి యిట్లు మోడి
నేయువాడేనాడు - లేడా? యోలేడా! తగునీ.

రుక్కా—3 కల్లలేమికాదు ని - న్నొల్లననుటయులేదు | అల్లనాఁడు
వ్రతమువిడ - నొల్ల నంటమఱచితినే. డెంతగ.

మోహి—3 మఱచుటలునీకేకాదు - మర్యాదయె మీయింటను |
దొరలకును మఱియుస్వార్థ - పరులకుఁ బామరులకును నీ. వెం

(ఈ 28 a ర్ లలో నొకటి మాత్రము పాడిన చాలును.)

95 [28] రుక్మాంగదుడు. —*సురటరాగము—ఆదితాళము*—

హా మగువయిటు - లగడు పలుకులను - మిగిలి పలికెదవె - వహ్యహ్య!
ఈ మహిని భావ లిటు వ్రతముల-నోములను మాపగను జాతురె?హా.
1 బాలురును వృద్ధులునురోగులుభోగులును సుంతయును దొలగక-
చాలగను సల్పదగు వ్రతమిది - యేలయని చాలునని తెగడుచు.హా.

111 [29] ధర్మాంగదుడు. —*కాఫీరాగము—ఏక తాళము—మిశ్రజాతి*—

జననీ! యీ వగవేల? । సతంబే యీ - జగంబెల్ల? ।
కనుమీ దృశ్యమిదెల్ల । వినుమీ - నిల్చుటకల్ల. జననీ.
1 మున్నీ జగతి - నెన్నో యుగముల్ । చన్నవనుచు - జననీ! విస
జే? । ఎన్నవార - లెల్లనేడు - నున్నారమ్మా? - యూహింపుమా.జ.

114 [30] —*కమాచిరాగము—ఏక తాళము—చతురశ్రజాతి*—

మోహి—తాళు తాళు రాజా!
రుక్మా—తాళజాలనే.
మోహి—తాళు తాళు రాజా! యిదితగవా?
రుక్మా—తాళ నేటికె యింకనో మగువా?
మోహి—చిగువా? తుణమైన నిల్వలేవా?
రుక్మా—నగవా - రడిగాదె యో మగువా?
మోహి—బాలునిటు చంపకు.
రుక్మా—వ్రతము విడు మనకు.
మోహి—సెబాస్!
రుక్మా—పో.

120 [31] ధర్మాంగదుడు. —*సురటరాగము—ఏక తాళము—చతురశ్రజాతి*—

ఏల పల్కెద వీరీల? జననీ! నీ. వేల.
చాలుచాలు నెక వినఁ - జాల నిట్టి పల్కులు, నీ. వేల.
1 సామి నేమటచి - సకలముఁజెఱచి, మా । నీమఘనిష్ఠలికెల్ల -
నీటఁ గల్పు మనెదె? నీ. వేల.
2 యుక్తులైతెల్లి, దు - రుక్తులుపల్కి, మా । భక్తి ముక్తి యెల్ల
నేడు - పాడొనర్పమనెదె? నీ. వేల.

132 [32] అందఱు.

—*సురటరాగము—ఏకతాళము*—

మంగళము భూవరా - రుక్మాంగద మకుటధరా! అంగజజనకుని
 కృపఁగొని యాచం - ద్రార్కమైన కీర్తిగొనుమి జయజయ. మంగళము
 1 ధరకు ముదముఁ గూర్చి, విబు - ధాలి నాదరించి, స - త్పును
 ములఁ బోషించి, ముని - ముఖ్యులఁ బూజించి, మించి - సరసు
 లెల్లరును సత్ప్రభుఁ డితఁడని - సకలగతుల నిన్ను మెచ్చునట్లుగ -
 నరసి ప్రజలసేలుమయ్య శ్రీ ధ - ర్మాంగ దా వ నీ క నీ కు
 జయజయ. మంగళము.

[33] —*మానుమతోడిరాగము—రూపకతాళము—చతురశ్రజాతి*—

దీనపోషకా! భక్తా - ధీనరక్షకా! । దానగుణ ని - ధానమోక్ష
 సం - ధాన గావరా.

మానక నీ సత్తరణమె యుప - మానరహిత మనుచుఁదెలిసి- మాన
 సముననిల్పితి నిక - మాన మాననీయచరిత. దీన.

దళవద - నవిదళ - ననిపుణ. దీన.

పరాక? మను - పరాద యిక. దీన.

కా - మితఫలద - శుభద. దీన.

1 రారారణ - కూరాశృతి - సారాసువి - చారావర.

2 ఆ పదల - వా పగల - ప్రాపనుచు - నీ పదము । దాపు -
 జేర । పా - పచయము - బుడుపజె? దీన.

3 రాపేల? గోపాల - నీపాలఁబడి తి ర । కోపమేల? - గోపిలో
 ల । కాపాదర కరుణాకర - తాపసార్పితాంశ్రియంగళ. దీన.

4 దానహృన్ని - వాసనన్నీ - దోషపుంజములనిడకు । మోసఁగాం
 ద్ర వలలఁ దగిలి । యాసలఁబడి - వేసరివడి - నీ సముఖము - దా
 సితినిర. దీన.

5 పంక మేల చేసెడు? భగ - పంకదాసపోష । యాపంకమైన
 గరుణలేదె? - సంతతాత్రతావనచణ. దీన.

3కి. స్వరజతి—మలయమారుత రాగము—ప్రీపుటాళము -చతురశ్రిజాతి.

సా, ఓ, గా, పా, - దనిద	సా, - - - - - దని	సనిదప - గనిసని
కో, ఓ, యు, న్నా, - రపట	రా, - - - - - యుట	సడయుద - సనిస.
సా, ఓ, గా, ప - గా పడ	సీ, దాప - దని	నిధప - నిదపగ. కో.
రా, పేల - భూ, పాల - యోపర	సీ, పాల - బడి	తినిర - వినిపకు. కో.
గా, - - - - - పగగె - లగెస - సరి	గా, - - - - - గప	దనిదప - గనిస
గా, - - - - - సరసిక - నిరుగని - సరి	గా, - - - - - సర	సుపదప - దదుమును
గా, - - - - - ఓ, పానిద పగె	గా, - - - - -	సనిదప - దనిస
గా, - - - - - టం, తైససుమకరు	గా, - - - - - సీ	నిదగిలి - సమయము
గా, - - - - - పదపగె - గా, - నిదపగె	గా, - - - - - దనిదప	గా, - - - - - నిస
గా, - - - - - సకనగప - గా, - విధివళము	గా, - - - - - నితియెలి	గా, - - - - - పొరతి
గా, - - - - - పగెగా, - పదపగా, - ని	దపగా, - - - - - గా	గా, - - - - - పగా, - పగ.
గా, - - - - - దనకగా, - పుముగా, - క	విడగా, - - - - - జగా	గా, - - - - - పగా, - పగె.
సా, - - - - - దని - సనిధప - గెసరి	గా, - - - - - సా	గా, - - - - - గె - సని
సా, - - - - - దము - లబితి - రమలయ	మా, - - - - - రుత	ముస - సద - జెడ
సా, - - - - - దనిదప, - నిదనిస, - ద	నిసప, - - - - - దనిస	గి, - - - - - గాని - సని
సా, - - - - - జెడరప, - టలనుప, - ప	సకప, - - - - - మలీని	ప్ర, - - - - - సని

దా, - నిదని - చనిద - పదప - గప గ - రి
 బా, - యశుర - సదయ - హృదయ - గదియ - గ
 గా పదాప - నీద - సా రిస నిదప
 ప్రా పృవేద - వీద - కూడదుగదర
 3 సా, - సరి సనిదా, - ద నిదధ ప
 క, - మృనిలుతుడు ర, - మృసనువుడు
 రీ గా, - గపగరి రి గ - సరి గ రి
 గాయ, - శుకశివములు - బలురొద
 పా, దా, - దానిసరి స స ని - దని
 మ్రో, య, - కోరికలొసగుడు - వని
 రీ, - సని సదా, - నిదని - పగపధ
 సరి, - తతముసరి, - తసము - ననుభగ

34. — స్వరజతి — చక్రవాక రాగము — అదితాశము# —

సా, నీ, దా, - నిదధప - తమగ	రి, సా, రి	, గామా ప ద ని సా.
సా, మీ, నా, - మనవిని - విన ప	దే, మీ, జా	, లం జే మియుట సా.
సా, రి స ని - దని సనిద - దని దపమ	గా, రీ, గా	, సరి గమ ప ద ని సా.
సా, మియని - యనుదిగము - నిసగొలుప	గా, వే, గా	, రవమున మనుప. సా.

ద ని స రి - ప గగరి
 ముదమున - మదవతి
 ద నిదప - గ రిసని సా.
 పునబడి - నిసెమది. కో.
 , - గ రిగసా - ని స
 , - మృగనువె - స్థిల
 ప నిదప - గారి గ
 మృదగము - జమ్మని
 రి - గాప - గారిస
 య - మేర - గాదుర
 , గ ధ పగ రిసని సా.
 , తయముదిదెలిసి. కో.

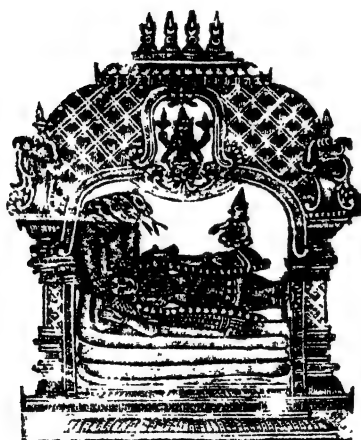
1 దా - దని దధప - మా, పధప పమ దా - నహరణ - మా, నిలేసుగుణ పాపా - దని దహమా, - ప ద పాపా - పహరణమా, - మొల గరిసా - స రిసనిదా - ద నిసరిగా నికసా - మజవరదా - యనిసరిగా 3 సా రిగరిస - ని రిసాని - ద నిపదని కామితవర - దుడవీవె - యనిమదిని గా, రిరిస - ని రిసాని - దని స రి గ గా, ధలను - దెగటార్చి - ననునునుపు మాప ద - నిని దధప మ - పమగ మపద మాయని - యనుదిసమును - లేవమృదుపద ద ని సరిగా, - రిస ని సరి, మొలలిదగా, - వినవెహరి,	గా, - మపమమగ గా, - ప గదేశ బ పమగా, - మప వి నిగా, - ప గ నిసరిగమా - గమ దలచితిమా - మక సా, ని ద ప - మప సా, మిక్కప - నిడి మా, - ప దనిద ప మా, - మదినిలుపు నీ - దనిసా - ని స నీ - రజసే - వయె స ని ద నిసాని ద యిలుమునసామహి	రీ, - గమపదని, సా. రీ, - ప్రణతపద. సా. మగరీ, - గమ నావరీ, - భువి సా - మగమప దని సా. ప్రా - గ్గనగొనెదని. సా. ద నిదప - మధపమ కడువడి - యఘనయ మా, - ప సనిద ప మా, - కృపసలుపు రీ - సరి ససాని శ్రీ - కరమటంచు పమ - గమసా దని సా. నగ - భగవంతుడ. సా.
--	---	--

మూర్తి - సరిపమూర్తిని - సనికప	సావిదప - కప	మగ - కీమపడ. స.
వివాళ - నినువి నాగతిని - గనమర	భవానైవిని - డూర	విను - రాజధర. శ్రీ.
భ. పా. ద - మద - నిని దధ పప మమ గ	సా, - దా, స	స, - మామ. పా.
సా, ప - వి ఇ - ఇఇ ఇఇ ఇఇ ఇ ఇ సలి	శా, - ప, ర	స, - లి, మే శ. పా.
సా, మా, - నీ, - దా, ప - కి	సా, - నీ, దా	సా, మాగ - రిమ. పా.
శా, శా, - కై, - లా, స - గి	శా, - వి, శ్శే.	శా, పాహి - నమ. పా.
సరిమ - నిమప - మపడ - పడస - పడస రి	మగరి - సవిక - సని	ధ. ప - పమగరి - రిమ. పా.
మగూ - ధరణ - భరణ - నిపుణ - భనభయ	పానిణ - పనిణ - నుత	గుణ - విత రణ - పని. పా.
సా, - పమ గ రి మపా, - రిమస రి మ	సా, - ప పడమ	సా, - నిది నిపధి
సా, - పభయమునుసా, - ఆదరమును	సా, - యమనితప	సా, - దధజనమ
సా, నిదపడససా, - కి స నిద	సా, - గి స నిద	సా, - పడస నిమ. పా.
సా, రగతినురసా, - లముఖశైత	సా, - నిసలుపె	సా, - ననపరిత. పా.
సా, దా, పా, మాప - మాపమ	నీ, దా, మా	సా, పా - మపధన
సా, లా, రా, కేల - కాలవి	సా, లా, చి	సా, దూర్తి - విల నిత
నీ, దా, - గా, కి స - సరిధరి	నీ, దా, - మా	సా, కి స - రి మపధ
సా, లా, - మూ, పా, - శితపప	సా, లా, - స	సా, మ్మిలిర - ప్రణమిత

నీ దాన - మా, దాన మగరి - స	మా, నిసా - మ	ధా, - పసా - ని
భూ, పాల - గో, పాల వినుత - హ	రా, దోరా, - ప	రా, - త్వరా, - ప
కో, - సనిద - గారి సనిద - పద సరి	మా, - X నిసా - ని	దమా - X నిస - నిమ, సా.
రా, - కటర - కోర్కెలిదర - కలుషహ	రా, - యుదురా - జ	ధరా - నగర - టర. సా.
గీ, - " సరి X నిలX - సరి ధరి	సా, - " నిద	మా - పదసా - రి X
కో, - " కరశుభకర - పురహార	సా, - " మిర	మా - పరిసా - యక
కో, రి X సా, - రి X సా - రి X	సా, నీద - మా	, సాద - మపద స
ప్రే, త్ర్యక్షప్రే, - త్యక్షశి - షీత	ద, మోజ - X	, ద్రక్ష - ఫణిక్షర
నీ, ద - గా, రి - పా, మ - X నిని	నిదా - ధసాపమ	, - మా - X నిసా
హో, ర - ధీ, ర - హో, ర - భవభయ	హరా - సారాపిర	, - నరా - X దరా
నిరి - సమ - రిప - మధ - వని - ధ స - నిలి - ధరి	సా, - పా, సా	" - సరిసా - నిమ, సా.
మధ - న ర - నుత - నగ - ధర - హార - గిరి - కృత	దా, - సా, సాని	" - బసదా - శివ. సా.

గీ. శ్రీశుక్రపాదగారిచి యి - కృతి • సిగల మించి
సకల జనముల మెప్పించి • చంద్రుల నించి
బుధజనాశీస్సుల గడించి • పొబుపుగాంచి
ధర్మశాలయుల మా చంద్రుల • తారకముగ.

సమాప్తము.

యము—నారదమునీంద్రా! నమస్కారము. ఈ యుచితాసనంబునఁ గూర్చుండుడు.

నార—సు భీ భ వ. శమనా! నీవునుఁ గూర్చుండుము.

యము—తాపనీంద్రా!

క. మీరు త్రిలోకములందాను

గూఁగిమిఁ జరియించుచుండ్రు; ♦ కువలయమున నే

తీరునను మీ రెఱుంగఁగ

నేరని కత లెందుఁ గలుగ ♦ నేరవు సదయా!

7

ఏ నిష్ఠు డొక్క యంశంబుఁ దమవలన వినఁగోరియున్నవాడ. ఆ దెద్దియనిన

గీ. దుష్టచిత్తులు, మఱి గురు ♦ ద్రోహు లమిత

. సాపక ధ్వులు, బహు సురా ♦ పాన పరులు,

కపట నర్తనులును, మిత్ర ♦ ఘాతుకులును,

నడలుచుండుదుఁ టిటఁ బడి ♦ యనుదినంబు.

8

అట్టి వార లిప్పు డేమికారణంబుననో కొంత కాలంబునుండి వచ్చుట తగ్గినది.

ముఖ్యముగా విదిశా పురప్రాంత ప్రదేశములనుండి వచ్చుట కానఁబడదయ్యె.

దీని కేమైనఁ గారణం బుండితీరవలయు. అది యేమైయుండును?

నార—దండధరా! ఎఱిగింతు వినము. ఈవిషయంబు నేనును మొన్న నె నూత

నంబుగ వినియుంటిని. దీని నీ కెఱింగింపఁ దలఁచియే యిచటి కరుదెంచితి.

. ఉ. ఆ విదిశాపురంబును ధ ♦ రాధిపుఁ డొక్కఁడు భక్తగణ్యుడై

పావనమూర్తి నాఁ జెలఁగి ♦ పాలనసేయుచు, విష్ణుప్రీతికై

సేవ లొనర్పనెంచి, యల ♦ శ్రీహరివాసరసువ్రతంబు నెం

తే విమలాత్మతా సలుపు; ♦ నేమని చెప్పుదు వాని చిత్రము.

—* పంచచామర వృత్తము *—త్రిశగతి.

నిరంతరంబు శయ్యనుండి ♦ నిద్రలేచు నప్పుడే

పరాత్పరా! కృపాభై! పాప ♦ భంజనా! నిరంజనా!

పరేశ! నిర్మలాత్మ! యంచు ♦ భక్తియుక్తుడై కడుక్
స్వర్గించుచుండు గాని వేటు ♦ మాటఁ బల్కు డెన్నఁడుక్. 10

ఆ ప్ర త ప్ర దేశం బెట్టులుండు ననుకొంటివి?

పాదపవృత్తము.

బక్కెడఁ బ్రతియు ♦ నొక్కెడఁ బూలిం
కొక్కెడఁ బాటయు ♦ నొక్కెడ నృత్యం
బొక్కెడ స్వస్తి, మ ♦ తొక్కెడ గీతల్
లెక్కకు మించును ♦ లేదటు లెందుక్.

11

యము—ఏమి! అంతటి భక్తితో ప్రతం పాచరించుచుండెనుగా!

నార—ఇంతేనా! పజియఁ దనము.

గీ. తా నొనర్చిన మన కేమి ♦ తఱుంగఁ బోదు;
కాని పురజను లెల్లరఁ ♦ గలయఁ గూర్చి
యా ప్రతంబును భక్తిచే ♦ నాచరింపఁ
జేసి నీ పురి కీరీతిఁ ♦ జేటుఁ దెచ్చె.

12

గీ. వార లెల్లరుఁ గలుషత ♦ వాసి తుదను
స్వర్గమున కేగ సాగిరి ♦ సరభసమున;
కాలు కల్గినవానికిఁ ♦ గాశి కేగు
టనఁగ మూ డంజ లనెడు నా ♦ మ్యముగ శమన.

13

కావున నీలోకమందలి పాపుల సంఖ్య తక్కువగుచున్నది. ఆ రాజేంద్రుని
పేరు తు క్కాం గ దుఁ డు.

యము—ఏమి యాశ్చర్యము! ఈ ప్రత పమాత్వంబున వార లెల్లరునుఁ గలుషరహితు
లగుచుండిరిగా! దీనిచేతనా యిచటి పాపుల సంఖ్య తక్కువగుట!
నార—తక్కువగుట మాత్రమేనా?

గీ. ఈ ప్రతమె యింక యిసుమంత ♦ యితరదేశ
వాసులందఱు వ్యాపించి ♦ ప్రబలె నేని

నీ బలంబులు నీవును * నీ నరకము

తరలి యేమూల నైనను * దాగ వలదె!

14

అటు పిమ్మట నీ వుండి ప్రయోజనమేమి? నీ వెవ్వరిని శిక్షింతువు? క్రమ
క్రమంబుగ నీ యధికారంబునకును నీ లోకంబునకును గూడ హాని తటస్థింపఁ
బోవుచున్నది. కాన నెరింగించితి. పిమ్మట నీయిష్టము.

యము—ఓహో నారదమునీంద్రా! నీ వాక్యంబులు వినవలెనే నాగుండె లదరు
చున్నవి. దీని కేమి యుపాయము? ఈ వ్రతంచేమి! ఈ తం దాచరించుట
యేమి! నాలోకంబు పాడగుటయేమి! దీనికి నే నేమిచేయుదును?

నార—ఏమిచేయుదువు? పాపులు వచ్చునప్పుడు శిక్షింపుము. రానప్పుడు మెదలక
కూర్చుండుము.

యము—అట్లులనెదవేల మునీంద్రా! ఎట్టులైన నీవే కరుణించి నా లోకంబుఁ
గాపాడవలయును.

నార—(చిలునవ్వుతో) నే నూరక పాడఁగలను గాని కాపాడగలవా?

యము—దీనికిఁ దగిన వెఱి వొక్కటి యోజింపఁజాలవా?

నార—భక్తుల కిచ్చుటకై మంచి మంచి ధోవతుల చావులను జక్కఁగాఁ జింపఁ
గలనుగాని వే తెద్ది యోజింపఁజాల.

యము—ఎట్టులైన నా లోకవ్యవహారంబు ముడివడునట్లు చేయుము.

నార—ఈ వ్యవహారము చూడ విడఁబడునట్లులున్నది. కాని ముడివడునట్లు నాకుఁ
దోచుట లేదు.

యము—నీ వాక్యంబులు విన విన నాకు మతింక భయము కలుగుచున్నది. ఈ
మహాదుఃఖ సముద్రము నే నెట్లు లీదఁగలను?

నార—ఓహో. ఆ దెంతపని! దీని కుపాయము నేను చెప్పఁగలను.

యము—ఏమిచెప్పెదవు?

నార—నా తంబురబుజ్జివంటి మంచి బుజ్జి యొకటి సంపాదించుకొని దాని గట్టిగాఁ
గొనిరించుకొమ్ము. ఎట్టి మహాసముద్రమందైనను మునుగకుండ నీదవచ్చును.

యము—నేను కార్యావసరమ్మున నిట్టులు ప్రార్థించుచుండ నాయెడఁబరిహాసంబుఁ
గా వించెదవా?

నార—నాకు నేమియుం దోచక పల్కినవాక్యంబులు కాని పరిహాసవాక్యంబులా!
(కొంచెము సే పూరవండ్రి) అయినను దండధరా! యింత వెట్టివాడవేమి?

ఉ. ఏటికి యీ నృథాన్యసన ♦ మే దెటుపోయినఁ బోవనిమ్మా; నీ
కేటికి లేనిగోడు? సుఖ ♦ యింపఁగ నేరవె కూరుచుండే? నీ
కూటికి గుడ్డకు భయముఁ ♦ గొంటినె? లోపములేదు నమ్ము; నా
మాట నిజమ్ము; ధాత లేగు ♦ మాత్రము పెట్టకయున్నె యేకిక?

యము—సంయమివరా! నాకన్న వస్త్రములకు లోపముకలుగదనియాపల్కుచుంటివి
నార—ను తేమి కావలయును?

యము—చిరకాలము నాచే పాలితంబగురాజ్య మిప్పుడు వ్యర్థమగుచుండెఁగదా.

నార—రాజ్యమునకై నీ వేల యింత శ్రమపడెదవవు?

గీ. ఇంత శ్రమపడితంచు నీ ♦ కెవ్వరైనఁ

ద్రవ్య తలకెత్తుదురె మహా ♦ ద్రవ్యమెల్ల?

ఒక్క మూలను గూర్చుండి ♦ యుచిత గతిని

బ్రాద్దుచ్చుచు నీ దారిఁ ♦ బోవరాదె?

16

యము—నారదా! నిన్నింతగ వేడినందు కిదియా నీవు నాకుఁ జూపు త్రోవ?

నార—ఇంతగ వగచుట కిప్పుడు నీ పు స్టేమిమనిగినది?

యము—అయ్యోనారదా! అట్లనెదవేమి?

ఉ. ఆరక భగ్గుభగ్గున మ ♦ హానలకీలలఁ గ్రక్కుచుండు మ

న్నారకవహ్ని యారి కడు ♦ సల్పగుచుండుటఁ గాంచి, నెట్టిపై

నోడికించు, నూరక ని ♦ నుక నిను వేడుచునుండ నా కిదే

తారకమయ్యె; నేమిగతి ♦ దైవమ! దైవమ! యంచు నుండితిన్

నార—(తనలో) నా యత్నమువలన నిప్పటి కీతఁడు మహాతుల్యుడై యున్నవాడు.

కలహకారణబీజం బొక్కటి యిప్పుడు చక్కఁగ వీని హృదయ భూమియందు

నాటవచ్చును. దీని ఫలమును నేను హాయిగఁ గొంతకాల మనుభవింప వచ్చును.

(ప్రకాశముగా) దండధరా! నీవు మిక్కిలిగ నడుగుచుంటివి కాన నాకుఁ
దోచిన యొక్క యుపాయం బెఱింగింతు వినుము.

క. నీ కీ ప్రభుత యొసంగిన

దా కమలజః డతనిఁజేరి ♦ యాద్యంతముగా

నీ కథఁ దెల్పి మహాత్మా

నాకొక దఁజూపు మంచు ♦ నతి యొసరుపుమీ.

18

గీ. అతనిఁ బ్రార్థించి, ధ్యానించి, ♦ యాశ్రయించి,

వ్రతము నెట్లేని మాన్పింప ♦ వలయు శమన;

తగని కార్యం బటంచును ♦ దలఁతు వేమొ;

యాత్మరక్షణకన్నఁ గా ♦ ర్యంబు కలదె?

ఇంతకన్న నుపాయాంతరం చేమియు నాకుఁ దోచుట లేదు. ఇట్లుకానిచో నే నీ యమాధికారంబు నొల్ల నని యా నలువతో గట్టిగా మొఱఁబెట్టు కొనుము. ఇక నాకుఁ దడవగుచున్నది. కనునా! నేను బోయినచేద.

యము—చిత్తము మునితలచంద్రమా! నమస్కారము.

నార—సుఖీభవ. సుఖీభవ. నారాయణ. [9](అనుచు నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

యము—వింటిరే కింకరులారా! దీని కేమిచేయుదును?

కింక—నారదమునీంద్రుని యుపాయమే బహుభాగుగ నుండినది మహాప్రభూ.

(ఇంతలోఁ జాటుననుండి యొకపాపియు, కింకరుఁడును దెనఁగులాడుచు బ్రవేశించుచున్నారు.)

పాపి—అయ్యో! అయ్యో! యమధర్మరాజా! చూడండి. ఈ కింకరుఁడు నన్ను మీయొద్దకు రానియ్యక బాధించుచున్నాడు. ఇంతవఱకు బహుకాలమునుండి నేను మీ లోకంబున నరకబాధ లనుభవించుచున్నాను. ఇప్పుడు భూలోకంబు న నామనమఁడు ఏకాదశీత్రతం బాచరించివాడు. ఈవ్రతమువలన నై మూడు తరములవారును, దిగువ మూడుతరములవారును గూడఁ బావను లగుదు రని నైవ్రత పురాణంబులు మొఱఁ బెట్టెనున్నవి. కావున నికనాకుఁ బాతకంబు లెక్కడనున్నవి? నామనమఁడు వ్రతమొనర్చుటచేత నేను పావనుఁడనైనాను. ఇక నన్ను బాధించుటకు మీకుఁగాని మీ కింకరులకుఁగాని యెంతమాత్ర మధికారము లేదు. కాఁబట్టి నన్ను స్వర్గలోకమునకుఁ బంపి చేయుడు.

యము—సరే, వీనిని స్వర్గమునకుఁ బంపుఁడు. (అనికింకరులకాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు.)

(చాటుననుండి యొకపాపాత్మురాలును గింకరుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.)
పాపి—అయ్యా! నన్నీ కింకరసాయన కొట్టివేర్చివేసి. నా కూతురుబిడ్డే, భూలోకంలోనే, భూకాళితమే, చేశాడండి. అందుకని నా పాపాలన్నీ పోయినాయి. నేను సాగ్గానికి పోవాలి. పంపించండి.

యము—ఈ స్త్రీని కూడా స్వర్గమునకుఁ బంపివేయుఁడు.

(ఇద్దఱు బంధువులతో నింకొక వైశ్యపాపియుఁ, గింకరుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.)

పాపి—రాజుగారండీ! రాజుగారండీ! మావెద్దయ్య మనమఁడే మా వూళ్ళోనే మొన్న యాకాశరథం చేశాడండి. కేను సాగ్గానికక్కాలి. ఈడే మావెద్దయ్య తిమ్మడండి. ఈడుకూడా మావోడేనండి. (అని వాండ్ర నిద్దఱును దగ్గఱగా దీసికొని) మేము ముగ్గురముకూడా సాగ్గాని కల్లాలి.

యము—ఏమీ! మీరు ముగ్గురును స్వర్గమునకుఁ బోవలయునా! ఔరా! స్వర్గ మెంత చాకాయె! సరే. వీరినిగూడఁ బంపివేయుఁడు. (అని యాలోచించి)
అహో! సభాసదులారా! చూచితిరాయీవిపరీతము.[10] ఆ రుక్మాంగదుడోనప్పు నేకాదశీవ్రతంబుచే నూతనులు నా లోకంబునకు రాకపోవుటయగాక యిచటి పురాతనులుకూడఁ బాపరహితులైతిమని స్వర్గంబునకుఁ జనుచుండిరి. దీని నింక నుపేక్షింపఁ జనదు. లోకంబు పాదువడుచున్నది. కావున నారదుడు తెల్పిన ప్రకార మీక్షణమే నేను బ్రహ్మలోకంబున కరిగి యా నలువతో నిందుకుఁ దగిన ప్రతీకారం బొం డాలోచించెద. మీరెల్లరు మీ మీ కార్యంబులయందు జాగరూకతతో నుండుఁడు. (అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయ రంగము—బ్రహ్మలోకము.

(బ్రహ్మదేవుఁడు కూర్చుండి యుండఁగా యముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

యము—దేవా! పరమేశ్వరీ! వాణిమనోహరా! నమస్కారము.

బ్రహ్మ—సుఖీభవ. సుఖీభవ. ఏమోయి? సూర్యనందనా! ఏమిసమాచారము? నీ లోకంబును ధర్మంబుఁదప్పక పాళించుచున్నవాడనే?

యను—ఏమిచెప్పుదును జేవా! ఇంక నే నేడ! నా లోకమేడ! నేను బాలించుట
యేడ! భూలోకంబున విదిశాపురంబను నొక్క పురంబు కలదుకదా.

ఉ. ఆ విదిశాపురంబును ధ ♦ రాధిపుండొక్కఁడు భక్తగణ్యుఁడై
పావమూర్తినాఁ జెలఁగి ♦ పాలనసేయుచు, విష్ణుప్రీతికై
సేవలొనర్ప నొంది, యల ♦ శ్రీహరివాసర సునతంబు నెం
తే విమలాత్మతా సలుపు, ♦ నేమనిచెప్పుదు వానిచిత్రము. 20
అత డంతటితో నూరకుండెనా?

గీ. తా నెనఁచిన నా కేమి ♦ తఱుంగఁ బోదు
కాని పురజను లెల్లఁగి ♦ గలయఁ గూర్చి
యా నతంబును భక్తిచే ♦ నాచరింపఁ
జేసి నా పురి కక్కటా ♦ చేటుఁ దెచ్చె. 21

ఈ ప్రథమా హత్మ్యము చేత

గీ. వారల్లెరుఁ గలుషముఁ ♦ బాసి తుదను
స్వర్గమున కేగ సాగిరి ♦ సరభ సమున
కాలు కల్గినవానికిఁ ♦ గాశి కేగు
టనఁగ మూడంజలనెను సా ♦ మ్యముగ నకటా. 22

దీనిచే నా లోకంబునకు వచ్చువాఁ డొక్కఁడును గానరాఁడయ్యె. ఇది
కాక నాలోకంబునం దిదివఱకు నరకబాధ లనుభవించువా రందఱును ఇప్పుడు
భూలోకమునందుఁ దమ పుత్రపౌత్రాదులొనర్చువ్రతమహత్త్వంబునంజేసి తాముఁ
బ్రతిఘటించుమని స్వర్గంబున కరుగసాగిరి. బౌరా!

గీ. ఇంక నే నేల? నారాజ్య ♦ మేల? యిట్టి
లోక మేటికి? కింకరా ♦ నీక మేల?
యగ్నిగుండంబు లేల? యా ♦ యాసమేల?
వట్టిపెండ్లికి నాద్యంబు ♦ వలెనె ధాతా!

కృపగా నిట్టి రాజు నుంచి యేమి ప్రయోజనము? నీవు నాకిచ్చిన యీ

యధికారమును నీవే కైకొమ్ము. ఇదిగో నీవు నాకిచ్చిన కాలదండము; సగము క్రొప్పు పట్టి యున్నది. ఇదిగో నీవు నా కిచ్చిన కాలపాళము. పురి విడిపోవు చున్నది. ఇదిగో నా తక్కిన యాయుధములు. కైకొనుము. ఇంక నే నరిగద.

బ్రహ్మ—శమనా! తొందరనొంటకుము.

యము—తొందరయే? [11] నాకు సెలవొసఁగి శంభుము. అంతియచాలు.

బ్రహ్మ—శమనా! ఏల నీ పీఠీల నేఁడు తాలిమఁదూలి వేలవై మాటలాడుచుంటివి? ఆపదలు వాటిల్లుతటి నైర్ద్యం బవలంబించితిప్పించుకొను వెరవు యోచింపవలయుఁ గాని యూరక తొందరనొందనచ్చునా? ఆపదలయందు విస్మయంబును సభా మధ్యంబునఁ దొట్రుపాటును, స్త్రీలయెడ నతి లోలత్వంబును, సామాన్యపురుష లక్షణంబు లని యెఱుంగవే?

యము—వాణిమనోహరా! నీ పల్కిన వాక్యంబులు నిక్కంబులే కాని నీ వొక్క తూరి నా లోకంబున కరుదెంచి చూచునెడ నింత కాంత హృదయుండవై మాటలాడఁజాల వని తలంచెద.

సీ. కటకటా! పరకాంతఁ ♦ గాంచి కళ గీటెను

దుష్టాత్మ మిడిగ్రుడ్లు ♦ తోడలేదు

సాధుల దూషించు ♦ చండాలురను బట్టి

కుత్తుకల్ పరపర ♦ కోయలేదు

శతిఁబాసి పరుచెంతఁ ♦ బన్వశించెనుకాంత

పెళపెళ గుండానఁ ♦ బేల్చలేదు

కులగురుద్రోహులఁ ♦ గ్రూర దుష్కర్ముల

గోలుగోలున నేడ్వఁ ♦ గొట్టలేదు

గీ. బాపురే! ధాత! యిదియెట్టి ♦ వ్రతమొకాని

యఖల దోషంబులకును బ్ర ♦ హ్మశ్రు మగుచు

బాడానరైను మల్లోక ♦ భాగ్య మెల్ల

నేమి తెల్పుదు నీహైన్య ♦ మెట్టు లోర్తు?

చ. పలుకుట లొక్కరీతిగను • భావములోన మఱొక్కరీతిగ
సలుపుట లొక్కరీతిగ నె • సంగెడు దుష్టులఁ బట్టి తెచ్చి, హా
వెళవెళ యగ్ని గుండమునఁ • బేల్చుఁగఁ జాలకపోతి; నింక నేఁ
గలిగిన కార్యమేమి? వృథ • కాదె? మహాత్మ్య!లంచుచూడుమా.

ఏమిఁబుడు వాణిమనోహరా? నాకింకరులెల్ల నిర్వాహయలై, బలకా
ర్ణంబులువాసి! సోమరితనంబునఁ జెల్లఁచెదలై తిరుగుచున్నవారు. అగ్నిగుండం
బులు చల్లారినాయె. ఉక్కుస్తంభమునకు ద్రుప్పుపట్టుచుండె. ఆయుధంబులెల్ల
వాయిసెడుచుండె. పాపుల బాధించు శునకంబులును, వాయసంబులును, ఆహా
రార్థమై నలుకలంకులకుఁ బోసాగె. అనుదినంబును నరకబాధ లనుభవించు
పాపుల రోదన ధ్వనులచేతఁ బ్రతిధ్వను లిచ్చుచుండు నా లోకంబెల్ల నిపుడు
దివారాత్రంబులు నిశ్శబ్దంబుగా నిద్రించుచున్నట్లే యున్నది. ఇట్టి దురవస్థం
జూచినఁ దొందరగాక కాంతం బెట్లు కలుఁగనేర్చు? ఈ వ్రతంబున కింతటి
మాహాత్మ్యం బెట్లుకలిగినో నాకుఁ దోచకున్నయది. దీని కేదైన మార్గం
బుండెనేని నాకుఁ దెలియఁజెప్పుము. లేకున్న నా యమాధికారంబును గైకొని
యింతటితో నెలవిచ్చి పంపిచేయుము.

బ్రహ్మ—ఓహో! శమనా! నేనెఱింగింతువినుము. ఆ రుక్మాంగదుండొనర్చు నేకా
దశీవ్రతంబు నేనెఱుంగనిదికాదు. అది వ్రతంబులలోనెల్ల శ్రేష్ఠంబు. దానిమాహా
త్మ్యం చింత యని వర్ణింప నలవికాదు.

చ. హరికివి సాటి దేవతయు • నా హరిభక్తులఁ బోలు పుణ్యులు
హరికథబోలుసత్కథయు • నాహరినామముఁబోలుమంత్రము
హరిచరిత్రంబుఁ బోలు కృతి • యా హరివాసరతుల్యమావ్రతం
బరహుగ సీత్రిలోకముల • యందును గానఁగనానె యంతకా? 26

క. హరివాసర సుద్రవమున
హరియించు ననంతకోటి • యఘ సంఘంబుల్
హరినామ ఘనిన దానికి
సరి వే జీఁకఁ గలదె? జన్మ • సార్థక మనఘా!

ఆ రాజేంద్రుడు మహాభక్తుండై యిట్టి మహావ్రతంబు నాచరించుచున్నవాడు (అనుమానముతో) ఎట్లయిన నాతని వ్రతంబునకు భంగముకల్గినఁ గాని నీలోకంబు పాగుపడ నేరదు.

యము—(త్వంగా మాటల కడ్డము వచ్చి) ఆవును మహానభావా అంతే. వానివ్రతంబున కెట్లంగినైన భంగంబు వాటిల్లదేని నా లోకంబు పాగుపడుట యిది. ఇట్టిది యేమైన నీవే చేయవలయు.

శా. పోంకంబౌ హరినాభినీమ జననం ♦ బుక్ వింతగాఁ గాంచి, ని
శ్శంకక్ మేటి చరాచరాత్మకప్రపం ♦ చాబెల్లఁ గల్పించి, పై
నింకక్ వేల్పులపెద్దనైతివి; బళా ♦ యీ వింతుకం తాత్మభో
సంకల్పించినఁ జాలదే? జరగదే? ♦ సర్వంబు చేకూడదే?

బ్రహ్మ—కమనా! వినుము. ఈవ్రతం వా శ్రీమహావిష్ణువున కతిప్రీతికరంబు.
ఈక్కాంగదుం దాయనకుఁ బ్రయభక్తుండు. కావున

గీ. ఈ వ్రతంబునకేనియు ♦ నితని కేని
యెగు నెద్దేనిఁ గావింప ♦ నెంతు మేని
యల్ల శ్రీమహావిష్ణున ♦ కది యనిష్ట
మగునుగావున వెన్కముం ♦ దరయ వలయు.

ఇంధుకు సమృద్ధింపక మిన్నకుండునెడ నీ లోకం బంతయుఁ బాడగును.
మనులోకంబు పాడువడి యముని భయంచే లేకపోవునెడ లోకంబున భర్తా
భర్తంబులు నశించును. అనఁగా నరకభయంబు లేకపోవుటంజేసి పాపభయంబును
లేకపోవును; దుష్కార్యంబులు మెండగును; విపరీతంబులు కలుగును; దాన సర్వా
సర్థంబులు వాటిల్లును. కావున నిట్లుభయపడుంబులును బరికించినచో నెగదీసిన
బ్రహ్మహత్యయు దిగదీసిన గోహత్యయు నన్నట్లుగా నున్నది.

యము—అట్లయిన నే నేమిచేయుదును? నాకేమియుఁ దోచకున్నదే.

బ్రహ్మ—అయినను నా మనంబున కొక్క యుపాయంబు పొడకట్టుచున్నది.

యము—(సంతోషముతో) నెలవిండు మహాశుభావా!

బ్రహ్మ—సావధానంబుగ వినుము.

గీ. ఎట్టి భక్తునైనఁ బట్టి పరీక్షించి

తరిచి నిజము నరయఁ దగును గాదె?

యెట్టి వైడి నైనఁ గట్టిగా రాతిపై

నొరసి యొరసి విలువ నరయు కరచి.

30

కావున నీ దుష్టాంగదుని భక్తివిశేషంబును బరీక్షించు సాధనంబుగ నుండు నట్లు లెదేని యొక్క యుపాయంబు మోక్షసక్తులకెల్ల విఘ్నకారిగను, భక్తాగ్రేసరుల కెల్ల గళబంధంబుగను ఉండునటులు ప్రయోగించి చూచెద. దీనిచేత నాతండు ప్రతభంగంబునొంది పిమ్మట వచ్చిన నీ లోకంబునకే రావచ్చును. దానఁ గ్రమంబుగ నీ కీర్తితార్థసిద్ధి యగును.

యము—బహుసంతోషము కామితవరదా. ఎట్లయిన నాతడే నాలోకంబునకు రావలయు.

బ్రహ్మ—కాని శమనా!

—* మత్తకోకిల *—మిశ్రగతి.

ఇంతలీలలుసేయ నా ప్రభుఁ డెంతయుఁ భ్రమఁజెందకే
శాంతచిత్తముఁ దాల్చి యింద్రియఁ సంగుఁ డెంతయుఁ గాక ని
శ్చింత నుండి కలంగఁడేని య డశేష భూవలయంబునం
దింతకంటఁ బదింతలై నుజ నైకపంద్యుఁ డనంబడున్. 31

కావున శమనా! నీవింక నీలోకంబున కరుగుము. నేను దగు ప్రయత్నంబుననే యుండెద. నీవు లొందర నొందకుము.

యము—చిత్తము చతుర్ముఖ నమస్కారము.

బ్రహ్మ—మనోరథ సిద్ధిరస్తు.

(యముడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.) [12]

బ్రహ్మ—యముండు బహు కలవర మొందుచున్న వాఁడు. ఇంకఁ దడవుసేయఁ జనదు (అనికొంచెము విభూతిని ముద్రించి యూఁడఁగా నొక్కతరుణియుద్భవించె.)
జనకా! నమస్కారము.

బ్రహ్మ—కల్యాణమస్తు. కల్యాణమస్తు. విడ్డా! నిన్ను జగన్నాథా వాక్యతః గలదానిగ
సృజించితిగాన నీకు మోహిని యను నామం విడుచుంటి. మోహిని! నిన్నిట్లు
త్రిలోకసుందరిగా నీ క్షణమందు సృజించిన కారణమేమో యెఱుఁగుదువా?

మోహి—సెలవిమ్ము జనకా! నీ యుత్తరపున కెదురుకలదా?

బ్రహ్మ—భూలోకంబున విదికాపురంబును రుక్మాంగదుండను నొక్క రాజేంద్రుండు
పాలించుచున్నవాఁడు.

గీ. లతఁడు నిజభక్తి భక్తజః నాశ్వుఁ డగుచు
శ్రేష్ఠమయితగు నేకాదః శ్రీ వ్రతంబుఁ
దా నెనర్చుటకాక యం ధటనుఁ జేప్చి
యాచరింపఁగఁ జేసె మ హాత్ముఁ డగుచు. 32

క. ఈ పుణ్యవ్రత మహిమను
నా పురజనులెల్ల భవమః హాభిఁ దొరఁగుచున్
బాపరహితులై స్వర్గమె
కాపురముగఁ గొంచు నుండిఁ కాలాంతమునన్. 33

స్వామిద్రోహులును, మిత్రద్రోహులును, అవాచారవర్తనులును, అసత్యవాదు
లును, చాక్షుకియాన్వితులునుం గూడ నీవ్రతమహత్త్వంబుచే గలువరహితులై
యంతంబున స్వర్గంబునకే పోవుచుండిరి. కాని నరకలోకంబున కొక్కరుండును
రాడయ్యె. దీనిచే యమలోకంబు పాడగుచున్నది. కావున నీవు సత్యరంబున
జని యెట్లయిన నా భూపాలుని చెంతఁ జేరి

డి. ఎందలైన మేను మఱి ధిచెడి గానరసం బొసంగుచున్
వందలు వేలు కాఁగ మృదుఁ వాక్యఫలంబుల విందొనర్చి, నీ
యందనుర్తక్తి నెయ్యము మ హాద్భుతమోహరసంబు, తద్రవ్రతం
బుదు విరక్తియున్ మఱపు నాతనికేం గలిగింపు మోహిని. 34

మోహిని! నీవీ కార్యంబు కులభిషాధ్యంబుని యెంచకుము. ఆ రాజేంద్రుండు
వ్రతనిష్ఠుండు; భక్తాగ్రే సరుండు.

ఉ. నీటులు గోటులు వగలు ♦ నివ్వెఱపాటులు ముద్దమాటలు
 గాటలు నాటలు మృదుల ♦ భావము ప్రేముడుల్లెఱ జూపి ము
 మ్మాటికి నీచె లోకిమను ♦ మాక్కి ధరాధిపుఁ బొంగఁజేసి, పె
 క్కేటికిఁ దద్దవలంబు మఱ ♦ పింపు మ ద్దెలుకాని మోహిని. 35

ఇదియే నీవు చేయవలసిని కావ్యంబు.

మోహి—అహ! యేమిజనకా నీ వాక్యంబులు! ఇంతసేపు బోధించిన దంతయు
 నొక్క సా మాన్య భూపాలుని శతశఱుచుకొనుటకేనా? [13]

2. ఏకాలము కాననముల

నా కలములఁ దొచు భ్రాంతు ♦ లడచితి మంచు
 వాకొనియెడు మునిముచ్చలు
 హా! కన్నెలయింట దాసు ♦ లై మన లేడే?

36

ఇంక భూపాలురా!

3. ఉండుట గృహరాజమ్ములఁ,

బుండుట మృదుశయ్యలందు, ♦ భక్షించుటయా?

పండులు మధు మాంసంబులు;

నుండునె జితవిషయుఁ డిట్టి ♦ యుద్వీగులలో?

37

మునివరులే యట్లు లగుచుండ నిట్టి భూపాలురకై విచారింపఁ బూనునెడ
 ల్లో. మహాగజాః పరియంతే | మశకానాంతు కాగతిః. యనున ట్లుండునుగదా.
 ఈతం డేమో వ్రతనిష్ఠుండనియ్య, భీరుండనియుఁ బల్కితివి.

3. అట్టె పెద్ద లట్లు ♦ మిట్ట వేదాంతముల్

సభల నిల్చి పెక్కు ♦ చదువ వచ్చు;

వాని చెంత నొక్క ♦ మానిని చేరిన

నగ్గి ఘృతము చెంత ♦ నమరి నట్లు.

38

ఈతనికై నా యాటలు పాటలు వలపులు సాలపుల్లెఱ జూపుమంటివి. జనకా!
 గోటితో నయ్యెడు కార్యమునకై గొడ్డలిపూననేల? క్రేగంటి చూపు మాత్రం

బుననే వశపై కాగల యీ భూపాలునకై నా నేర్పరితనంబు లెల్లఁ జూపనేల!
 శ్లో. వినా యంత్రేణ మంత్రేణ వంచయంతి నరం శ్రీయః. అను నాశ్లోక్తి
 వినలేదా? కాన సెలవొసంగి పంపుము. ఈక్షణంబు చని నీ యనుమతంబు
 చొప్పున నాతని వ్రతంబెల్ల మంటంగలిపి వచ్చెద.

బ్రహ్మ—బిడ్డా! మోహినీ!

గీ. నీకుఁ గల్గిన యీ నేర్పు ♦ నే నెఱుంగుదుఁ;
 గాని నీనేర్పు నీ వెన్నఁ ♦ గలవొ లేవొ
 యంచు నీరీతి నే ముచ్చు ♦ టించి నాఁడ;
 దాని నీ మది వేఱుగఁ ♦ దలఁప కబల!.

39

అయినను

అ. కార్య మల్ప మంచు ♦ గగ్వింశఁగారాదు
 ఘనుల కైన జయము ♦ కల్గు దాఁక,
 రాముఁ డల్పుఁ డంచు ♦ రావణుం డెంచఁడా?
 కాన నేర్పుఁ గలి ♦ కడఁగు మబల!

40

సత్వరంబున నీ వీణియం గొని చని, యెట్టులైనఁ గార్యసానుకూల్యంబుఁజేసికొని
 రమ్మ. నీకు శుభం బగుఁగాక.

మోహి—చిత్తము జనకా! పోయివచ్చెద. నమస్కారము.

బ్రహ్మ—కల్యాణమస్తు. కల్యాణమస్తు. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గద్య. శ్రీమదుమారమణకరుణాకటాక్షపాత్రశ్రీవత్ససగోత్రబేతపూడి
 పంశ క్షీరపారావార రాకాసుధాకర మల్లేశ్వరామాత్యపాత్ర,
 నిరంతర శివారాధనపరాయణ లక్ష్మీనారాయణామాత్య
 చతుర్థపుత్ర, గుణకదంబ లక్ష్మ్యేనాభాగర్భ సంభూత,
 సుజనవిధేయ, భగవంతాభిధేయ వ్రణీతం
 బైన రుక్మాంగద నాటకంబున నిది
 ద్వితీయాంకము.

(శ్రీ)

రుక్మాంగదనాటకము.

తృతీయాంకము.

(ప్రవేశము:—వెట్టిగాడు, పిచ్చిగాడు మొదలగు కాపులు.)

వెట్టి—బాబో! బరకలేము బరకలేము. యీ మెకాలతో అంతా సచ్చిపోయేలా గుండది. పానాలు పోతావుండాయి పాబో.

పిచ్చి—నీమంద మారణంగాను. నిన్న రేల్లిరి మెకాలమం దొచ్చిపడి మా మేకం లంటినీ మెకాయ లిగగదీసి సుగ్గునేసి పారేశినాయి. నాకూట్టో మన్నోకి నాయి పాబో బరకలేము.

వెట్టి—పిచ్చిగా! యీరన్నా! పుల్లాయి! పోతా! మల్లేసు! పక్షిరు! యంకా అంతా బతికుండారల్త్రా?

అందఱు—అ. అ. బతికుండాము. కాని యంకడు లేడు. మెకం యేసుకల్లందేమో

పిచ్చి—యెట్టిగా! గుడిచికా దుండాడేమో పిలవరా వత్తాడు.

వెట్టి—యంకా! యంకోయి. (అని పిలువగాఁ బలుకఁడు.)

పిచ్చి—గట్టిగా పిలవరా బతికుండాడేమో.

వెట్టి—ఓల యంక యంక యంక యంక యంకోహోయి!

రెంక—(ప్రవేశించుచు) వోయ! వోయ! అన్నా బతికుండారల్త్రా? సారల మెకం నన్ను రెక్కట్టుకీడ్చుకల్లందిరా. యల్లావుండే యీ సురకత్తి దీసుకొని దవడగురి కొక్కపో పేసేతల్కి రెక్క యిడికేశి పారనూకిందిరా.

అంద—బాబో! బాబో! నీ యమ్మ కడుపు సల్లగా మల్లి బతికొచ్చావల్త్రా.

పిచ్చి—నీకు ఏదాకొండ రెంకన్న పేరెట్టుకున్నందుకు ఆయంకన్నే బతికొచ్చాడురా.

అందఱు—నిజం. నిజం. యంకన్నే పలికిచ్చాడు. [14]

పిచ్చి—ఒరే! యజ్ఞున్నా! యీ మెకాలన్నీ వొక్కపాలిగా వొచ్చిపడ్డాయేరా?

వెట్టి—నాకూ అదే సందేయంగా వుండదిరా.

వెంక—ఒరేయి! యవరో ఆమోహించిదిగింది నూకావల్లటా?

పిచ్చి—ఏంట్లా! మెకాలమ్మోరల్లా?

వెట్టి—పిచ్చిగోలేంరానీది! మెకాలమ్మోరల్లా?

పిచ్చి—ఓరి నీ యెటి గూల. యరగవల్లా మనీషకాలమ్మో రుండదా లేదా?

కలారా ఆమ్మో రుండదా లేదా? జగలమ్మో రుండదా లేదా? యిది మెకాలమ్మోరు గావాసురా.

వెంక—ఒరే! మడిసిలాగే వుండదిరా.

వెట్టి—నేను కూడా నూకారా. అంకమ్మజాతరలోక పెంగకుం డెత్తుకునే గణాకారి లాగుండదిరా. కళ్ళతల్లా, తెళ్ళతల్లా కన్ను శెదిరిపోతావుండదిరా.

పిచ్చి—యంకన్నా! యక్కడుండదిరా.

వెంక—ఇట్టకామేళియ్య గుడి లేవల్లా? ఆక్కడే వుండని.

పిచ్చి—అదారిని పోలే యంబడి! బడుద్దేమా. యెట్టిన్నా! కొబ్బరికాయలు తీసికెల్లి కొడదామల్లా?

వెంక—కాదురా. మడిసిలాగే అనవడతా వుండదిరా.

పిచ్చి—(సందేహముతో) మడికైతే మెకాలుకూడా యీ యమ్మో రొచ్చిపడ్డ రావటమేంయిరా?

వెంక—అదేమా. బెమ్మదేవుడి మాయలా గుండని.

పిచ్చి—యీ యమ్మోరు జాతర కాద్దామల్లా?

వెట్టి—ఆమ్మోరు పేరు తెలవొద్దూ జాతరశెయిటానికి?

వెంక—నిన్న వొవరితోనో మాట్లాడుతావుంటే నేను కసింక యిన్నాను. పేరు మోయినప్పుడు. బెమ్మదేవుడి కూతురంట.

పిచ్చి—(అశ్చర్యముతో) ఓరీ! మాట్లాడుతావుండదల్లా! యిదేయి ఆమ్మోరురా? గుళ్ళో యిగ్గిసం యెలిగిం దనుకొన్నానురా. ఓరి నీయెటిగూల. ఆమ్మోరు

మాట్లాడుద్దా! చరేరే. మెకాలతో మా మంద మన్నయిపోయి యేడుస్తావుంటే అమ్మగమ్మగంటా యిదొక్క గొడవ తెచ్చిపెట్టావేయిటిరా?

వెట్టి—మెకాల కేం కాదామురా?

పిచ్చి—రాజుగారి కాడి కెల్లి, కెప్పుకొందాము రల్లా. అయినోస్తే యీటంటిని నుగ్గు శేరి పారేస్తాడు.

వెట్టి—అవునురా, కలాపక దోసకాయ తీసుకోల్లా. ఆరికిచ్చి కెప్పుకొదా.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నార.)

(ఇది ప్రవేశకము.)

రంగము - రుక్మాంగదుని సభ.

ప్రవేశము:—రుక్మాంగదుడు, గుణనిధియను మంత్రి, సేవకుడు.

రుక్మా—మంత్రివరా! గుణనిధీ! మన పురమందలి ప్రజలెల్లరును ఎట్టికొంతయు లేక సౌఖ్యవంతులయి వర్ధిల్లుచున్నవారే?

గుణ—ప్రభువరా! అందుకు సందియమేమి? వేద వేదాంత వేదాం గోపవేద కాస్త్ర పురాణేతిహాస కావ్య నాటకాలంకారాదులనెల్ల దా మనయం బతి శ్రద్ధా భక్తులతో బలియింపుచు వానినెల్ల దమ శిష్యపరంపరలకు సదాబోధింపుమంట యందలి కుతూహల మానసులై యొప్పు బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠులును, దమ యవక్రవిక్ర మంబున న బ్బలపరాక్రమ శాలియగు కుమారునైన మాఱులేక మీఱగల్గు సుకు మారులగు రాకొమరులును, కృషివాణిజ్యాదులయం దోర్పువేర్పులు కలిగి ధర్మమార్గంబుదప్పక ధనార్జనము సేయుచు సమితైశ్వర్యసంపన్నులై చెన్నొందు వైశ్యకులౌగగణ్యులును, బ్రాహ్మణాది కులత్రయము వారికి కాస్త్రోక్తముగ వలయు సపర్యల నతి వినయ భయ భక్తులతో నొనరింపుచు సదా వారల మెప్పు వడయుచుండు క్షూద్రకులౌవతంసులును, మఱియు నీ మొదలగు వార లెల్లరును సుఖంబుగ వర్ధిల్లుచున్నవారలు.

రుక్మా—మన దీనపోషకాలయంబున నశక్తుల కెల్లరకును వలయు సుపచారంబు లనుకూలంబుగ జరుగుచుండెనే?

గుణ—దేవర యాజ్ఞాను సరణంబుగ నొక్కింతయుఁ గొరంతలేకయే జరుగుచున్నవి.

వారెల్లరు దేవగ యాదార్యులును వేసోళ్ళు పొగడుచు వానందించుచున్నవారు.
రుక్కా—మన ధర్మవైద్యవిద్యాశాలలు సర్వజనోపయోగకరంబులై వెలయుచున్నవే!
గుణ—సర్వజనులకు నమిత సౌఖ్యజ్ఞానదాయకంబులై చెన్నొందుచున్నవి. ఓనిసో
దేవగవారు కష్టజనాశీర్వాదపాత్రు లగుచున్నారు.

రుక్కా—మన యరణ్యమందలి పులిందుల వనపాలురు లోనగు కాఁపు జెట్టులుండిరి?

(తెరలోపలఁ గలకలము.)

మృతీ! ఎచ్చటనో కలకలము విసవచ్చుచున్నదే. సేవకా! ఆ కలకలం
జెచ్చటనో యరసిరమ్ము.

సేవ—చిత్రముదేవా. (అని పోయి చూచినచ్చి) దేవగను దర్శించుటకై పంటకాఁపు
లరుదెంచిరి దేవా.

రుక్కా—అట్లు లయిన వారలను లోపలకు రానిమ్ము.

(పంటకాఁపులు ప్రవేశించి)

కాఁపు—మాత్రైబో! దండాలండి. దండాలండి. తమరు మాపాలాలకేళొచ్చి కాన్నా
లయింది. శేలన్నీ పాదయి పోతావుండయి. అడివి మెకా లొచ్చి పడ్డాయండి.
అయ్యి పెద్దపుల్ల గావు, అయ్యి ఎలుగొడ్లు గావు, అయ్యి అడివిపండులు గావు,
నక్కలు గావు, సిమ్మలు గావు, ఏమిచెప్పంబాబు! అయ్యన్నీ మా పానాలకి
మిక్తువుల్లాగ వొచ్చి పడ్డాయండి. బెప్పుదేవుడు యీ టంటినీ వొక్కపాలిగా
మాకోసమే పుట్టించాడు లాగుండది వాబు. ఎట్లయిన తమరు ఒక్కపాలి
దయకేసి ఆ టంటినీ నుగ్గుశే? పాఠెయ్యూరి వాబు. లాకపోతే బరకలేము.

రుక్కా—మృతినరా! సింహ వ్యాఘ్ర భల్లూక వరాహ శరభ కార్దూలాది వనమృగ
సముదాయంబులచేఁ దమ పంటవైరులెల్ల మంటఁగలియుచున్నవని మాటిమాటికిఁ
గంటఁ దడిచెట్టుకొనుచు నీ పంటకాఁపులు మొఱిలిడుచున్నవారు. కావున నేను
సత్వరంబునఁ జని, యా మృగంబులనెల్లఁ దనుమాడి, వారల యాపద వారింపవలసి
యున్నది. నేను మరలివచ్చునంత కొక్కింత తడ వైనం గావచ్చును. అంతదనుక

గీ. నిఖిల భూమండలంబును * నీదు బాహు

పీఠి వహించి ప్రజలపై * ప్రేమ నింది

పిన్న పెద్దల మన్నించి ♦ వన్నెఁ గాంచి
యేలుమందుమి యెల్లరు ♦ మేలనంగ.

1

ఉ. ప్రెగ్గడవీపు, బుద్ధిగతిఁ ♦ బెద్దపు, నైన వచింతు; రాజ్యమం
దగ్గలమైన కూర్మి తన ♦ రారంగఁ జేయుము; గౌరవంబునక
లగుగ సాదులక విబుధు ♦ లక దనియింపుము; క్షీణ బెంపుమీ;
యెగ్గతి నైన వారి ముద ♦ మే సకలార్థద మం చెఱుంగుమీ. 2

ఉ. ఏ నొనఁగించు సువ్రతము ♦ నేగతి రాజ్యమునందు నెల్లడక
మానుగఁ జేయుచుండిరొ జ ♦ నంబులు తగ్గతిఁ దప్పకుండఁగక
బూనిక హెచ్చఁగించుట వి ♦ భుత్వములోనిదెకాఁ దలంపుమీ;
దాననె సద్గతులకలుగు; ♦ దంధనముల నరలోక సంపదల్. 3

మర్రి—మహాప్రసాదము రాజేంద్రా! దేవగ చిత్తంబున కన్నుండైన మాటుకలదా?
తమ యాజ్ఞల కిరసున వహించి యట్లే చేయువాడ.

రుక్మా—మంచిది. కాఁపులాదా! మీరు భయమునొందక పొండు. నేను వచ్చి యా
మృగంబుల నెల్లఁ దెగటార్చెద. మర్రి! నే నింకఁ బోయివచ్చెద.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయ రంగము - అరణ్యము.

(విల్లు సమ్ములు తీసికొని రాజును, సేవకుఁడును, కాఁపులును,
సముచిత పరివారంబును బ్రవేశించుచున్నారు.)

రుక్మా—సేవకా, యీచిత్రముఁ జూచితివా?

ఉ. ఎన్నఁడు మానవాళి నొక ♦ యింత యెఱుంగని యీశ్వరంగముల్
కన్నులవింతగా మనలఁ ♦ గాంచిన యంతనె భీతిఁజెందుచుక
గ్రన్నన వాయువేగమునఁ ♦ గా లిల మోపనియట్లు ఖిప్సనక
వన్నెలుకుల్కఁగా నెటులుఁపాటుచునున్న పై చూడు మీదెసక

సేవ—చిత్రము. చెంగు చెంగు మని యుఱుకుచున్నవండి.

రుక్కా—సేవకా! ఈ యడవిపంది యెంతక్రోధింపడి!

ఉ. అక్కటయ్యామృగంబు కడు ♦ హాయిగఁ గాఁపుల పైరుపచ్చలఁ
జక్కఁగమెక్కి క్రొవ్వి యదిచాలక యల్లదో! చూడు! చూడు! పై
మిక్కిలి నిన్ను న న్మొకట ♦ మ్రొగెనురీతిని ధిక్కఁచు; నేఁ
డొక్కశ రాన దీని నిట ♦ నుక్కడఁగించెదఁ జూచు వేగమే. 5

సేవ—అవునండి. క్రొవ్విందండి. చంపెయ్యాలిసిందే. రేపు కూరకై నా వస్తుంది.
నా కొక్క తొడ మాత్ర మిప్పించండి.

రుక్కా—ఓ నీచా! యుక్తాయుక్తవిచారజ్ఞానముగల మానవజన్మం బెత్తి వ్యాఘ్రు
జంబుకాదివనమృగంబుల వలె జీవహింసచేత నేల పొట్ట నింపుకొనవలెనా?
ఆయురారోగ్య కరములగు పాలు, పండ్లు, చక్కెరలను భుజించిన మహానంద
జనకముగ నుండరా? ఇదికాక

గీ. శిష్ట సంరక్షణంబును ♦ దుష్ట నాశ
మొనరఁ గావింప నీ వేట ♦ యొప్పుఁ గాని
పొట్ట నిండింపఁగా నిట్లు ♦ పూనె నేని
నీచ లుబుని కృత్యమై ♦ నెగడుఁ గాదె? 6

కావున దుష్టమృగసంహారంబుఁ గావించుటయే మనకుఁ గర్తవ్యంబు. సేవకా!
యీమృగము పాటిపోవ నుంకించుచున్నది. మీరందఱు నటుతిరిగి యడ్డము
రండు. నే నీ వైపునుండి తఱుముకొనివచ్చెద. (అందఱును జాటునకుఁ బరుగ
త్తుచున్నారు. విదూషకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

విదూ—రాజుగారిని జూడఁగానే ప్రతివారును “విదూష తుండెక్కడ? విదూష
తుండెక్కడ?” యనుచుండుదురు. ఈయనగా రిప్పుడు కత్తులు కటారులు ధరించి
యీ తుంటరిమృగములపై కంటగించి వెంటనంటి ముక్కంటి వింటి పోటులం బలె
యంటరాని మంటలెగయు దంటపోటులఁ బెక్కింటి మంటగలుపుచున్నవాఁడు
అబ్బో! ఇంటనొంటిగఁ బడియుండక యీతనివెంట నాకీ తంటలేల? యీవెంట
నొక పొదరింటనుండి యీతఁడు కాంతుఁడైయుంటఁ నాకంట గాంచిన వెంటనే
వచ్చెదను. (అని నఱుంగున కరుగుచున్నాఁడు.)

(రుక్మాంగదుఁడును, సేవకుఁడును మరలఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

రుక్మా—సేవకా? ఇంక మృగంబు లెచ్చటను గనపచ్చటలేదు. అన్నియు మడిసి నట్టులే యున్నవి.

సేవ—చిత్తము. చచ్చిపోయినవండి.

రుక్మా—అబ్బా! యిప్పుటికిఁగదా నా చిత్తమునకు విక్రాంతిఁ గంటి!

(విదూషకుఁడు సమీపించుచున్నాఁడు.)

రుక్మా—మిత్రమా? విదూషకా! ఇంతసే పెచటనుంటివి?

విదూ—ఈ సమీపమందే యుంటిని. కాని యింతసేపటినుండి మీరును, మీపరిజను లును ఈ చుట్టుప్రక్కల సంతటను మృగంబుల వేటాడుచుంటుండే ఆమృగంబు లకు వెఱచియు, ఆసమయమందు మిమ్ము సమీపించుటకు వెఱచియు, మా తాళిమను మరలఁ జూచెడు ప్రాప్త మున్నదో లేదో యని ప్రాణములు మాట కట్టుకొని యొక పొదచాటునఁ గూర్చున్నాను. ఇప్పుడు మీచేత నామృగము లన్నియు మడియుటచేతను, మీ రిప్పుడు కాంతచిత్తులై యుండుటచేతను మెల్లఁగా బయలుదేరి వచ్చితిని.

రుక్మా—అలాగా? ఎంతపిటికివాడవు!

విదూ—పిటికివాడనా? మొన్న తమ దివాలములో ద్వాదశి పారణ సమయమందుఁ జూచినఁ గనఁబడియుండును నా ప్రతాపము. పంజీక్రిందఁబెట్టిన గారెముక్కను మరలఁ గనఁబడనిచ్చితివా? మీ ప్రతాప మిక్కడ. నా ప్రతాప మిక్కడ.

రుక్మా—బ్రాహ్మణుడవు గనుక భోజనకాలమందు నీకుఁబ్రతాప ముండవలసినదే.

విదూ—భోజనకాలమందు మాత్రమేనా? మొన్న మీ దివాణపు కుక్క తఱుము కొని వచ్చినప్పుడు నేను ఎగఁబడి పరుగెత్తుచుండఁగాఁ జూచి యందఱును ముక్కున వ్రేలు వేసికొన లేదా? కాని దానికేమైన దొరకిలివా? అది మఱింత దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు నేను కూలఁబడి లబ లబ లబా అఱచేటప్పటికి దాని గోలకన్న నాగోల యెక్కువయినదని యదరి యదే నిలువఁబడి పోయినది. నా కేమైనఁ బ్రజ్జలలోఁ దక్కువనుకొన్నారా యేమి!

రుక్మా—మిత్రమా! లెస్సగఁ గాచి భూచిన యీవన మెంతరమణీయముగ నున్నది!

విదూ—అయ్యోరాజా! నీవు దీనికే సంతోషించుచున్నావటయ్యా! మా యింటి

పారుగున నొక వనముఁ జూచినాను. ఎఱ్ఱగాఁ బారాణి ముద్దలవంటి పండ్లతోను, బసుపుముద్దలవంటి పువ్వుములతోను, జంఘాలు వడుతు కడుశృవంటి దివ్యమైన ముండ్లతోను, విసనకఱ్ఱలవంటి మట్టలతోను, పేదబ్రాహ్మణ గృహమువలెఁ జూచుట కెంతరమణీయముగనున్నది? అది దొడ్డిచుట్టున నుండు నెడ దొడ్డిలోని కొక్క పంది యైన రాజులదు.

రుక్కా—దాని పేరేమి?

విదూ—దానిపేరా? రక్కా స వ న మ ని మావాళ్ళు ముద్దుముద్దుగఁ బిలుతురు.

రుక్కా—కప్పుని పుష్పాసవమైల్ల రయ్యున మెక్కి, చెవులు బమైరవోవ తుమైదాటేఁ డెట్లు జుమ్మని రొదసేయుచుండెనో కాంచుము.

విదూ—నే నింతకంటె నెక్కుడుగనేవిన్నాను. మాపీఠిని నిన్నరాత్రి యంతయు బుంయ బుంయ అని ప్రత్తిరాటములు మ్రోగుచుంటే యా రొద దీనికంటె బదిరె ట్లెక్కుడుగ నుండెనది.

రుక్కా—మకరందాపేక్షచేత నీ తుమైదసమూహ మా పద్దనమ్మువై నెట్టులు క్రమ్ము చున్నదో చూడుము!

విదూ—ఓ యబ్బో! మొన్న మాయూరి వనసంతర్పణమందు సరియైన పెత్తనము లోపమగుటచేత నల్పజాతులవా కెల్లరు నగ్రజాతులవారి భోజనపంక్తులమీద నింతకన్న నెక్కుడుగఁ గ్రమ్ముకొనిరి.

రుక్కా—మిత్రమా! యీ వంకఁ జూడుము.

ఉ. అల్లదొ పుత్రవృంతముల † నల్లన యూఁచి శ్రమంబుఁ దీర్పుచున్
గొల్లగ సత్ఫలంబు లివి † కొమ్మనురీతి శిరంబు పంచుచున్
సల్లలిత ప్రసూనముల † శయ్య నమర్చి మహాదరంబునన్
బెల్లగ భృంగరావముల † బిల్వేను రంభను గంటె మిత్రుడా? 7

విదూ—రాజా! నీచిత్తము నేడు రంభాభోగము నపేక్షించుచున్నదే! సరి సరి! రంభలే నేమి? రంభ చెల్లెలలేనేమి? పిలిచినమాత్రముచేత నన్ని నీవు చెంతకుఁ బోవచ్చునటయ్యా? ఆ రంభ తానే నీ యెద్దకు రారావా?

రుక్కా—అట్లు వచ్చుట యస్వాభావికము కదా.

విదూ—అస్వాభావిక మేమి? కాళ్ళులేవా? కన్నులులేవా?

రుక్మా—రంభ యనఁగా నేమనుకొనుచుంటివి? అరటిచెట్టు నుద్దేశించి నేను పల్కుచుంటిని సుమా.

విదూ—(నవ్వుచూ) అయ్యోరాజా! అలాగటయ్యా! నీవు రంభయనుటతోనే చెక్కపేడువంటి చక్కని మోము కలిగి, గుజ్జపుజాలువంటి మెత్తని కురులు కలిగి, చింతాకులవలె వికాలమయిన కండ్లు కలిగి, రంభవలె నెదురుగాఁచు నా భార్య జ్ఞప్తికివచ్చి, యింతసేపటినుండి నామనసు కుడితికుండలోఁ బడిన యెలుకపిల్లవలె నే తత్తరపడుచున్నది. (అలోచించి తలయూచి) ఏలయోకాని సంకల్పసిద్ధుడవగు నీ వాక్కున నీ దినమందు రంభయనియు, కయ్య యనియు నిత్యాది వాక్యములు వెలువడినవి. ఎట్లయినను మహారాజవయ్యా నీకేమి.

రుక్మా—చెలికాఁదా? నాకు బడలికగా నున్నది. కొంచెము సేపీయతోకంబు నీడను విక్రమించి సేదఁ దీర్చుకొనియెద. (అని పరున్నాడు.)

విదూ—చిత్రము. నేనును ఈ సమీపమందే కూర్చుండియుండెదను.

(అని యెడ కలుగఁ బోవుచున్నాడు.)

(మోహిని ప్రవేశించుచున్నది.)

మోహి—అహా! నాజనకునియొద్ద నెన్నియో పంతులులాడి వచ్చితి. ఈ రాజేంద్రు నెట్లులు వశవర్తిఁగాఁ జేసికొనఁ గలుగుదునో. అయినను జనికుని పనుపున నరు దెంచిన మరుండొక్కరుండు మాత్రము తన బలంబులతోడ నాకు సహాయకరుండై యుండుఁగదా.

(తెరలో)

ఓహో పరివార జనంబులారా! మనప్రభుండగు రుక్మాంగదమహారాజుగారు నేఁటాడి యలసి యీ యతోకంబునీడను విక్రమించియున్నారు. ఇప్పుడే మీరు పోయి మీ మీ యర్హత్యంబులఁ దీర్చుకొని మరల సత్వరంబున నరుదెందు పొందఁ.

మోహి—(అలకించి) ఏమీ? రుక్మాంగదుఁ డిచటనేయుండెనా?(అని హర్షముతో నటునిటు చూచి) ఇచట నెవ్వరో నిదురించి యున్నారు. ఈతఁడే రుక్మాంగ దుండై యుండునా? (అని కొంచెము సమీపముగా నరిగి పరీక్షించి) నా జన

కుండు తెల్పిన రూపరేఖాదు లీతనియందగపడుచున్నది. ఈతడు కిరీటధారియై యున్నవాడు. అవలీనుండి పరిజనులు “ఈ యశోకంబునీడను నిడుకించుచుండెను” అని రుక్మాంగదునిం బేర్కొనుచున్నారు. కావున నీతడే రుక్మాంగదుండు. మృగయా వినోదంబున నలసి సాలసి యీ యశోకంబునీడ నశోకుండై గాఢనిద్రం జెందియున్నవాడు. (అని యాలోచించుచు). ఇపుడు కర్తవ్యం బేమి? నే నేమిచేయుదును? ఈతని నెట్లు సమీపింతును? ఈతండు వ్రతనిష్ఠుండనియు ధీరుండనియు నాజనకుండు ముందే తెల్పియుండె. ఇట్టి యీతండు నా కెట్లు వశుడగును? నా బసతునియొద్ద వారువీరనక సూరక నోరివచ్చినట్లులు కాలులాడివచ్చితి. ఇన్విధంబున సాటిపువ్వుబోడలలో నేను నవ్వుపాలు కానుంటిఁ గాఁబోలు.

(తెరలో)

ఏమి యీ వింత! ఈమె నా సామర్థ్యము నింకను గుర్రెఱుంగనట్లు కనఁబడుచున్నదే.

మోహి—(అలకించి తనలో) ఎవ్వరా భాషించువారు? (అని యాలోచించి) ఓహో, మన్మథుడా.

(మరలఁ దెరలో)

చ. హరుఁడొక యర్థదేహము బి ధి యాంగన కర్పణచేసె; మేటిమందరధరుఁడు హృదబ్జమున ధాత ముఖంబునఁ దాల్చిరింతులఁ; మరుఁడనుమాత్రనే త్రిభువన్ సప్రభువర్యులె యిట్లు కాఁగ, భూవరుఁడన నెంతవాఁడు సుమ ధాతావరంపుర దాఁకఁజొచ్చినఁ.

మోహి—ఔనాను. సుమసాయకా! నీ పర్యాకమము నే నెఱుంగుదును. త్రిలోక విజయుండను బిరుదు నీకే రగును గదా. (అని తనలో) ఔరా, మదనుఁడెంతగ నొచ్చుకొనెను! స్వప్రయోజకత్వనిరసన మెవ్వరికిని దుర్భరముకదా అయినను నే సూరక సంకయించుటయె కాని యీ రాజేంద్రుండు వశుండుగాక యుండునా.

చ. విలు చెవికంటసీడ్చి వెడ విల్లుఁ దురమ్ము వ్రణమ్ము సేయఁగఁ మలయుచు గాఢయశావనత మఃపటలంబొగిఁ గండ్లఁ గప్పఁగఁ

గలకలనశ్వచూక జెలి యొ ధ కర్తుక చెంగట సొంపు నింపగక
వలవకయుండ వీని మది ధవజమొ,లోహమొ,రాయొ,చూచెడక

ఈతని వశపఱుచుకొనుట కిదియే మంచిసమయమని తలంచెడ. ఏలయన [15]
నిచ్చటి శుకపికంబుల కలకలారావంబులును, తుమ్మెదల ఝంకారంబులును,
మలయానిలంపు సోకులును, కేకిగముల కేకలును, పూడెనెకాల్యలునుఁ జూడ
నెట్టి విరాగులవైన సరాగులఁగావింప సమర్థంబులై కన్నట్టుచున్నయవి. ఇట్టి
వనమధ్యంబున నీ రాజేంద్రుం డొంటరిపాటున నుండుతఱి నీతని దృష్టిపథంబునం
బడుటకన్న నెక్కుడగు సమయం దిం కెట్లు లభింపఁగలదు? అ యి వ న్ను

సీ. పరుచెంతకును దాఖ ధ పడఁతి బోఁగూడదు

కూడినఁ దానె మా ధ టాడఁ జనదు

ఆడిన సరసంబు ధలాడఁగాఁ జెల్లదు

చెల్లిన మర్మంబుఁ ధ జెప్పఁ దగదు

చెప్పిన నాసించి ధ చెల్లి కోరఁగ రాదు

కోరినఁ దానె పై ధ కొనఁగఁ జనదు

పైకొన్న నాళ్ళలో ధ భ్రమఁజెంద నొప్పదు

చెందిన వానిచే ధ జిక్కరాదు

గీ. వాని చెంతకుఁ బోనేల ధ పలుకనేల?

భ్రాంతిపడనేల? మరియేమొ ధ బాధ లేల?

చాన యొక్కింత క్రీఁగంట ధ సైగ సేయఁ

బరుగు వెట్టుచు నతఁడె రా ధ వలదె వెంట?.

నేను త్వరపడి యీతని యెదుటికిం జనఁగూడదు. ఎట్లయిన నాతనిసే యిచ
టికి రప్పింపవలయు. కావున నీ సంపగివృక్షంబునీడం గూర్చుండి యొక్కపాటఁ
బాడెడ. దీనిచేత నీ రాజేంద్రునకు మెలఁకువ కలిగిన పిచ్చుట నీతని మనో
వ్యాపారంబు లెట్లుండునో చూచి యప్పటి కనుగుణంబగు రీతిని వ్రుంచెడ.

(అని యొకప్రక్కఁగాఁ గూర్చుండి పాడుచున్నది.)

—*ద్విపద-. ఖమాచిరాగము.- ఏకతాళము.- మిశ్రజాతి*—

[16] అల్లరిమారుని ♦ యలయికలకును

బెల్లుగ వడఁకి ని ♦ న్వెఱపాటుఁ జెంది

మల్లడిఁగొనియెడు ♦ మానినీమణుల .

నల్లిబిల్లిగ నేలు ♦ నతఁడె ఘనుండు.

రుక్మా—(సగములేచి అటునిటుచూచి తనలో) ఎచ్చటనో వీణాగానంబు విన వచ్చుచున్నది. (అని యంతలో మరల వినఁబడవండుటంజేసి) లేచే. కలగంటిఁ గాఁబోలు. (అని మరలఁ బండుకొనుచున్నాఁడు.)

మోహి—(కొమ్మలచాటుననుండి చూచి, తల పంకించి, మరల)

మక్కువఁ గలచెలి ♦ మడుపు లిచ్చుచును

బ్రక్కనిలిచి ముద్దు ♦ పల్కులు పల్కు

గ్రక్కునఁ బైకొని ♦ కౌఁగిట నలము

చక్కని సామియె ♦ సరసుఁ డెన్నంగ.

రుక్మా—(ఆశ్చర్యముతో లేచి కూరుచుండి) మఱియు వినవచ్చుచున్నదే! ఇది కలకాదు. ఎవ్వరో నిజముగనే గానము సేయుచున్నట్లు లున్నది. ఈ నిర్జనాటవి మధ్యంబున నెవ్వరు గానము సేయవత్తురు? అయిన నింకఁ గొంచె మాలకించి, దీని వివరం బెఱింగెద.

మోహి—అటపాటలను స ♦ య్యాటలఁ జూపి

నీటుకాఁ డంచును ♦ నెఱజాణ యంచు

మాటికి యువతుల ♦ మాన్యతఁ గనిన

మేటియే చచ్చింప ♦ మిగుల ధన్యుండు.

రుక్మా—ఇది యేమో స్త్రీకంతముగా వినవచ్చుచున్నదే! ఎవ్వరో స్త్రీలు తమ కారీరంబునకు వీణీయం జతచేసికొని, జంఘ్రీగాత్రంబుల సమంబుగఁ గానంబు సేయుచున్నట్లు తోఁచెడిని. అయిన స్త్రీ లీ వివినమధ్యంబునకు రాఁ బనియేమి? దీనికి గతం బేమైయుండును?

మోహి—చెంతనిలుచు ముద్దు ♦ చెలుల నెవ్వేళ
 వింత లొనర్చి, బల్ ♦ వేడ్కలఁ దేల్చి,
 కంతురాజ్యము చూడఁ ♦ గాఁగొన్న ఘనుఁడు
 పంతమేటికి భగ ♦ వంతుఁడ తలఁప.

యక్కా—(మహానందముతో)

ఉ. బభిరా! యీమృదుగానవైఖరులు, నీ ♦ భావార్థసందర్భముల్
 బభిరా! యీపదసౌష్ఠవంబు, ఘణతుల్ ♦ మర్త్యాంగనల్ నేర్తురే?
 లలపద్మాక్షులగానముల్ వినమె?యా ♦ యానందమున్ జెందమే?
 కలదే యీసుఖ, మీరసంబు రుచి యీ ♦ కంఠస్వరం బచ్చటకే?

కాన దేవతాగణంబులలో నెవ్వరైన విహారార్థముగ నిటు పోవుచుఁ బాడు
 కొనుచుండిరేమో.

మోహి.—(లేచి, రాజునకుఁ గొంచెముకొంచె మగపడునట్లు కొమ్మలఁ జాటుచేసి
 కొనుచు, నొక్క ప్రక్కనుండి మఱియొక ప్రక్కకుఁ బోవుచున్నది.)

యక్కా—అహో యిది యేమి! నా కన్నులయెదుట నేమో మెఱసినట్లున్నదే! ఇది
 యేమైయుండును. ఆయినను గొంచెము సమీపముగా నలిగి నిజం బెఱింగెద.
 (అని సమీపించి చూచి యాశ్చర్యముతోఁ దనలో) ఓహో! యిది యెవ్వరో
 శ్రీయ్యైయున్నది. ఈ సుందరాంగి యెవ్వరైనను దీని రూపయావన సౌందర్యం
 బులు మాత్రము నా కనులకుఁ బండువు సేయుచున్నవి. నెబాన్! చక్కదనం
 బన్న నిట్లు లుండవలయు!

క. ఈ పడఁతి వగ యొయారము

రూపము నవయావనము ని ♦ రూఢ సుతేజం

బే పురుషుఁడు కని మనసిజా

రావులఁ బడకుండు ని ధ్ధ ♦ రావలయమునక.

16

ఉ. పాటలగంధిమోవి పరి ♦ పాటిగఁ గెంపనఁజెల్లు, మోము ము
 మ్మాటికఁ జంద్రుఁడే, తిలసు ♦ మంబగునాసిక, మిన్నకొను, పె

కేట్రీకి యీ మృగాక్షిసాగఁ ♦ సెన్నఁగ్రహస్థుకునానె? యూరకే
మాటలకేమి? దీనిసరి ♦ మానినిఁ గానఁగనానె? ధారుణిఁ. 17

ఉ. అప్పరమేష్ఠి యేఁని నె కృ ♦ తార్థునిఁ జేయఁ దలంచియో, భువిఁ
గొప్పతనంబుఁ జూపుకొనఁ ♦ గోరుచునో, తన స్పృహనైపుశిం
దప్పక యీ మృగాక్షినిటు ♦ తద్దయుఁ గోరి స్పృజించెనాఁగ, హా!
యొప్పుగఁ దీర్చి దిద్దినటు ♦ లున్నవి దీని తనూవిలాసముల్. 18

కౌరాయి జేమిచ్చితము! ఎవ్వరి నోపరకాంత నివటఁ గాంచి నేను వర్ణింపు
చుంటినా! ఇది యెంత గర్హితము! చిత్తమా! ఏల నన్నీ లీలఁ దూలఁజేయఁచుంటివి.

చ. జగమున నన్యకామినుల ♦ సంగతి కూడదు కూడదంచు, బె
న్వగలకు మూలమంచు, గడుఁ ♦ బాతకమంచు, ననర్హులంచు, నె
న్నఁగ బహుదూష్యమంచు విని ♦ నాడను బెద్దలు తెల్ప; నక్కటా
తగదిది; నన్ను నీ పనికిఁ ♦ దార్పకు చిత్తమ! నీకు మ్రొక్కెదఁ.

చ. అగడుఘటించు లోకమున; ♦ నార్యులు మెచ్చరు; పిన్న పెద్దలుఁ
దగదని మందలించెదరు; ♦ తండ్రి యదల్పును; తల్లితిల్లెడుఁ?
బగతురు గేలిసేయుదురు; ♦ బందుగు లోర్వరు; కాన నక్కటా
తగదిది; నన్ను నీపనికి ♦ దార్పకు చిత్తమ! నీకు మ్రొక్కెదఁ.

(అని కొంచెము నే పాలోచించుచు నిలిచి మరలఁ దనలో) అయినను
గొంచెము సమీపముగా నరిగి యీ తరుణి యెవ్వరో, ఇట్లు లాంటితనంబున
నరణ్యంబులం గ్రువ్వుర గతంబేమో విచారించెద. (అనుచు నడుచుచున్నాడు.)

విమా—(ఈ పల్కులు చెట్లచాటుననుండి వినుచుఁ దనలో) శ్లో. బలవా నిర్దియ
గ్రామో విద్వాంసమపి కర్షతి. అని చెప్పఁబడిన యాశ్లోక్తి వ్యర్థమగునా?
అయినను నా కేల? నే నరిగద. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

రుక్మా—(కొంచెము సమీపముగాఁ జని మోహినిం గాంచి.) [17] తరుణి నీకెవ్వరి
దానవు? నీ జనకుని నామం బెయ్యది? నీ వయం దెవ్వరుండు? కరభకార్థులది
నానావిధ దుష్టజంతుసంతానములకెల్ల నాకరమ్మయి భీకరమ్మగు నియ్యరణ్య

మధ్యమ్యున నీ వేమికతమ్మున నేకతమ్ముక్రమ్మురుమంటివి? అబ్బవదనా! అల చందమామ యందమ్మున్నేను గ్రిందుషణుపసమర్థులగు నీ మందహాసాంచిత సుందరపదనారవిందంబు నీ వేడివెలుంగుల తేని వెలుంగుఁ కేల లోనుఁజేసి తివి? నీక్కంటు వక్కాణింపుము.

మోహి—నేనుబ్రహ్మమానసపుత్రిని. మోహిని యను నామంబునబడగుదాన. నాకు ననుం డెవ్వరుండు లేఁడు. మజ్జనకు ననుమతంబున. నీచేరువదేవళమందలి యిష్ట కామేశ్వరునారాధింపుచు ని వ్యసప్రదేశంబున స్వేచ్ఛావిహారంబున మండుదాన. పుపుమధుని కన్నెత్తియొనఁ జూచియెఱుంగ. ఇట్టి మాబోట్లతో మీకు బ్రసంగంబులే? మాది మందహాసాంచితపదనమైన మీకే? యమందహాసాం చితపదనమైన మీకే? మీర లెవ్వరో యేమి కారణంబున వచ్చితిరో విచారించుకొని మీదారిని మీరు పోవుట యుత్తమంబగు. కాని యేకాంతంబుననుండు నిఁతల చెంతలఁ జేరి వింతవింతల నాడు పెంతయుఁ జనదని యెఱుంగుఁడు.

రుక్మా—(తనలో) ఈ కాంత పరాకరించినమాత్రముననే తిరస్కార భావము జూపుచున్నది. కావున నెట్లయిన నేని ధర్మాధీశుండ నని యిపు డెఱింగించుట యుక్తంబని తోచుచున్నది. (ప్రకాశముగా) తరుణీ! “మీర లెవ్వరో యేమి కారణంబున వచ్చితిరో” యంటివి. చక్కఁగా నడిగితివి. స్త్రీలు సమయోచిత ప్రసంగంబులందు నేర్పరులౌట జగత్ప్రసిద్ధమేకద. విధితనయా! ఎఱింగింతు వినుము.

గీ. వనమృగంబుల బాఁకిఁ ♦ గనలి నాదు
పురజనంబులు బెగఁజొంది ♦ మొరలు వెట్ట
సరగ శ్రమములఁ దొరఁగించి ♦ సాధుజనులఁ
గావ నరుడెంచినాడ రు ♦ క్కాంగదుండ.

మోహి—ఓహో! నీవు రుక్మాంక ద భూపాలుండవా? సరి సరి.

రుక్మా—మఱికొంచె మాలకింపుము.

గీ. రమఃసి! మ దధీనమగు నిట్టి ♦ రాజ్య భూమి
నబల లేలయొ వెంటఁ దోఁ ♦ జైన లేక

యొంటి వనములఁ గ్రుమ్మరు * చుంటఁ గాంచి,
యోర్చి, యన్యునిగతి నూర * కుండఁ గలనె?

22

ఇదికాక మందయానా! ఏమికారణంబుననో కాని నిన్నుఁ జూచినదాదిగ నీయందు నా కపరిమితానురాగంబు కల్గుచున్నది. చంద్రముఖీ! నీ ముఖాన లోకనంబుఁ జేసినమాత్రంబున నా బంధుమిత్రాదుల నెల్లరఁ జూచి వంతటి యానందంబు కలుగుచున్నది. చిలుకలకొలికీ! పలుకుపలుకునఁ జేసె లాలుకు నీ వచనామృత పానంబుచేఁ జొక్కి మ న్మనంబెల్లఁ బరవశత్వంబు నొందు చున్నది ఇంతయేల? చూడఁజూడ నాకరీరంచే నీకుదాసత్వంబునకై యర్పణంబు చేసిన సార్థకం బగునని తోచెడిని. కురంగ నేత్రీ! నీ వేల యిట్లు బెడరి బెడరి చూచుచు దూరంబున నిలిచెదవు?

గీ. అతివ! నీ విట్లు చిరకాల * మట్టై నిలిచి
ముచ్చటలు సల్ప నా మేను * నొచ్చు చుండె;
తరుణి! పెరవాడ నేఁ గాను; * ధరణివిభుండ;
ముదముతో నిటఁ గూరుచుం * డెదవు రమ్ము.

23

(అని చేయి పట్టుకొనఁ బోవుచున్నాడు.)

మోహి—(కోపముతో వెనుకకుఁబోయి) ఛీ! దంభజ్ఞాన ధురంధరా! [18]

ఉ. కన్నులుకానరావ? పర * కాంతలటం చనుకోవ? యెట్టి సం
పన్నులకేని యిట్లగునె, * భావ్య మెఱుంగఁగ లేవ? దొడ్డ రా
జన్ననునీవ! చాలు, ఘన * మైనది రాచరికంబు; పొమ్ము నీ
కన్నెలు నూర్చు రింట నినుఁ * గానక పాప మదెట్టులుండినో

చాలుఁజాలు రాజేంద్రా! దూరంబున నిలవుము. పరశారీయటంచు వెఱి
పింతయు లేక బిరబిర దరింతేరి కరఁబు పట్టవచ్చెదవుగా! ఇవియేనా మీ
రాచరి కంపు మర్యాదలు? రాజ్యమదాంధకారం చేమైనఁ గన్నులఁ గప్పెనా
యేమి! రాజట! రాజాధిరాజట! దినరాజ వంశజుండట! ధర్మాధర్మ విచా
రణా దక్షుండట! పరసతుల నొంటరిపాటునఁ గన్నతటి ని త్రైతంగున వెంట

సంటి ముట్టవచ్చునట. చాలుఁజాలు. నీ రాజ్యమునకుఁ జేరియు సంతసించితి. చెలీ యటంచుఁ జేరవచ్చెదవుగా! బాగుబాగు. నీవు పిన్న నాటనుండి చదివిన చదువులెల్ల నిష్ఠా దొక్క యరగడియలోనఁ బెల్లగ వల్లించితివి. మిక్కిలి యలసితివి కాఁబోలు. సత్వరంబున నీ పురంబునకుఁ బొమ్ము.

రుక్మా—ముద్దుగుమ్మా! నీ వేల నన్నిట్లు తూలనాడెదవు?

ఉ. కల్లులు కావు; నిఁగనులఁ • గాంచినదాదిగఁ బుష్పబాణుడై
యల్లరిమన్మథుండు నను • నారడివెట్టెడు నోర్వఁజాల; ను
త్పల్లసరోరుహాక్షి! కడుఁ • బుణ్యము నీ కగు నాదరింపవే;
చల్లకువచ్చి ముంత నిఁక • చంకను దాఁపఁగ నేల? తెల్పితి.

అహింసా పరమో ధర్మ యను నాధ్యాయసరణంబుగ నీ వొక్కంత దయంబున నన్నుం జేపట్టి మారుడను పెనుభూతంబుచే నే నొందుచున్న యీ బాధ నివారింపకున్న నే నెవ్వరివాడనగుదు. నేను బరసతిని ముట్టితనంటివి. నీ కవ్వండు వరుడు లేడని ముందే తెల్పితివికదా. నీ వెట్లు పరుని సతిని కాఁగలవు?

గీ. తరుణి! దాఁపఁగనేల? గాం • ధర్మ విధిని

యట్టై పరిణయమై ననుఁ • జెట్టఁ బట్టి;

నీవి భువికెల్లఁ బట్టపు • దేవి కమ్ము;

మేలుఁ గైకొమ్ము; వేగ న • న్నేలుకొమ్ము.

26

మదీయ పురమందలి యేనూర్వరు పరిచారికలచేత నూడిగంబులు కైకొమ్ము. నేను నీ సొత్తునుకొమ్ము. నిజమ్మ. నమ్మ. కొమ్మా! సమయమిదే నమ్మ.

మోహి—[19] ఓహోహో రాజేంద్రా! ఎట్టిమాటఁ బల్కితివి! నీవు రుక్మాంగ దుండ ననిన మాత్రంబుననే నీ సర్వంబు నెఱింగితి. నే నింతదనుకఁ దగిన వరునికై వెదకుచుండినందుకు గాంధర్వ వివాహంబున నిన్ను చేపట్టవలయు? నీకుఁ గల నూర్వరు సతులతో నమ్మ నూటొక్కతెనుఁగాఁ జేయఁబూనితివి కాఁబోలు. మంచి సంబంధంబుఁ దెచ్చితివి. జౌరా! నే నిట్టి నూర్వరు స వ తు ల నొక్కచో సంపాదించుకొనుటకన్న నొక్క బండ మెడఁగట్టుకొని బావిలోఁ బడిన మేలుకాదే?

—* దశరాగ సంవాద సీసమాల. *—

రు—కల్యాణి! నీ కింత ♦ కాఠిన్య మేటికే?

నీ చెంత జేర్చి మ ♦ నింపఁ గదవె

మో—బాగాయె రాజేంద్ర! ♦ ప్రభు చెంత జేరుట

యల సాము తోడి స ♦ య్యాట ముల్లు

రు—మదనుఁ డమ్ముల నూటి ♦ యెద నేయ నాన్ది గ

లంగితిఁ గావు సా ♦ రంగ నేతి

మో—బి? రాజరాజ! నీ ♦ భైరవాద్రి య దెల్లఁ

బాయు నీ పుత్రితోవఁ ♦ బట్టు మయ్య

రు—బుద్ధి నీ వశమాటఁ ♦ బోవంగ నామది

కేధారి తోచదే ♦ యెమ్మలాడి!

మో—అ వసంత జయంతు ♦ లా కంతుమ్మార్తి ర

క్షీంచెదరేమొ ప్రా ♦ స్థింపు మయ్య

రు—అలివేణి నన్ను దుః ♦ ఖాంభోధి ముంచకే

చేపట్టి యొక దరిఁ ♦ జేర్పఁ గదవె

మో—దరిఁ జేర్ప గిరిఁ జేర్పఁ ♦ దగువారు నీదు ద

ర్బారునఁ గలరయ్య ♦ బారు తీరి

రు—గీ. సమి నీవాడనని ప్రార్థ ♦ నమ్ము సల్పఁ

గన్నడ యిటల చేసెదే ♦ కంజ నేతి?

మో—అక్కటా యీవె భూపతి ♦ వౌట నిచట

వీలు లేదేమొ వైనియ ♦ ప్పీల టంచు.

27

ఈ ప్రసంగము లింకఁ జాలును పామ్మ.

రుక్కా—సఖీ! ఎట్లుపోయితిమి? నిన్నెడఁబాసిన నిమగ్నంబు యుగంబై తోచు!

కుందరదనా! నీ పాం దెడఁబాసిన యీ జన్మంజేల? నీచెంగటఁజేరి సుఖంపని

యా వైభవంశేల?

ఉ. కామిని! రాజ్యమొల్ల; దుర • గంబులనొల్ల; నిజంబు భామిని
స్తోమమునొల్ల; నాదుప్రియ • సూనునిమొల్ల; సుఖంబునొల్ల; నే
సీమము నొల్ల; భోగముల • నే నిక నెన్నడునొల్ల; నమ్మ మో
భామిని నీవు నన్నుగిం గృ • పామతిఁ శాఁగిటఁ జేర్చ కుండినన్.

నా నూర్వూహలతోఁ బాటు నిన్నొక్కతెనుఁగా జూతుని తలఁప
కుము. వారి నెల్ల నీవు నా దృష్టిపథంబునఁ బడిన నిమగ్నంబుననే నా మనంబు
సం దృఢించితి. కావున నో కుండరదనా! నీ డెందంబున వట్టి సంతోషంబు దిగ
నాడి గాంధర్వవివాహంబున నన్నుఁ గైకొనుము. నా రాజ్యంబెల్ల నీ యధీ
నంబు చేసెద. ఒక్కనిముపమైన నిన్నెడఁబాయక నీ యాజ్ఞానువర్తనై మెలంగు
వాడ.

మోహి—కైతన వచనరచనా నైపుణ్యాభరణా! భూరమణా! నీకు సమయోచిత
ప్రసంగంబులయందుఁ గల శేర్పరితనంబును గూడ నిచటఁ జూపఁదలంచితివా?
చాఁ. నీ శేర్పరితనంబు లిచటఁ జెల్లవు నడువుము.

క. మాయలు, దౌవ్యము, తరుణో

పాయంబులు, దంభము, గృ • పాహీనత, య

న్యాయము, పరవంచనముం

బాయని గుణగణము కాదె • మగవారలకున్?.

29

ఉ. బంగరుకుండలంచు, సిత • భానుఁడటంచును, మిన్నటంచు, ము
ద్ధాంగనలెల్లరం గని సు • తారముగా భ్రమవెట్టజూచు నీ
సంగలి పూరుపాలిదగు • వేడ్క జగద్విదితంబ కాదె? హ
దాంగకుఁ దల్పుదీయుచును • తోనెగృహస్థుల లేపుమాంబకుల్

ఈ మగవారల స్వకార్యకుటనోపాయప్రసంగంబులు జగద్విఖ్యాతంబులు.
ఇక రాజులన్న నో, అగ్నిహోత్రంబునకు వాయువు తోడైనట్లు, దీనికిఁ దోడుగ
మహాదైత్య ర్యాంధకారముచేతఁ గన్నుఁ గాననివారై కూడ నుండుదురు. అట్టి
రాజులంగూర్చి యింకఁ జెప్పవలె?

మ. కరుణా? నా స్తికటాక్షమా? నభము; రాఁగంబా? హుళిక్తే; మహా
త్తరసత్కార్యములా? యబస్థముమహాఁదార్యంబ? శూన్యంబిక
బరనారీధనవాంఛయా? ప్రబల; మఁ న్యాయాదులా? కొల్ల; యీ
ధరణీపాలుర నమ్మఁగావగునె దుఁ స్తంత్రక్రియాలోలురక. 31

శా. ఏ రామామణిఁగాంచినకబ్రహ్మమమంఁదెంతేగృహజూపుచు
జేరంజేర్తురు; కౌఁగిలింతురు; తుడఁ జింతాభిలోముంతు; రా
సి రాజేంద్రుల కూరుముల్ దెలుపఁబెక్కిలావృథావాక్యముల్?
నూతేండ్లాయువు నిత్యగండమె యగుఁ నోరెత్తఁ బైపెచ్చుగుఁ.

ఇట్టి వాక్యంబు లెవ్వఁజూంగరని కాఁబోలు! తన భార్యల నొల్లఁడట!
నిముసంబైన న న్నెడఁవాయ కుండునట! రాజ్యంబెల్ల ధారవోయునట!
ఇంక నేమో తలకుఁ బెట్టెడునట కుచ్చుల కుళ్ళాయి. — ఏల యిట్టి
వృథాప్రసంగంబుల? ఇవన్నియుఁ గట్టిపెట్టి రాజా నీ దారిని బొమ్మ.

రుక్మా—[20] నారీమణీ! నేనేమో కల్లలాడుచుంటిననియు, నా వాక్యంబులు
విశ్వాసపాత్రంబులు కావనియుం బల్కుచుంటివి. నే నట్లు కల్లలపల్కువాడఁ
గాను. నీవు కోరు విధంబునఁ బ్రమాణ పూర్తిగఁ బల్కువాడనని నమ్ముము.

మోహి—రాజేంద్రా! నీ వంతటి సత్యవాక్యపరిపాలనాధురీణుడవా? అట్లయిన
నీ విప్రుడు చేయుదునని పల్కిన దంతయు నివ్వనాధీశుండగు నిష్టకామేశ్వరు
పాదసాక్షిగ మణియొక్కతూరి పల్కి నా చేతఁ జేయి యుంచుము. అమీఁద
నీ యభీష్టం బీడేర్చెద.

రుక్మా—ఓహో! చందనగంధీ! నాయభీష్టం బీడేర్తువా! వికసితాంబురుహలోచనా!
నాకోర్కిఁ దీర్తువా? అహో! యెంత యానందజనకంబగు పల్కు పల్కితివి!

ఉ. కొల్లలుగా సుధారసముఁ ఁ గ్రోలినయట్లు, సుఖాంబురాశిలో
నల్లనఁ దేలినట్లు, ముదఁ మారఁగఁ బైని హిమాంబుపూరముల్
పెల్లుగఁ జల్లినట్లు, మురిఁ పెంబులఁజిల్కెడు నీ మృదూక్తి నా
యల్లముఁ బొంగఁజేసె; సఖఁ రో! యికధన్యుడనైతి నీకృప

చ. కులమున వన్నె డిందినను, * గూఁమి నెచ్చెలు లేవగించినా,
నెలందుల నూర్చురా దొడరి * వీడఁగఁ గల్గినఁ, గీర్తి బాసినా,
గలివిదొరంగినా, మఱియుఁ * గట్టములెన్నియొ చుట్టఁకొన్నఁదా
వలచినకాంత చేపడెడు * భాగ్యముకన్నను భాగ్యమున్నదే? 34

చందనగంధీ! నీ కీ సందియంచేల? ఈశ్వరునిసాక్షిగఁ బట్టుచుంటి వినుము.

గీ. ఒల్ల నూర్చురుసతులలో * నొకరి నైన;
భావ మీనుల్లఁ బట్టపు * దేవి తైన;
అతివ! నీ యాజ్ఞ నే శిర * సా వహించి
యొనర నెన్నఁడు నీనుఁ బాయ * కుండు వాడ.

35

మోహి—ఓహో రాజేంద్రా! ఇంతదనుక నేను బల్కిన వాక్యంబులచే నీ మనం
బెంత నొచ్చెనో కదా. నీవు నాయందుఁ గలిగియున్న యిట్టి నిజమయిన యను
రాగంబును గ్రహింపఁజాలక వేలనై గోలరసంబునఁ బల్కితి. అదియెల్లఁ
నప్పుగఁ బట్టకుము. నన్ను నీ నిండుకాఁగిటఁ జేర్చి మన్నింపుము. (అని
హర్షముతోఁ గాఁగిలింపుచున్నది.)

రుక్మా—(మహానందముతో) ప్రాణసఖీ! యీ నట్టునట్టుం జూచితివా? ఇటురమ్మ.
(ఇద్దఱును బోవుచున్నారు.)

సేవ—(ప్రవేశించి) మే మీ యరణ్యముం బ్రవేశించి పెక్కుదినము లయినది.
వచ్చినందుకు కేటకార్యము ముగిసినది. కాని పురంబునకుఁ బోవు యోచన
మా ప్రభువుగా రింకను జేయకున్నారు. వారి కరణ్యమైనసేమి? పురమైనసేమి?
వారి కేమి కొదున? ఆకలి దప్పల పాద యైశ్వర్యవంతులకుఁ దెలియునా?
చెంతకేగి యేమైన విన్నవించెదమన్నఁ బ్రభుచిత్తంబు లలి సున్నితంబులు. ఏమి
వనింపఁ బోయిన సేమి యగునో. పరివారజనంబులెల్లరు మిగుల డస్సియున్న
వారు. ఏమి చేయనగును? కానిమ్ము. నా మిత్రులతో నాలోచించెద. (అని
పోవుచున్నాడు.) (మోహినీ రుక్మాంగదులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రుక్మా—పూఁబోఁడీ! మన మీ యరణ్యమధ్యంబునం దిట్టులు కాలంబుఁ గడపనేల?
మదీయ పురంబుఁ జేరి వజ్ర వైడూర్య గోమేధిక పువ్యరాగ మరకత మాణిక్యది

దివ్యమణి ఖచితంబులగు సువర్ణ సౌధంబుల యందును, వశుళ చందన పున్నాగ. నారీకేళ కదంబ నింబ దాడింబ కదళికాది ఫలవృక్షసంకులంబులై డెందంబున కమందానందంబుఁ బొందుఁపఱుప సమర్థంబులగు మ దారామ శ్రేష్ఠంబులందును మన మిచ్చ వచ్చిన ట్లుండవచ్చును. కావున నో మచ్చకంటి! యచ్చటి కేగుట యుచితంబని నాకుఁ దోచుచున్నది. దీనికి నీ యభిమతంజేమి?

మోహి—ప్రాణేశ్వరా! ఎఱింగింతు వినుఁడు. పురంబునకుఁ బోవుట సప్తతమే. కాని గీ. అచట నీ బంధుమిత్రులు ♦ నాలు సుతులు

గురు పురోహితులును మంత్రి ♦ వరులు కలరు;

అకట నా రాక నీకిష్ట ♦ మైన యట్లు

వారి కేరీతి నయ్యెడుఁ ♦ బ్రాణనాథ?

36

గీ. ఇట్టి వీరలు దుర్బోధ ♦ నెట్లు లైనఁ

జేసి, నిఁ గతరాగునిఁ ♦ జేయఁ గలరు;

మనల నెడఁబాపుటయె కాక ♦ మఱియు నాకు

నింక నేమైన నెగ్గుఁ గా ♦ వింపఁ గలరు.

37

కావున నచటికిఁ బోవుట యుచితంబుగ నాకుఁ దోచుట లేదు. అయినను

ఉ. హెచ్చగు దోర్బలంబున న ♦ హీన మహీతలమెల్ల యేలి, యా

యచ్చరకాంతలెల్ల నహ ♦ హ యనురీతి ననుఁవరించి, నీ

యిచ్చకువచ్చినట్లు సుఖ ♦ యింపఁగ స్వేచ్ఛవహించినట్టి నీ

కెచ్చటనున్న సేమి? యొక ♦ యింత కొఱంతయుఁ గల్గినేర్పునే?

ఎట్లులైన నిచ్చటనుంటయే మేలని నాకుఁ దోచుచున్నది. పిమ్మట నీయిష్టము.

రుక్మా—మనోనాయికా! ఇట్లు సంశయించుట యనావశ్యకము.

క. నా పుత్రుఁడు నా మిత్రులు

నా పట్టఁపుడేవి మఱియు ♦ నా పురజనముల

నా పల్కు లేకమాత్రము

నే ప్రొద్దును మీఱ కుందు ♦ రిందునిభాస్యా!

39

అట్టి వాగులు నా కేమా బోధింతురంటివి.

గీ. కన్నులారంగ నిన్నిటఁ ♦ గని, వరించి,
పైని శంకను సాక్షిగఁ ♦ బరిణయంబు
పాలుపుగాఁ గాంచి, నేఁ ♦ గొని పొవుచుండ
వారు నీరును బోధింప ♦ వచ్చు లెట్లు?

40

ఇది కాక ఆత్మబుద్ధి స్ఫులింపైన యనునట్లు నాకు న్యాయమని తోచు
తెలుంగున నడచువాడఁ గాని వారివీరి బోధనలను వినువాడఁ గాను. నీ విఁక
నట్లు సంశయింపకుము. పురంబునకుఁ బోవుదము లెమ్ము.

మాహి—ప్రాణేశ్వరా! అట్టులే కానిండు.

రుక్మా—నా పరివారజనంబు లావల నాకై వేచియుండిరి. మనము బోవుదము రమ్ము

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గద్య. శ్రీమ దుమారమణకరుణాకటాక్షపాత్రశ్రీవత్ససగోత్ర బేతపూడి

పంశ ష్రీరపారావార రాకాసుధాకర మల్లేశ్వరామాత్యపాత్ర,

నిరంతర శివారాధనపరాయణ లక్ష్మీనారాయణామాత్య

చతుర్థపుత్ర గుణకదంబ లక్ష్మోబాగర్భ సంభూత,

సుజనవిధేయ, భగవంతాభిధేయ ప్రణీతం

బైన రుక్మాంగదనాటకంబున నిది

తృ తీ యాం క ము.

శ్రీ

రు క్కాంగదనాటకము.

చతుర్థాంకము.

రంగము:—అంతఃపురము.

(సంధ్యావళియు, చకోరాక్షియు, పద్మగంధియు, గూరుచుండియుండఁగా రుక్మాంగదుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సంధ్యా—నాథా! మీరు మృగయా వినోదార్థంబుగఁ జని పెద్దకాలంబయ్యె. మీ రాక దీర్ఘంబయ్యెనని యేసును నాతోడిసతులును బ్రత్యహంబును బ్రతిక్షణంబును నెట్లెదురు చూచుచుంటిమి!

చ. అచటి మృగాళిన్లఁ జెగఁ ట టార్చితీరే? యల కాపులెల్ల మీ సుచరితఁ బాడుకొంచు,దమఁ శోకములెల్ల దొరంగెనంచు,మేల్ వచనము లాడుకొంచు, సుఖఁ వారిధి నోలలనాడుచుండీరే? అచలితధైర్యసార! సుగుఁ జాకర! మాకు నెఱుంగఁ జెప్పవే!1

రుక్మా—(తల వంచుకొని కూర్చున్నాఁడు.)

చకో—అక్కా! సంధ్యావళి! మనము కాచుకొని యుంటిమని చెప్పుచుంటివి. మన కలిసే నాథుండును మనలఁ గాచుకొనియుండునెడ రాజ్యవ్యవహారంబు లెట్లు నెఱవేఱునమ్మా! కాని నాథుండు కడుబడలియున్నట్లు కానిపించుచున్న వాఁడు. కాందితీవా?

గీ. కాయమెల్లను శ్రమబిందుఁ ట కలిత మయ్యె;
మోము వేకువచందురుం ట బోలు చుండె;

వేడి నిట్టూర్పు లూరక ♦ వెడలఁ జొచ్చె;
కాంత! యరమోడ్పు లొచుండె ♦ గన్ను దొవలు. 2

పద్య—అవునమ్మా చకోరాక్షి! నాథుండు మిగుల డప్పియుండుటయే కాక
యేమో దీర్ఘలోచనపరుండై యున్నట్లు తోచుచున్నదమ్మా.

గీ. పల్కరించినఁ బ్రతిమాటఁ ♦ బల్కలేక
కోలుపోయిన చందానఁ ♦ గూరుచుండి,
క్రిందుమీఁదుల నరయుచు ♦ ముందు త్రోవ
యెన్నియో యను గతి నుండె ♦ నించు వదన! 3

రుక్మా—పద్యగంధీ! నీవు సరియైన యోచనఁ జేసితివి. నేను నిజంబుగ దీర్ఘలోచన
పరుండనయ్యే యున్నవాడ. ఏను మీ కఠింగింపవలసిన కార్యం బొకటి
యావత్కళకంబగుటండేసి యది మీ కట్లేఱింగింతువాయని యోచించుచున్నాడ.

సంధ్యా—నాథా! మీకంత యోచనయేలే! మమ్ము నూర్వర భార్యలఁగ్రాహించి
యేలుచున్నను ఒక్కప్పుడైన నొక్కరియందైనఁ బరస్పరభేదంబులేక యెల్లగ
సమదృష్టి నేలుచు బద్ధానురాగులరై వర్తించుచుండు మీరు మాకు నే దొక్క
విషయంబుఁ దెలుప నింతయోచనకావలెనే? సందియంబుమాని యెఱింగింపుడు.

రుక్మా—కాంతలారా! వినుడు.

చ. సరగునఁ గాన కేగి, మృగ ♦ సంతతు లన్నిటి వెంటనంటి సం
హరణ మొనర్చినంత, విధి ♦ మానసపుత్రిఁ, ద్రిలోక దివ్యసుం
దరమృదుగాత్రి, మోహినియ ♦ నందగు నోర్తుఁడ దంతికస్థలిక
దిగుఁగఁగించి, మోహమెద నించి,వరించి,పురంబుఁ జేర్చితికా.

అక్కాంతామణిని మనయంతఃపురంబున నొక్క సౌధాంతరంబున నుంచితి.

చకో—ఏమేమీ! మేము నూర్వరకాంతలము గాక యింకొక్క కాంతామణింగాంచి,
మోహించి, తెచ్చితిరా! పోనిండు. మాకు మీ యనుగ్రహం బుండినం జాలదే!

రుక్మా—ఉ. అట్లు వరించువేళ వన ♦ జానన మిమ్ముల నేరి నొల్ల కే
పట్లను నైనఁగాని తనుఁ ♦ బాసి క్షణంబును నిల్వనంచు న

న్నిట్లుగ బాసఁజేయుమన ♦ నే మదనాస్త్రి నిషీడితుండనై
యట్లె యొనర్చువాడ నువి ♦ దా! యని ప్పకృ కరంబుఁ బట్టితిన్.

కావున నో సఖులారా! మీరు నట్లు ప్రవర్తించుట నా యుద్దేశంబు.

సంధ్యా—అక్కటక్కటా, ప్రాణేశ్వరా! ఏమి యీ యన్యాయంబు! మే మెవ్వరి
వార మగుదుము? మావంటి సతుల నితకనూర్వర వివాహమైనఁ గావచ్చుచుగాని
యొక్కతరుణికై మ మెల్లరఁ ద్యజింపఁబూనుట యెంతయుఁ బరితాపకరంబు
కాదో? కావలెనన్న నా తరుణీమణియం దెక్కుడు ప్రేమంబునఁ గలసి మెలపి
వ్రంపుడు. మాయం దెప్పటియట్లే యుండుడు. అంతియ చాలు.

పద్మ—కాదమ్మా సంధ్యావో! వాధుండు మన మనంబు లరయుటకై యిట్లు పట్కు
చున్నవాడు. కాకయున్న నెచ్చటనైన నిట్టి విచిత్రం బుండునా?

ఉ. నమ్మకు నమ్మకమ్మ నర ♦ వాధులు దంభవిలాసు; ల్భిషే మే
లమ్ములు సంతసమ్ములు నె ♦ లంతరొ వారికిఁ; గాక యివ్వి స
త్యమ్ములనంగ మున్ను మమునందఱనున్ వరియించువేళఁ దా
నిమ్మొయి దొంటివారల న ♦ దేటికి వీడకయుండ నెచ్చెలీ? 6

కాంతుఁ దెప్పటియట్ల మనయెడ బధ్దాసురాగుడైయే యున్నవాడమ్మా.

చకో—ఉ. చాలును జాలు నీ వగలు ♦ చాలును కట్టుము;

పద్మ— కాదుకాదె, భూ
పాలుండు సత్యశీలుండు గృ ♦ పాశుండు కాండఁటె?

చకో— ఔనుగాని, స్త్రీ
లోలుండు కాండె? చిత్తచప ♦ లుండునుఁ గాండఁటె?

పద్మ— తాళు కోమలీ
తూలఁగనాడఁ జెల్లునె?

చకో— ... అ ♦ ధోగతిపాలిటు చేయు టాప్పునే? 7

పద్మ—[21]చెలీ! నీవు పొరఁబడుచుంటివి సుమా.

చకో—పక్కగంధీ! ఏటికమ్మా యీ ప్రసంగంబులు? నీ వేమో పూ నీ పెట్టి

మాటలాడవచ్చెదవు. ఈ మగవారిని నమ్మనచ్చునటమ్మా!

ఉ. ఒక్కతెఁ బల్కరింతురు; మఁ జొక్కరితఁ సరసాలముంతు;రిం
కొక్కతెఁ జేరఁ దీయుదు; రింకొక్కతె విగ్గఁ గావుంగిలింతు;వే
ఱొక్కతెపాల దక్కుదు; రఁ హా! మగవారల నమ్మఁజెల్లునే?
చక్కెరపూతవెట్టిన విఁ షంబుల మాత్రలుగారె యక్కరో? 8

ఇప్పుడు నాధుం డన్యసతీలోలుండై యున్నవాడు. ఇంక మీవాక్యంబు
లెట్లు చెవిం జొరఁగలవమ్మా?

గీ. వగలఁ బొగులఁగ మనలను ఁ దిగువఁద్రోసి,
పనిత యొక్కతె విభునకు ఁ స్వర్గ మయ్యె;
ముందు కల్గిన చెవులను ఁ గ్రిందుఁ జేసి,
పైకి నిక్కెడి కొమ్ముల ఁ పగిది నకట!

9

సంధ్యా—చకోరాక్షి! మన నాధుండు లోకములోని మగవారల వంటి వాడు
కాడమ్మా. ఇంతవఱ కన్నండైన నిట్టి లోపంబుఁ గనిపెట్టి యుంటిమమ్మా! జీవి
తేళ్వరుం డలసియుండె. చెలీ! నీవొక్కొంత విసరుము. నేవకా! ప్రభువువారి
కొసంగవలయు నొక్క విడెంబుఁ గొనిరమ్మ. పద్మగంధీ! నీ వొక్కపాట
పాడెనవటమ్మా!

పద్మ—అలాగే పాడెదనమ్మా. (అని యిట్లు పాడుచున్నది.)

పా ద ప వృ త్త ము .

సామిగ నేఁడిటు ఁ జాలమి దేరా?
కామిని నేఁచుట ఁ కాదుర ధీరా!
కాముని తూపులఁ ఁ గందితి గారా
తామస మేలర ఁ తాళఁగ లేరా.

10

సంధ్యా—ప్రాణేశ్వరా! ఏల మీ రీదినంబున మాతో విట్లు మేలమాడఁ దొడంగితిరి?

యశ్మా—కాంతలారా! మీ రేమేమో పరిపరివిధంబులఁ బలుకజొచ్చితిరి. నేను
దెల్పినది పరిహాసంబుకాదు. నిక్కంబు. రేపటినుండినేను మీచెంతకు రాఁజాల.

పద్మ—హా, పరమేశ్వరా! ఇక నేమిగతి? మే మెవ్వరిపాలబడుదుము? మాకెవ్వరు దిక్కు? మమ్మిక నక్కనఁజేర్చి యాదరించువా రెవరు? హాసభీ! యింకేమి నేయుదుమమ్మా? ప్రాణనాథుండు రేపటినుండి మన చెంతకే రాజాల నని చెప్పుచుండెదమా.

క. తన విభు మన్నన వడయని

వనితల బ్రతుకులును వారి ♦ వైభవ మెల్ల

గన నడవిని వెన్నెల కా

సిన మాష్మియకాదె? బ్రదుక ♦ జెల్లునె ధరపై?

11

గీ. ప్రాణసముదగు పతిఁ బాయు ♦ బ్రతుకుకంటె

మేనుఁ బాసిన నుక్కింత ♦ మేలె సుమ్ము;

ప్రాణములు తాల్చి యపకీర్తిఁ ♦ బడుట కంటె

స్వర్గముననుండి పతిభక్తి ♦ సలుపఁ దగును.

12

[22] ఉక్, అబ్బా, సభీ! నా కేమియఁ దోచుట లేదమ్మా.

చకో—సభీ! యింక నెక్కడఁ దోచుటమ్మా? ప్రాణనాథు నెడఁబాసిన యీ బ్రతుకేటికమ్మా? లోభివానిచేతి ధనమ్మును, రణభీరునిచేతి యాయుధమ్మును, సంగీతసాహిత్యవిద్యావిహీనుని వచనంబులును, విభుని మన్నన వడయని యతివల బ్రతుకులును వ్యర్థంబులు కావటమ్మా?

ఉ. అందముగాఁగ మమ్ముల మ ♦ హాకరుణామయదృష్టి నేలి, యా నందరసార్థిఁ దేల్పు ప్రేయ ♦ నాయకు చెంగట నాదుమొట్టి నే డందని మ్రానిపండుకొఱ ♦ కట్టులు చాచుటలాయె; నింక నే మందు; నిఁ కేదిమందు; జగ ♦ మందున నేగతి మందు నక్కలా?

ఇట్టి పృథాకీవసంబునకన్న రజ్జువిహగ్ని జలంబుల దేహంబు వాసిన మేలని తోచుచున్నదమ్మ. శ్లో. మానః శ్రీరాం విభూషణం అన్నట్లు శ్రీలక్ష్మ మానమే ప్రధానముకదమ్మా. అట్టి మానంబుఁ బోగొట్టుకొని యింక నవమాన కరంబగు బ్రతుకు బ్రతుకఁజాలనమ్మా. ఈవైట చెఱుగన సురివోసికొని ప్రాణంబులు దొరఁగదనమ్మా.

పద్మ—నేనును అట్లేచేయుదునమ్మా. (అని యిద్దఱును ఉరిపోసికొనబోవఁగా సంధ్యావళి లేచి వారలఁ బట్టుకొని)

సంధ్యా—కాంతలారా! తాళుఁడు, తాళుఁడు. మీరిట్లు ప్రాణంబులఁ బాయ నుంకించుటమేరకాదు. ప్రాణనాథుం డెట్టివాడైనను, ఎట్టి యకృత్యంబు లొన రించినను వాని నెల్ల సహించి నాథుని యాజ్ఞా బద్ధురాలై వర్తించుట యుత్తమ శ్రీ ధర్మంబు.

సీ. పతి యాగ్రహించిన ♦ బదులు పల్కఁగరాదు
కోపించె నని మదిఁ ♦ గుండరాదు

కఠినోక్తు లాడినఁ ♦ గంటగింపఁగ రాదు
దూషించె నని మదిఁ ♦ దూల రాదు

అలసటవెట్టిన ♦ నడ్డు చెప్పఁగరాదు
కలఁగించె నని మదిఁ ♦ దలఁచ రాదు

పరిహసించినఁగాని ♦ ప్రతి సేయఁగా రాదు
వేఱు పెట్టెనటంచు ♦ విసువరాదు

సీ. ఆటపాటలనైనను ♦ నలుక నైన
సరససల్లాపములనైన ♦ శ్రమల నైనఁ
బలియె దైవమటంచు స ♦ న్నుతి యొనర్తు
కాని యెదురాడ రుత్తమ ♦ కాంత లెపుడు.

14

ఉ. కుంటియుగ్రుడ్డియుగ్, జపఁడు, క్రూరుఁడు, దుష్టుఁడు, పాపకర్తుఁడు
దుంటరి, వేసకాఁడు, గడు ♦ ధూర్తుఁడు, నన్యసతీప్రియుండు, వే
తంటలమారివాఁడయిన ♦ దగ్గరఁజేరి, పదంబులొత్తి, వా
ల్గంటిరో! దైవమంచుఁ గల ♦ కాలము నాథునిఁ గొల్వగాఁదగుఁ.

క. పతి యలింగిన సతి యలుఁగక
సతివినయస్ఫూర్తి నతని ♦ యాజ్ఞ శిరసున

సతతము నహించి మనుటయె

సతులకు ధర్మంబునాఁగఁ ♦ జను సఖులారా!

16

బుద్ధిపూర్వకంబుగాఁ బ్రాణంబు వాయుదునున్నను విభునియనుజ్ఞలేక మీ
రెట్లుచేయఁగలరు? ఇదిగాక రాజేంద్రుండు వసంబునకుఁ బోవకమున్న మీరెట్లు
పల్కినను బాగగును. ఇప్పుడు నాథుం డాకస్యకామణిం గాంచి, మోహించి,
పాసలిచ్చి, కొనివచ్చి, యతఃపురంబున నిల్పిన పిమ్మట మీ రెట్టి కఠినవాక్యంబు
లాడినను, కఠినకృత్యంబు లొనరించినను విభుం డేమిచేయఁగలఁడు? మఱియఁ
గాంతలారా!

గీ. కనులు కల్వలు మేను బం ♦ గారటంచుఁ

జాన కొఁగిలి యబ్బుటే ♦ స్వర్గమంచు,

వలచి, భ్రమియించి, మించి, యీ ♦ ప్రభుండు సుఖము

లందఁబోయెడుఁ; గంద మా ♦ యంద మెల్ల.

17

కుడువఁబోయెడి కూరకు రుచియడుగ నేటికమ్మా? మీరులొందరనొందకుడు.
ఆ సయ్యాటలును, ఆ సరాగంబులును, ఆ చిత్రంబును మనము శీఘ్రకాలంబు
లోనే చూడఁగలము.

చకో—అక్కా! నీ పల్కల కడురాడను గాని యెంతగఁ బ్రయత్నించినను నా
మనం బూరటఁజెందకున్నది. ఏమిచేయుదును. హా! మోహినీ! దుష్టహృదయా!
యెంతచేసితివి!

ఉ. ఏదెసనుండివచ్చితి? వి ♦ దేటికి మాకిటు దాపరించి మా
మోదమునెల్ల సంద్రమున ♦ ముంచితివే పతిఁబాపి; నీకు మ
ర్యాదయె? కోమలీ! తగుదు ♦ నంచును గుల్కెదొ సిగ్గులేక; హా
మా దురదృష్టదేవతవై ♦ మా తలవ్రాతవై యేమి చెప్పుదుకా!

గీ. నీ విలాసంబు, హాసంబు, ♦ నీదు వగలు,

నీటు గోటులు చూపుచు ♦ నేర్పు మీఱ

సతిపతులపొందు నెడఁబావు ♦ చాన నిన్ను

ధర సృజించుట పరమేష్ఠి ♦ తప్పు కాదే?

19

గీ. సతుల నూర్వర నిటు దుఃఖి ♦ సాగరమున
 నైక్కప్పెట్టిన ముంచి నీ ♦ పైక్కరితవు
 పొండబోయెడి సౌఖ్యంబు ♦ పోల్చి చూడ
 నూటయొక్కటి యకాఁ జమ్ము ♦ మాట నమ్ము. 20

మ. జగతి గాంతలులేరే? పూరుషుల స్వేచ్ఛావృత్తిఁ బ్రేమింపరే?
 తగురీతి వలపింపరే? వలవరే? ♦ తత్సౌఖ్యముం జెందరే?
 తగునే మోహిని! యిట్లులాలుమగల్గఁ దండ్రంబున బాపఁగ?
 మగువా! మాకొక కేజనించి తెలికటా ♦ మాప్రేమముం బాపితే?.

పద్య—చెలీ! ఇందు మోహినిం దూషింపనేల!

మ. ప్రణతుల్ చేసి భజించెనో, యితని రా ♦ రమ్మంచుఁ బ్రార్థించెనో
 వనితా! మోహినిదేమితప్పు చెపుమా? ♦ ప్రాణేశు డక్కాంత గాం
 చినయంత వివశాత్తుడై తగునెయి ♦ నీ! యిట్లు వాకిచ్చుటల్
 మన బంగారము మంచిదైన నిక నే ♦ లా దూఱఁ గంసాలిని 22

హా, సఖీ! చకోరాక్షి! యీ దుఃఖసాగరం బెట్టు లీకడనేరుచుమా? [23]

గీ. తారసిల్లిన పెరకాంతఁ ♦ దగిలి విభుఁడు
 మనల విడనాడి తనదు యకా ♦ వనము నెల్ల
 చాని పా లొనరించుటఁ ♦ దలఁచు నపుడు
 గుండె జల్లని ప్రాణముల్ ♦ క్రుంగ కున్నె? 23

సంధ్య—చెలీ! నీ విట్లు లట్టి ట్టనరాక మట్టుమీతిన శోకంబున రట్టువడుచుంటివి
 సుమా.

ఉ. ఆపఁగరాని భేదమున ♦ నయ్యొ కృశింపఁగ నేటికమ్మ? యీ
 యాపద లెల్ల కాల, మక ♦ టా విను, జీవుల వెంటనంటుచు
 గాపురముండబోనె? ప్రియ ♦ కాంతరా! వింటినె? కష్టకాలముం
 దోపిక బూనునట్టి జను ♦ లుర్వి సుధీమణు లెంచిచూడఁగ 24

పద్య—నీవాక్యంబులు నిక్కంబులే కాని యక్కయొక్కటివినుము. రాజాధిరాజ

టంచు రసికాగ్రణియటంచుఁ జిరకాల మీఠనిం జేరి యడవిమితముఖుంబు లనుభ
 వింది యిప్పు డిట్టినిచత్వంబునకుఁ బాల్పడ మనం బెట్టులాడ్చు? ఈరాజేంద్రుఁడు
 గీ. అచటఁ గాంచిన తరుణికై ♦ యాసఁ జెంది,
 చేయరానట్టి బాసలు ♦ చేసి, తుదకు
 మనల నలయించి, బహుళ వే ♦ ననలానించి,
 యట్టై వచించి, నట్టేటఁ ♦ బుట్టి ముంచె! 25

సంధ్యా—సఖీ! యివేటిమాటలు; ఈ రాజేంద్రుఁడు మన కొనర్చిన యపకారమేమి?
 ఉ. కాలముఁబట్టి కర్మమును ♦ కర్మముఁబట్టి మనంబునుంట నీ
 లీల శుభాశుభంబు లవలీలగఁ ♦ గల్గుచునుండు; కర్తలై
 మేలును గీ డొనర్చుటకు ♦ మేదిని నెవ్వఁ శక్తులమ్మ? భూ
 పాలుఁడు కర్తయశానె మన ♦ పాలిటి కర్మ మొనర్చుచేతకు? *

చో—అక్కా, సంధ్యావళి!

గీ. ఎల్లకాలంబు బలిఁబాసి ♦ యేకతమున
 బ్రదుకఁ గల్గుట యేరీతి ♦ భాసురాంగి;
 ప్రాణమైనను గోల్పోయి ♦ మాన ధనము
 నిలుపుకొనుటయె మేలంచు ♦ నేఁ దలంతు. 27

సంధ్యా—చెలీ! చోరాక్షి! నా పుం కొక్కింత యాలకింపుము. ఏరికైన
 నిట్టి తీవ్రవైగాగ్యంబు చెల్లునా? కాలం బెప్పు డొక్కతీరుననే యుండునా?
 ఓడలు బండలగును. బండలొడలగును.

మ. ఒకకాలంబున నాధుఁడే మనల క ♦ త్యుల్లాసముం గూర్చె, వే
 టొకకాలంబున నాధుఁడే మనల న ♦ య్యో వీడఁగాఁజూచె, నిం
 కొకకాలంబున నాధుఁ డెట్లనఁగ నా ♦ నో, యెట్లు మన్నించునో
 యకటా యేగతి నిశ్చయింపఁదగున ♦ మ్మా? భాగ్య మెట్లుండునో

[24] కావున కాలతారా! మీ కీ వేగిరపాటల? కానున్నది కానిండు
 నాధుని యభీష్టమునే జరుగనిండు.

పద్మ—అక్కా! అట్లే కానిమ్మ.

చకో—రిభుని యిష్టమునే జరుగనిమ్మ.

తుక్కా—కాంతలూకా! ఇంతదనుక మీ పల్కులెల్ల నాలకించితి. మీరలు పరిపరి విధంబులఁ భాషింపఁ దొడంగితిరి. కాని

ఉ. కాలమొ, కర్మమో, గతియొ ధి కాక మతెద్దియొ నే నెఱుంగ; వే
యేల? మృగాక్షులార, నను ధి నేమని దూఱిన, నేమియన్న, ని
క్తాలమునందు మోహినిని ధి గాంచి, వరించి, ప్రమాణవాక్యముల్
చాలఁగఁ బల్కినాఁడ; నిది ధి సత్యము, తప్పుదు, పోయివచ్చెదఁ.

ఉ. అచ్చట మోహనాంగి తడ ధి నయ్యెనటంచు మహాగ్రహంబునఁ
పొచ్చుగ నేమిపల్లునో, మ ధి తేగతిఁజూచునో, యస్వతంత్రుఁడఁ
వచ్చినకార్యమయ్యె, బెఱ ధి వానినిగా ననుఁ జూచుఁ డింక; నేఁ
జెచ్చెరనేగి యా సుదఁతి ధి చిత్తమెఱింగి మెలంగఁ జూచెదఁ. 30

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గద్య. శ్రీమ దుమారమణికరుణాకటాక్షపాత్రశ్రీనత్ససగోత్ర జేతపూడి
వంశ క్షీరపారావార రాకాసుధాకర మల్లేశ్వరామాత్యపాత్ర,
నిరంతర శివారాధనపరాయణ లక్ష్మీనారాయణామాత్య
చతుర్థపుత్ర గుణకదంబ లక్ష్మోంబాగర్భ సంభూత,
సుజనవిధేయ, భగవంతాభిధేయ ప్రసీతం
బైన రుక్మాంగదనాటకంబున నిది

చ తు ర్థాంక ము.

శ్రీ

రు కా ం గ ద నా ట క ము .

పంచమాంకము.

రంగము—మోహిని యంతఃపురము.

(మోహిని ప్రవేశించుచున్నది.)

మోహి—ఈ రాక్షసుడు నన్నిచటికిఁ గొనివచ్చిన దాదిగ నాయందు బద్ధును
రాగుడై యున్నవాఁడు. కాని యీతని నూర్వరుభాగ్యలయొద్ద నేమిబహుగు
చుండెనో యిప్పు డెఱుంగవలసియున్నది. ఎవరి నడుగుదును? చెలి, పుష్పమాలా!
(అని పిలువఁగాఁ జేతిలో నొక పుష్పమాలను బటమును దీసికొని పుష్పమాల
యను చెలి ప్రవేశించుచు)

పుష్ప—ఇదో వచ్చుచుంటిని. వచ్చుచుంటిని.

మోహి—చెలి! ఎంతసేవే? ఇంతలో వత్తునని పోయి యెంతసేపు చేసితివే?

పుష్ప—మఱి యెక్కడను బోవలేదు. నీకొఱకే పుష్పమాలఁ గూర్చుకొని వచ్చు
చుంటిని. ఇదిగో మాల; కైకొమ్మ. (అని యిచ్చుచున్నది.)

మోహి—నీ నొక పుష్పమాలవు నాకుఁ జెలివైయిండి వేటొక పుష్పమాలను
గూడ గూర్చుకొనివచ్చితివా?

పుష్ప—అవును. తెచ్చితిని. అట్లు లేఁగూడదా?

మోహి—లేవచ్చును. కాని యిది నీకు వైపోటి యగుచున్నదే.

పుష్ప—లోకములో నిట్లు వైపోటిలుగా వచ్చువా రెండఱులేరు?

మోహి—చెలి! యిది నామహాశ్రముచేతనే కాక సౌకుమార్యముచేఁ గూడ
నిన్నుఁ బోలుచున్నది.

పుష్ప—కనుకనే నీయొద్దఁ జేరినది.

మోహి—నిన్న మించు తలఁపునతో యనునట్లు లిది కొంచెము కొంచెముగా నొక వింతయైన వికాసమును జూపుచున్నది.

పుష్ప—అవును. ఆ ట్లుండుట నైజమేకదా.

మోహి—ఎందుచేత?

పుష్ప—దానికి నీతోడి స్నేహము సూతనముగనుక.

మోహి—ఓరా! చెలీ! నీ పల్కు లేమా చిత్రములే.

పుష్ప—ఆ చిత్ర మేమో నీకే తెలియవలెను.

మోహి—(అశ్చర్యముతో) అదేమీ, చెలీ యట్లునెదవు?

పుష్ప—అనుభవజ్ఞానము నీ కెక్కుడుగఁ గలదని.

మోహి—(తనలో) ఇది యేమాటపల్కినను నన్ను నూచింపుచునే పల్కుచున్నది.

ఈ ప్రసంగ మొక్కింత మార్చెద. (ప్రకాశముగా) చెలీ! నీ చేతిలోని దేమీయది?

పుష్ప—ఓహో, యిదియో? ముందే నీకిచ్చుట మఱచితిని. ఇది మన ప్రభువువారగు యశ్వాంగద మహారాజుగారి పటము. దీనికొమ్ము. నీకొఱకే తెచ్చితిని.. (అని యిచ్చుచున్నది.)

మోహి—ఇ దెందుకు తెచ్చితివే?

పుష్ప—నీవు చూచిన యానందింతువని.

మోహి—(తనలో) ఈ పటమును దెచ్చి యిచ్చుటఁ జూడఁగా నీ చెలి యీ విషయమై కొంత పొడుపు ప్రసంగమునుఁ గావించ నెంచిన ట్లగపడుచున్నది. కావున నీ ప్రసంగముఁగూడ మార్చివేసెద. (అని యా పటమును దూరముగా నుంచి ప్రకాశముగా) చెలీ! యీ దినము నీ కొఱ కెంతసేపు కాచుకొని యుంటివే! ఈ పుష్పమాలను దెచ్చుట కింత సేపు కావలయునంటే?

పుష్ప—ఆఁ. మఱచితిని. నేను వచ్చునప్పుడు దారిలో నెవరో మాట్లాడుకొను చుండఁగా వినుచుఁ గొంచెముసేపు నిలవఁబడితిని. అందుచేఁ గొంచె మాలస్య మైయుండును.

మోహి—ఆ మాట్లాడుచుండినవా రెవరే?

పుష్ప—చారిని బోయెడువా చెవలైన మనకేటా?

మోహి—ఊరకయే యడుగుచుంటిని. వారు రహస్యపుమనుష్యులారా?

పుష్ప—అయ్యో! రహస్యపు మనుష్యులు కారు. మన యంతఃపుర పరిచారికలే?

మోహి—నా రేమి చెప్పకొనుచుండిరే?

పుష్ప—(ఊతి ముడుచుకొని) ఏమో చెప్పకొనుచుండిరి. నాకుఁ దెలియలేదు.

మోహి—నీకుఁ దెలియకయే యంతఃసేపు వినివచ్చితివటే?

పుష్ప—ఏమో; విన్నాను.

మోహి—చెరీ! యంత మర్కమఁటే?

పుష్ప—నే నేమియుఁ బ్రోటింగ రాలేదుకదా. నాకు మర్కమెందుకు?

మోహి—చెరీ! ఆ ప్రసంగము లంత రహస్యములఁటే.

పుష్ప—తొలుత రహస్యములే యయినను బిదప బహిరంగములే యయినవి.

మోహి—అవి మన ప్రభువుగారి విషయములారా?

పుష్ప—కనుకనే యంత సందేహించితిని.

మోహి—ఈమాత్రపుమాటను నీవు చెప్పకపోవు నెడ మన స్నేహ మేమి స్నేహమే?

పుష్ప—పోనీ చెప్పెదను ఐను. మన రాజుగారు తన నూర్పురుభార్యల నొల్ల నని త్యజించిరట.

మోహి—ఆఁ. ఏమీ!—త్యజించిరా!—ఎందుకొకట?

పుష్ప—నీకొకటే.

మోహి—ఈయన త్యజించినమాత్రమున వార లూరకుండిరా?

పుష్ప—లేదు. వారిచేత నైనట్లు నయభయములచేఁ బ్రార్థించిచూచిరి. ఐననేమి? గూఁటుఁజిక్కినపక్షి గుంపులోనికి వచ్చునా?

మోహి—చెరీ! వారల నీ నాఁడు త్యజించెనఁటే!

పుష్ప—కాదు. నీ విక్కడఁ బాదముపెట్టిన దినమండే.

మోహి—ఆ నాఁటి సంగతి కీ నాఁడు విచారణయే?

పుష్ప—రే శేకాదశియగుటచేత నీ రాజేంద్రుడు వ్రతసమయంబునకుఁ బట్టపు దేవివైనఁ జెంతఁ జేరనిచ్చునో లేదో యని యెల్లరును గుబ గుబ గుబ లాడుచున్నారు.

మోహి—(తనలో) రే పీత్రతము సాగునెడఁగదా పట్టపుదేవి చెంతకేగుట. ఈ చెలి నింకఁ బంపివేసి తగిన యోజన నేయవలయును. (ప్రకాశముగా) చెలి! బయట నెవరో వచ్చుచున్నట్లున్నది చూడుము.

పుష్ప—(అటనిటుచూచి) ఎవ్వరును లేరు. ఊరకయే యిట్లుచెప్పి వన్న మోస గింపఁ జూచితివా?

మోహి—కాదే. మరలి చూడుము.

పుష్ప—(చూచి) మన ప్రభువువారు వచ్చుచున్నారు. కాని చాలాదూరమున నున్నారు. ఆ సది నీ కిక్కడకు వినవచ్చెనా? ఔరా! నీకు దూరదృష్టి దూర శ్రవణములు కూడఁ గలవేమో!

మోహి—ప్రభువుగారు వచ్చుచుండిరా? (కొంచె మాలోచించి) సఖీ! నీవు నా కొక మందారమాల నిత్తునంటివే; ఏదీ?

పుష్ప—అవును. ఇచ్చెదను లెమ్ము.

మోహి—ఇప్పుడుపోయి కూర్చుకొనివత్తువా?

పుష్ప—ఇప్పుడే కావలయునా? ఆలాగే తెచ్చెదను. పోయివచ్చెద. (అని తనలో) రాజుగారువచ్చుచుండఁగా నిచట నేనేలే? (అనుచుఁ జోవుచుండఁగా)

మోహి—మరల వేగమే రావలయుఁ జూమి.

పుష్ప—ఆలాగే వచ్చెదను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

మోహి—(స్వగతము) ఈ చెలి నొక మిష పెట్టి పంపివైచితిఁగదా. రాజేంద్రుఁడు నాకొఱకై తననూర్వరుభార్వలఁ ద్యజించెనని యీ చెలివలన నెఱింగితి. ఈ చెలి వలన నా రాజేంద్రుని పటమొకటికూడ నాకుఁ జిక్కినది. అతఁ డిప్పు డిచటికే వచ్చుచున్నవాఁడు. రేపే యేకాదశి. కావున రేపటివ్రతముఁ జెఱుపటకై నే నిప్పు డేదైన నొక్క తల్పముఁ గావింపవలసియున్నది. (అని మింటికై చూచుచు నాలోచించి) ఆఁ. మంచియోజన తోచినది. రాజేంద్రుఁ డిచటికి వచ్చునప్పటికి నేను శయ్యపైఁ జేరి యాతనిరాక నెఱుంగనట్లును, నాతని రాక యాలస్యముగు టంజేసి నేను విరహపరవశురాలనైనట్లును నటించుచు నాతనికి నాయం దపరిమిత మోహ మూరించెద. ఇదియే ప్రథమకర్తవ్యము. (అని శయ్యపై కేగుచున్నది.)
(రుక్మాంగదుఁడు ప్రవేశించి ప్రక్కను నిలిచి తనలో)

రుక్మా—ఈ నా ప్రాణసఖి యంతఃపురంబున నొంటిగ నుండుతఱి నేమిచేయు

చుండునో. (వినుట నభినయించి) తనలో నేమేమో మాటలాడు కొనుచున్నది.
అది యేమో యలకించెద. (అని వినుచున్నాడు.)

మో—గీ. అక్కటా నాధా! నీ విట్టు ♦ లాలసింఁచు
కారణంబేమొ నామది ♦ గానరాదు;
నీదు సతిసుతహితులెల్ల ♦ నీకు నేమి
బోధఁ జేసిరొ యేనెందు ♦ బోవు దాన?

రుక్కా—నేను నా భార్యపుత్రుల బోధనలకు లోబడుదుననియే యీ కాంతా
మణి యింకనుఁ దలఁచుచున్నది. కానిమ్ము. ఇచటనే యుండి యింక నేమి
జరుగునో చూచెద.

మోహి—అక్కటా నాధా! యింకను రాజైతివేమి? నాయందు నీ వింతటి నిర్దయ
నెట్లు వహింపఁగల్గితివి? ఇంక నే నేమిచేయుదును? పోనిమ్ము. నీ యీ పటమును
జూచుకొనియైనఁ గొంత తృప్తిఁజెందెద. (అని పటమును జేతఁ దీసికొని యాశ్చర్య
మభినయించుచు) అహ! ఏమి యీ సోయగంబు! భానుసమరేజుండైన యీ
రాజేంద్రుండు తన దివ్యరేజుంబున నీ జగంబెల్ల వెల్లొందఁజేయఁ జాలియున్న
వాడు. ఈతఁడు సౌందర్యంబున కరీరధారియై భూస్థలి కరుదెంచిన కంఠుడో
లేక జయంతుడో యనఁదగియుండెగదా! వహవా! సౌందర్యమన్న నిట్లు
లుండవలయు?

చ. కిలకిలనవ్వు నెమ్మొగము, ♦ కెంపులఁ జిల్కెడు కావిమోవి, క్రొ
న్నెల నిరసించు నెన్నుదురు, ♦ నిక్కమ వీనులకంటు నేత్రముల్,
వలపులఁగుల్కు తీవి, వహ ♦ వా! జగిదేతెడు మేనిసారునుఁ,
గలిగిన యీ నృపాలు బిగి ♦ కౌఁగిటి కన్నను స్వర్గ మెక్కుడే?

సీ. నళినారి యామోము ♦ నకు సాటి యనవచ్చు
క్షీణత్వ మాతఁడు ♦ చెందకున్న
దర్పణంబులు గండ ♦ తలముల సరియగు
కటకు కోతలఁ బడి ♦ తఱుంగకున్న

పద్మంబు లీమృదు ♦ పదసామ్యమునుబొందు

వాడిపోయెడి గోడు ♦ వడయకున్న

కనక మీ తనువున ♦ కెనయనఁ జెల్లును

కఱఁగి నీరైపోవు ♦ టెఱుంగకున్న

గీ. నందఱు నన్ని దోషంబు ♦ లంటి యుండఁ

గాని జితమన్మథాకార ♦ కలితుఁ డితఁడు

అక్కటా నాడుకన్నుల ♦ కన్దు కొంచుఁ

బూజసల్లుదు నిమ్మహా ♦ పురుషు నెపుడు.

ఇట్టివానితోడఁ గలసి మెలసి వర్తింపుచుఁ జనసౌఖ్య మనుభవింపఁ జాల
కుండిన యీ జన్మంచేల?

రుక్మా—చిరసౌఖ్య మను మాట నామనంబున నొక్క వింత యానందమును గల్పించు
చున్నది.

మోహి—బోరా! అంతటిభాగ్యము నా కట్పెదనా? వింతమద్దలచేత నీతనించేల్చి
యొద్దజేరి మద్దునె మొగ్గంబు నంది మద్దుఁగొను భాగ్యము నాకింక లభించునా?
చెంగటఁజేరి మదుపులిచ్చుచు నొక్కమదుపు నోటి కందీయఁబోయి నా నోట
వైచికొని నాధా యోడితి రోడితిరని గేలిఁజేసి మెప్పించుట నాకుఁ గలుగునా?

రుక్మా—అక్కటా, యిప్పుడీ ముఖసౌందర్యముఁ జూచుటకు నాకు రెండుకన్నులు
చాలకున్నవి. ఏమిచేయుదును? (అని కన్నులు నలుచుకొని మరలఁ జూచు
చున్నాడు.)

మోహి—ప్రక్కనిలిచి నాధా యొక్క రహస్యం బెఱింగింతునని చెవిఁ జేరం జని
మక్కునఁ జెక్కిలి చురుక్కన నొక్కి “యక్కటా, నాధా! యలసిలిచి
కాఁబోలు, తుమింపు” మని యానరించు నెపంబునఁ గాఁగిలించు భాగ్యంబు
నా కట్పెదనా?

రుక్మా—(సంతోషముతో) హా! హా! యిప్పుడుకదా నాజన్మ సఫలతఁ గాంచినది.

మోహి—హా! అంతటి భాగ్యం బెంతటి భాగ్యకాలురకోగదా. [25]

చ. కరమునఁబట్టి, యొక్కచవి ♦ గాఁ దరితీపులఁగుల్కు పల్కులన్
మురిపెములొల్కునవ్వలను, ♦ మోహపుటల్లుల, ముద్దుగుల్లులన్
గరము మదిం గరంచి, బిగి ♦ కాఁగిటనుంచి, ముదంబు నించుబల్
సరసగుణాఘ్య పాదజల ♦ జమ్మల కేను నమస్కరించెదన్. 4

హా ప్రియా! హా మనోహరా! నిన్నింక నా కమ్మలఁ నెన్నఁడయింక
గాంతువా?

మక్కా—అక్కటా యేమండ.

ఉ. బాపురె! యీమృగాక్షిమృదు ♦ భావము శాపయి నాటఁజేసి, తా
నాపఁగరానిమోహవిర ♦ హంబుధి ముగ్ధుచు మాటిమాటికిన్
హా ప్రియ! హా మనోహర! మ ♦ హాకరుణానిధి! యంచునార్పు, నే
నీ ప్రియకాంత మోహఋణ ♦ మెట్టులు తీర్పఁగ నేర్తునో కటా!

మోహి—అట్టి భాగ్యకాలుర కొక్క నతిఁ గావించినను మేలగును.

చ. ఎదనదహత్తి, కోర్కె లిగు ♦ రెత్తఁగఁ గాఁగిటనెత్తి; జిల్లుప
య్యెడఁగడకొత్తి, కేళితమి ♦ హెచ్చిన కాముకవృత్తి, నచ్చెలిన్
బడఁపడి మోహవార్ధి భుజ ♦ బంధననైపుఁడేల్చి, యేలు బల్
సదయుని దివ్యపాదజల ♦ జమ్మల కేను నమస్కరించెదన్. 6

మక్కా—అక్కటా యి దేమివంత!

గీ. తరుణి విరహార్తిఁ దీర్పంగఁ ♦ దలంచు చుండ
నాదు చిత్తంబై విరహార్తి ♦ నవయు చుండ;
కొండనాల్కకు మందీయఁ ♦ గోరు చుండ
నుండు నాల్కయె మొదలంట ♦ నూడి నట్లు. 7

(అని మోమునకఁజూచి) అదిగో! మరలనేమో చెప్పఁబోవుచున్నది.

మోహి—హా! హా! వారలదే సొల్లము.

చ. చెలిఁ దలిరాకుపాన్పుపయి ♦ జేర్చి, బరాబరిఁ జెంతఁజేరి, యో
యలికులవేణి! యో జలరు ♦ హానన! యోయమృతాధరోష్ఠి! యో

వలపులబొమ్మ! యంచు మృదుఁ బాపల నెచ్చెలి గారవించు ని
శ్చలసుచరేత్ర పాదజలఁ జమ్ముల కేను నమస్కరించెదఁక. 8

యక్కా—అయ్యా! హృదయమా! నీవు కలవరమందె దేల!

పంచచామరము.

బభా! యిదేమి డెందమా? శుఁ బ్రప్రతీక నీదెగా?
హాహాహా! గృశించి యిట్లుఁ లార్జి జెందె దేవీకే?
తలంచు నీదు పెట్టెలోనఁ దాచినట్టి సామ్యుకై
కలంతఁ జెంద వెట్టి నండుఁ కాదె? సుంత తాళుమీ. 9

మోహి—అక్కటా! నా ప్రాణవిభుఁ డింకను రాకయుండె. ఏమిచేయుదు? హా!
మరుండు శుమశేరుండై న న్నలయింపఁ జూచుచున్నవాడు. బౌరా, మదనా!
ఇది నీ కదనా? నీ బారికి నే నోర్చెదనా? పుష్పబాణుండవగు నీవు పుష్ప
కోమలలచుగు మ మ్మోచదగునా? శుకమా! నీవు క్రోధరసంబెల్ల ముక్కునం
బెట్టుకొని యిట్లు లేటికి చెవులు చీదరవోవ వదలెదవు? కొమ్మలజేరి ఫల
భంగంబుఁ గావించు బుద్ధి నీ కీనాఁడు పుట్టెనా? జన్మలోనే కలిగినది. ఇంక
నీ వదరుడు చాలింపుము. పికమా గొంతుఁ జించుకొనుచు నేల యెట్లెగిరి
పడెదవు? నీవు పిన్నవాఁటినుండి పలుగాకుల కూటమిం బెరుంగుట యెవ్వ
రఱుంగ రనుకొనకుము. భృంగమా! కొమ్మల తావు లపహరించి మదించి మరలఁ
గొమ్మలపై దాడివెడలుచుంటివా? చాలుఁజాలు.

అక్కటా! యీ తాపం బెంతయని భరింతును? నా ప్రాణవిభుండు, నా
మనోనాయకుండు, నా లోలిసోముఫలము, నా మనోభీష్టప్రదాత యింక నా
కనుల కగపడు భాగ్యము నాకు లేదు కాఁబోలు. హా, శంకరా! (అని మూర్ఛ
నభినయించుచున్నది.)

యక్కా—(త్వరపడుచుఁ దనలో) ఈ యవతి నాపై మోహితీకయమున విరహా
త్కంఠితయై మూర్ఛనొందుచున్నది. ఏ నింక నాలసింపఁ జనదు. (అని సమీ
పించుచున్నాడు.)

మోహి—(తన సంతాపమును దాపనెంచి నట్టులు యత్నింపుచు, నిఁచుక సంతోషం బభినయించుచు గూర్చున్నది.)

రుక్కా—తరుణీ! వనాంతరంబున స్వేచ్ఛావిహంగంబుననుండు నీ కిచట నెట్టులుండెనో. ఇచటి రత్నఖచిత సౌధంబులును, ఈకళారీకారవంబులఁ బ్రతిధ్వనులిచ్చు మదీ యారామశ్రేష్ఠంబులును, నీ కేమైన సంతోషచాయకంబులుగ నున్నవా? నీ విచట సుఖంబుగ నుంటివికద?

మోహి—ప్రాణేశ్వరా! నీ విటులు శంకింపనేల?

క. పరమకృపామయుడగు భూ

వరనాథుఁడు చెట్టఁబట్టి వాంఛలు తీర్పఁ

సరసనె వసించి యుండఁగ

నురుతరసౌఖ్యంబు వేతె యుండునె చెపుమా?

10

అఖండ భూమండలాధీశ్వరులగు దేవరవారి య న వ ర త సాన్నిధ్యమే నిఖిలకామితార్థ దాయకంబైయుండ నే నింక వేఱుగఁ జెప్పనేల?

రుక్కా—ఓరా, యెట్టిమాటఁ బల్కితివి!

క. తరుణిరొ నీ సాన్నిధ్యమె

మఱిమఱి వాంఛించు నిట్టి మాబోంట్లకు నీ

దరి నివసించెడి భాగ్యం

బురుతర సామ్రాజ్యపదవి నుండుట కాదే?

11

మోహి—సరస్వతీగోసరులగు దేవరవారికి నేను విన్నవింపవలసిన దేమికల్లా? వినును

సీ. అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకుని ది

వ్యాంశ కేఘనుఁడు పుణ్యాలయంబు

సకల దివ్యాంగనా చక్రంబునకు నే మ

హాతుని గృహసీమ యాటపట్టు

సంగీత సాహిత్య సరసకవిత్వ బో

ధల కే సుజను సేవ తల్లి దండ్రుడి

ధర్మసంస్థాపన • తత్పరిత్వమునకు

నే మహాజనుఁడు శ్రీ • రామమూర్తి

గీ. యే సుజనుచెల్లి యుండలో • కైక భోగ

మే సరసుకల్మి శ్రితచక్ర • వాస భూమి

యట్టి మహానీయుడైన ధ • రాధి నాధు

చెలిమి కల్లుట తొలిపుణ్య • ఫలమ కాదె?

12

ఇదంతయు దేవరయెఱుంగనిదికాదు. మనోహరా! యీ విడెంబుఁగైకొనెదరా?

రుక్మా—మహాభాగ్యముకదా? కీరవాణీ! నీ వీ మధుపులిచ్చుతలీ మనోహరంబగు నొక్క పాటఁ బాడవలయు.

మోహి—ఏపాటఁ బాడుదును ప్రాణేశ్వరా?

రుక్మా—అరణ్యమధ్యమున నేను వేటాడి యలసి నిదురించియున్నతలీ నా చేరవ సంపంగివృక్షంబునీడను గూర్చుండి ధన్యునింగూర్చి నీవు పాడిన పాటను నా సునంబు మరలమరల వినఁగోరుచున్నది. దాని నొక్కతూరి పాడుము.

మోహి—చిత్తము ఆలాగే పాడెదను. (అని యిట్లు పాడుచున్నది.)

ద్విపద - ఖమాచిరాగము - ఏకతాళము - మిశ్రజాతి.

[16] అల్లరిమారుని • యలయికలకును ఓC., ఓC., 11, 12, 13, 14,

రుక్మా—ఆహా! కీరవాణీ! ఏమి దీని మాధుర్యము! ఈపాటయే నాయదృష్టదేవతఁగా దలంచెద. ఏలయన, ఇట్లు నీ చెంతఁజేరి నీ శారీరసుఖంబు కొల్లలుగ ననుభవించు భాగ్యమును గలిగించి నన్ను ధన్యుని జేసినది యీ పాటయే. ప్రాణసఖీ! ఇప్పుడు నీశీర్ష సమయం బగుచున్నది. ఏను విశ్రమించెద.

మోహి—చిత్తము. ప్రాణేశ్వరా! ఇప్పుడు నాకును నిదుర కన్నులఁ గ్రమ్ముచున్నది. (అని యిద్దఱును శయనగృహంబున కరుగుచున్నారు.)

(తెరలోపల జాంఘికుడు.)

ఓహోయి, ఛను ప్రసయినోరు యినండి. యినండి. తెల్లారు జాము అయ్యింది నాలుగు గంట లయ్యింది. తెల్లారిలే యాకాకి. అంతా నిద్దర తెగవారికింది.

యాకాశరథం శ్రేయ్యం. అంతా లెగి, మొగాలు కడుక్కొని, తానాలు శ్రేయ్యలికిం దోహోయి.

రుక్మా—(చాటింపు విని శయనగృహమునుండి వెలికి వచ్చి తనలో) అక్కటా! ఏమి యీ చిత్రంబు! శేషటి దినంబే యేకాదశి యట.

క. ఏకాదశి యేకాదశి

యేకాదశి యంచు బలవ ధిం చెడు నేనే

యీ కాలంబున నకటా!

యేకాదశియనడు మాట ధి యే మఱచితింగా!

13

ఇట్లుగుట కామినీలోలండ నగుటచేతనే కదా. కావుననే కామినీసంగ మంబులు పుణ్యస్వర్గవిఘ్న కారణంబు లని పెద్దలు చెప్పుదురు.

మోహి—(నిదురలేచివచ్చి యా ప్రక్కను రాజున కగపడకుండునట్లు నిలిచి విని తనలో) ఔరా! కామినీసంగమంబులు పుణ్యస్వర్గవిఘ్న కారణంబులా! (అని రాజునుద్దేశించి తనలో)

ఉ. కామినీలేకయే యిటు జ ధి గంబులు కలెనె? భోగ మబ్బెనే?

నేమము నిష్ఠలుక సలుపు ధి నీవు జనించితి?

చీ మహి నెల్లవారలు ర ధి హిం గనుచుండిరె? నేటి కీ గతిక

గామిను లక్కటా దురిత ధి కారిణులైరె? సెబాసు భూవరా! 14

రుక్మా—అయ్యో! యిప్పటికే కాలహరణమయినది. శ్రతసమయం బాసన్నమగు చున్నది. నే నింక సత్యరంబునం జనవలయు. (అని నాలు గడుగులు నడచి) మోహినీకి శిష్టకయే పోవుదునా? చెప్పిన బోవనీయ దేమో! అయిన నితడు నిశ్చించుచుండెగదా. మేల్కొన్న వెనుక నేను చెంగట లేకుంటి. జూచి యెంతకోపగించునో! ఎన్నఁ దెడఁబాయనని మున్నే బాసఁజేసియుంటి. ఇట్టి సఖి నెట్టు లెడఁబాసి పోవుదు? (అని కోపముతో) ఛీ! ఏమి యీ సంది యము! యావనమదాంధుడనై పువ్వుబోడుల కాఁగిండ్లందగిలి తుచ్చంబులగు భోగంబు లనుభవించుచు, సర్వాభీష్టప్రదంబును, సమస్తకలుష నాశకంబును, శ్రీవిష్ణుప్రీతికరంబును నగు హరిహరవ్రతం బాచరింపఁజనుటకు సంశయించు

చున్నవాడ. ఇది యెంతటి పెట్టితనము. (మెల్లగాఁ గొంచెము నడచి) పోవలె నన్నఁ గాళ్ళు రాకున్నవి. మోహిని కోపగించునేమో. వసంబుననుండి కొని వచ్చినదాదిగ నాయం భర్త్యంతానురాగంబున మెలఁగుచున్నది ఒకప్పుడైన నా మనంబును నొప్పించి యెఱుంగదు. అట్టి ప్రియురాలికిఁ జెప్పక యే నెట్లు పోవనేర్తు?

మోహి—(హర్షముతోఁ దలయూచి తనలో) ఈపాటి మోహము నీ హృదయ ముం దుండిన, నా యుద్యమంబునకుఁ గొరంత కలుగనేరదు.

రుక్మా—నిద్దురలేపి చెప్పి పోదునా? చెప్పిన బోవనీయజేమో. పోనీయకున్న ప్రతి భంగం బగునుగదా. (రాద్రముతో) ఆ! ఏమి! ప్రతిభంగమా? జేరా! ప్రతి భంగం బన్న నా మేను వడఁకుచున్నదే. ఇట్టి

శి. వేపురు కాంతలేని, పది ♦ వేల సుఖంబులునేని, శిష్ట సం భావితమై, యజ్ఞాదిసుర ♦ మానితమై, వరమానియోగి సం సేవితమై, మహాసుజన ♦ చింతితమై, శతకోటిభక్తలలో కావనమైన యీ వ్రత శ ♦ తాంశమునైనను బోలనేర్చునే? 15

కావున నిప్పుడు సర్వవిధంబుల వ్రతం బాచరింప జనుటయే కర్తవ్యంబని తోచుచున్నది. ఇప్పుటికే కాలమతిక్రమించుచున్నది.హా! ఈశ్వరా! దీనబంధూ!

మ. దురహంకారుడ, దుష్టచిత్తుడను, మ ♦ త్తుండఁ, నికృష్టుండ, నే దరుణీలోలమనస్కుడౌచును భవ ♦ ద్భక్తిం బ్రవర్తింప నే మరితిక నీ పద మాశ్రయింతు వరదా! ♦ మన్నింపవే తప్పులక గరుణాసాగర! దీనబాంధవ! జగ ♦ త్కల్యాణ! సర్వేశ్వరా! 16

(అని మోహాశ్చయై నిలిచి మింటికై దృష్టినిగిడించి నమస్కరించుచుండఁగా)

మోహి—(తనలో) ఇప్పుడింక నూరకుండఁజనదు. (తటాఘనవచ్చి చేయిపట్టుకొని) [26] ఇదేమి ప్రాణనాథా! నీవిచట నేమి చేయుచుంటివి? నన్నొంటిగ నింట విడిచి నీ విచట నొంటరితనంబున మింటికై చూచుచు నేమో గొణఁగుచుంటివి. అదియేమి? అలసి నిదురించుతఱి నేమైన బీడకలఁ గంటివా?

యక్కా—తరుణీ! కాదు. నేడే కాదశీత్రతం బాచరింపవలసి యున్నది. దాని నింతదనుక మఱచితిగదా యని తుమార్పణ పూర్వకంబుగ నా హరిని స్మరింపుచున్నవాడ.

మోహి—చాలుఁజాలు రాజేంద్రా! మన కేమి, వ్రతములేమి! అంతఃపురమునకుఁ బోవుదము రమ్మ.

రుక్కా—తరుణీ! యిట్లు పల్కఁ జనదు. ఈ హరివాసరవ్రతం బవశ్య కర్తవ్యంబు. ఈ దినంబున కామినీ సంగమంబులు కేవలదూష్యంబులు. నీవును నన్నుం జేరి వ్రతం బాచరింపుము. ఇది సర్వోత్కృష్టమైన వ్రతంబు. సమస్తకలుష నాశ కంబు. శ్రీవిష్ణు ప్రీతికరంబు. దీనిచే నీకును శ్రేయంబగు.

మోహి—(పకపక నవ్వి) రాజేంద్రా! నేడేమో క్రొత్తవానివలెఁ బ్రసంగించుచుంటివే!

చ. వ్రతమంట, మానివంద్యమంట, ✧ పాపహరంబంట, దానినిట్టి భూపతియంట, యాచరించునంట ✧ బాపురె! సజ్జనులార! వింటిరే? అతులసుఖాబ్ధిఁ దేలుచు మ ✧ హావిధవంబున నోలలాడు భూపతులకు నిట్టి దుర్భమలు ✧ పాడియె? లోకులు విన్న నవ్వరే?

ఇట్టివ్రతంబును నేనుగూడ నాచరింపవలయునా!

ఉ. ఆరయ కుంటి, గ్రుడ్డి, విక ✧ లాంగులు, వృద్ధులు, కుష్ఠరోగులు, దారు జగాన నేరికి వృ ✧ థాయగుటం దమ ప్రొద్దుపూకకుఁ సారెకుఁ గృష్ణ! కృష్ణ! హరి! ✧ శౌరి! ముకుంద! యటంచుఁజప్పలల్ వారక దట్టుచుకొ మది సె ✧ బాసనుకొండ్రు తమంతఁ దృప్తులై.

అట్టివా రింకఁ గొంచెము యుక్తిపరులును సమర్థులును గూడ నగునెడ

అ. తమ్ముఁ జేరు వారిఁ ✧ దమబొంట్లఁగాఁ జేయ బుద్ధిఁ గలవి యిటులై ✧ బోధఁ జేసి.

సరగ వ్రతము లంచు ✧ సంతర్పణము లంచు వారి నెల్ల గతులఁ ✧ జూరఁ గొండ్రు.

ప్రాణనాథా! నీ వెచ్చటనో యిట్టివారి మోసములలోఁ దగిలినట్లు కనవచ్చుచున్నది. లేకున్న నిన్నటిదనుక సంతఃపురంబున కామోపభోగంబు లనుభవించుచు నన్నంగూడి-సరససల్లాపంబులచేతఁ గాలంబువుచ్చటయేడ! నేటి దినంబునఁ గృష్ణకృష్ణాయంచు, గోవిందగోవిందాయం చఱచుచు వెట్టివానిపగిది నానందించుట యేడ! ఇట్టిది చూడ నెవ్వరికైన నాశ్చర్యంబుగనుండదా? పరులు వినిన నవ్వరా? నాథా! ఇట్టి వెట్టితలంపులు విడిచిపెట్టుము. సంకయింపక యంతఃపురంబునకుఁ బోవుదము రమ్మ.

రుక్మా—తరుణీ! ఈ వ్రతంబు లాచరించునుట యంతయు వ్యర్థంబు బోధయనియో పల్కుచుంటివి?

చ. భువి సకలార్థబోధన ల ధి పూర్వగతిం దగఁ జేసినట్టి యా ప్రవిమలమూర్తు లా మను ప ధి రాశరముఖ్యులె తెల్పులేదె యిట్లైనసరబోధ లెల్ల? నస ధి ముఖులె వార లఖండ ధర్మ శాస్త్రవిరచనాధురీణులును ధి సజ్జనమాన్యులు గారె? కోమలీ! 20

నీ నీ వ్రతమాహాత్మ్యం బెఱుంగక బేలవై యిట్లు తూలనాడితివి. ఇదిగాక గీ. ధరణి సద్రాభిహ్మంబునకిచ్చు ధి ద్రవ్యగరిమ యార్తునకుఁ బ్రీతిఁ జేయు సా ధి యంపు మహిమ నెన్న నజునకు నానె? నీ ధి వేల వెట్టి మాట లాడెద వబల క్ర ధి మంబుఁ దప్పి? 21

ఈ హరివాసర వ్రతంబునుఁ బోలు వ్రతం బింకఁ గలదా? ఈ దినం బంతయు నుపవసించి విష్ణుకథాలాపంబులచేతనే కాలంబుఁ గడపవలయుఁ గాని యంతఃపురం బన్నమాటఁ దలఁపవైన రాదు. అంగనామణులఁ గన్నెత్తి చూడవైనఁ జనదు. కావునఁ గోమలాంగీ! నీ వింకఁ జనుము.

మోహి—(ఈనడించుచు) నీ విచటనుండ నేనెచటికరిగద? నీవును వెడలిరమ్ము. ఉభయులము పోవుదము.

రుక్మా—తరుణీ! నేటిదినంబంతయు మాత్రము నన్ను విడువుము. పలుకరింపకుము. లేకున్న వ్రతంబున కాటంకంబగు.

మోహి—రాజేంద్రా! ఏమీ నీ వాక్యంబులు! ఏమోత్రంబంట! అట్టి త్రంబున కాటంకంబంట! వయసుచెల్లినవెనుక పండ్లూడి, కన్నులు కానరాక, చెవులు వినరాక, దేహేంద్రియములెల్ల క్షుష్కించి, యొరులుముట్టుటకును జూచుటకును గూడఁ గొఱగాకయుండునట్టి వార్ధకదశయం దిట్టిత్రంబులు వేయి నోచినను నోచఁదగను. కాని యట్టి వృద్ధత్వంబున నీవు కావలయునని కోరినను ఇట్టి కామినీ సౌఖ్యంబు లనుభవింప సమరుండవై యుండఁగలవా?

క. ఆకలి దప్పులఁ గనలుచుఁ

బ్రాకటముగు యశావనంబుఁ ♦ బా డొనరింపఁ

నీకెట్టులు మదిఁ దోచెను?

తోకకు కళ్ళెంబు వెట్టు ♦ దురె యెవరైనఁ?

22

నీ. నా ప్రాణనాయక ♦ నా మనోహర! యంచుఁ

జెక్కు నుక్కెడు సఖు ♦ లొక్క చోట

రాజ్యతంత్రము లొన ♦ రఁగఁ జెప్పి విసికించు

నురు పురోహిత మౌతు ♦ లొక్క చోట

తాత తండ్రులనుండి ♦ చాతలు మీరంచు

మొక్కి వేడెడు శ్రీతు ♦ లొక్క చోట

వనమృగంబుల బారిఁ ♦ బడలేము రక్షించు

మో ప్రభూ! యను పారు ♦ లొక్క చోట

గీ. నెల్ల విధముల నిన్నుల ♦ యించు చుండ

జపతపంబులు వ్రతములు ♦ జరగు పెట్టు?

గాసి నొందకు వ్యర్థోప ♦ వాసములను

జనదు జన దిట్టిరీతి యశా ♦ వనము నందు.

23

యావనము ఝరీవేగతుల్యం బనుమాట నెఱుంగవా? ఇట్టియావనంబంతయు నీ యుపవాసంబులకును, నేమంబులకును నిష్ఫలకును ధారవోసి పిమ్మట వార్ధకంబున నీవు చేయునది యేమిన్నది? కాలు కదల్చలేని కాలంబున కామినీ సౌఖ్యంబు లనుభవింపఁబోయెదవా?

క. తల నరసి యొడలు వడఁకుచుఁ

బలుకులు తడఁబడఁగ వయసు • బాసిన వెనుకఁ

లలనలు చెలియలు నేటికి?

చలిపోయిన వెనుక మంచి • సాలుల కరణి

24

అప్పుడు నీ యందలి యసమర్థతం జూచుకొని వృథా వగవఁజొచ్చిన నేమి ప్రయోజనంబగు ? గతజలసేతుబంధనంబుగ నుండుఁగద. ఇంక నట్టి వార్ధకదశ నీ వ్రతంబుల కనుకూలంబుగ నుండును. సర్వవిధంబుల నదియే తగిన సమయము. ఎట్టులనిన:—

ఉ. వ్యర్థమటంచు నష్ట ప్రీయ • భామలు పల్కరుఁ జేరఁరారు; నీ
యర్థము రాజ్యముఁ సుతున • కన్వణసేయఁగనాను; జన్మముఁ
సార్థకమంచునెంచి యని • శంబును నొక్కెడఁ గూరుచుండి, యా
వార్ధకమందు నెన్నియుప • వాసములైనను జేయఁగాఁదగు. 25

ఇంక నెన్నివ్రతంబులైన నాచరింపవచ్చును. ఎంతవేలైన గోవింద గోవిందా యని యుఱచుచుఁ గూరుచుండవచ్చును. కాని యిప్పుడు వ్రతంబులే నాధా? ఇట్టి వ్రతీతలంపులెల్లఁ గట్టిపెట్టి యంతఃపురంబునకుఁ బోదమురమ్ము. కలిసి వచ్చు భోగంబును గాలఁ దన్నుము.

రుక్మా—తరుణీ! నీ పల్కులును సత్యంబులే కాని యే నొక్క ధర్మసూక్ష్మం బెఱింగింతు వినుము.

ఉ. కన్నియ! యావనం బిహసు • ఖంబులఁ జెందనెకాదు; చూడుమిం
దెన్నఁగ ధర్మరక్షణము, • నీశ్వరసేవయు, సాధుమైత్రి, యా
పన్నజనావనంబు, గురు • భక్తియు, సద్రవతముల్, జపంబు లి
ట్లన్నియు చేయఁగావలయు • నిన్నిటి వీడి సుఖంపఁ బాడియే?

ఇదికాక

చ. ఇల జనియించు లేలయొకొ, • యెచ్చటికేగుటా, యేమిదిక్కియూ
వల గతియేమొ, కానకయె • భామలకొఁగిభులందుఁ జిక్కి హా

కలదిక యావనం బనుచుఁ ♦ గామసుఖంబులె కోరఁజెల్లునే?
 కలిగెను నోరటం చిలను ♦ కట్టడి లేప్పి భుజించు టొప్పునే? 27

ఈ వ్రతంబులు వార్ధకంబునఁ జేయఁదగుననయు, యావనము ధురీవేగ
 కుల్యంబనియుం జెప్పితివి. కాని జీవనము బుద్ధుడ ప్రాయం బను మాట
 మఱచితివి కాబోలు.

ఆ. మాయ బొమ్మ సుమ్ము ♦ మానిని! దేహమ్ము
 ఊణము లోన నట్టె ♦ సమసి పోవు;
 దీని సత్య మంచుఁ ♦ దెల్పి చాలక నమ్మి
 మురియు చుండు వెట్టి ♦ మూఁగు లతివ! 28

ప్రపంచ మున్నంతకాలము బ్రతుకుదుమంచుఁ దలంచితివేమో. ఎప్పుడో
 కాలుఁడు మ్రొంగఁగాచియున్న వాఁడు. నిత్యంసన్నిహితోమృత్యుః కర్తవ్యో
 ధర్మసంగ్రహః అన్నట్లు మృత్యు వెల్లప్పుడు మన వెంట నంటియే తిరుగుచున్నది
 దేహేంద్రియాదులు బలవత్తమములై యుండునప్పుడే నరుండు హరిసేవావయిం
 దై వర్తింప వలయు. కావున భాసురాంగీ! ఈ ప్రసంగంబులు చాగించుము.
 ఇష్ట ముండిన నీవును వ్రతం పాచరించుము. నీకు శ్రేయంబగును. లేకున్న
 నేటికిఁ జనుము. లేవటినుండి మన యిచ్చవచ్చిన ట్లుండవచ్చును.

మోహి—[27] సెబాస్, రాజేంద్రా! మంచి జ్ఞానోపదేశంబుఁ గావించితివి. మిగు
 ల సంతసించితి. నన్నరణ్యంబునఁ గాంచి, మోహించి, వరించి, కొనికెచ్చినదెల్ల
 నిట్టి వ్రతంబు లాచరించుమనుటకేనా? ఇంక నీకుఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది?

గీ. ఉండినట్టెలె వనమున ♦ నుండ లేక
 కుడిచి కూర్చుండి నిజ జేరి ♦ గొప్ప తగులు
 తెల్పి చాలక నీతోడఁ ♦ దెచ్చు కొంటి
 కొఱవి తోడుతఁ దల గోఁగు ♦ కొన్న రీతి. 29

మత్తకోకిల—పూరికల్యాణి రాగము—త్రిపుట తాళము—త్రిశ్రవతి.

పంకజాక్షునిఁ బార్వతీప్రియు ♦ భక్తి నెప్పుడుఁ గొల్పునన్
 శంకలేకయె డాసి బాసలొ ♦ సంగి నేఁ డిటు చేసితె

నింక నిన్నన నేల నీ విటు ♦ లెంతైనను జాలవే?

చంకవిడ్డల జారఁదీసెను ♦ జాణ వౌదువు భూవరా! 30

ఎన్నఁడు నిన్నెడఁబాసి యుండనంచుఁ పాసఁజేసి, కొనివచ్చి, యే
నిప్పుడు మదనప్రేరితనై వేడుకొనఁగా నేకాదశియంచును బున్నమయంచును
దినంబులు కడపఁ జొచ్చితివి. హా! ఏమి నీ సత్యవాక్యపరిపాలనాధురీణత్వంబు!

ఉ. సత్యవిహీనుఁడైన విర ♦ సంబుగఁ జూతురు సాటివార లే
భృత్యుఁడుగాని మాట చెవిఁ ♦ బెట్టఁడు, పెద్దలు చేరరారు, దార
పత్యమునందుఁ గూడ నెడఁ ♦ బొపులు కల్గును; గాన భూవరా!
సత్యములేకయున్న నరు ♦ జన్మ మ దేటికి యీ జగంబున 31

రుక్మా—కోపలాంగీ! ఇప్పు డసత్య మెవ్వరు పల్కిరి?

మోహి—ఎవ్వరుపల్కిరా! అవునవును. (అని తలయూచి) హా! ఎంతటి ద్రోహ
చిహ్నఁడవు!

రుక్మా—నేను గావించిన ద్రోహమేమి?

మోహి—ఒక్కటియైనఁగదా లెక్కించి చెప్పనగును! శతాపరాధికి దోషనియమ
మెట్లు? నీవు నిరపరాధి ననుకొను చుంటివి కాఁబోలు. ఇటు వినుము.

చ. అట ననుఁ జేరలేదె?

రుక్మా—నిజమే చేరితిని.

మో—విర ♦ హోర్తుడ నంచును బల్కులేదె?

రుక్మా—పల్కినమాటయు నిజమే.

మో—ఏ! చుటయిదిపాఁడికాదనుచుఁ జొక్కుచుసోలుచువేడలేదె?

రుక్మా—ఇదియు సత్యమే.

మో—ఎ! పుటికిని నన్నుఁ బాయనని ♦ బాస లనేక మొనర్పలేదె?

రుక్మా—యథార్థమే.

మో—ఈ యటమటలేలనేఁడు? నిజ ♦ మాడిననిష్ఠురమౌనుభూవరా!

రుక్మా—ఇప్పుడుమాత్ర మేమికల్గినది? నేఁ దొక్కిదినమేకద నిన్నెడఁబాస

వలసి వచ్చినది.

మోహి— (అగ్రహముతో) హా! ముద్గాంగనాచిత్తవోరా! స్వకార్యనిర్వహణ విచారా!

శా. ఏవేళే బరపూరుషుడలఁపకే యెంతో ముదంబంది స్వే
చ్చావృత్తి విహరించునగదసి, యాసల్ గొల్పి, కన్యాత్వమున్
బోవన్ ద్రోచి సుమాస్త్రాణకీటులన్ ధ్రోయంగ నొనే నృపా?
వేవే వృక్షము నెక్కుమెక్కుమని యీ వే నిచ్చెనన్ దీసెదే?

ఇట్టివాడె వొక్కవో గూరుచుండి నిష్కాముడై తపంబాచరించుకొనఁ
జాలక నన్నేల కొనితెచ్చితివి? ఇట్టిదివఱ కందఱను మోసపుచ్చితివి? ఇంక
నెందఱ మోసపుచ్చు దలఁచితివి? నీ నూర్వరు సతుల నిట్లే తెచ్చితివికాబోలు.
ఇట్లు నిమసంబునకు నూటబద్ధములాడు నీవంటి మోసగాండ్రకేనా కావలయు
నీవ్రతంబులన్నియు! ఇట్టి వ్రతనిష్ఠలు కలవాడెపు ముందే నాతో నేల చెప్ప
తైతివి?

రుక్కా—ఓ మత్తగజామినీ! ఏల నన్నిట్లు తూలనాడెదవు?

ధృవకోకిల-త్రిపుట తాళము-త్రిశ్రజాతి.

పడఁలి! నిన్గనినంత మత్రియ ధత్తులెల్లర నూర్వరన్
విడిచివైచితి నిన్నుఁ జేరితి ధవేధంబులఁ బొంగితిన్
అనుగు దాఁటక నీదు భృత్యుడ ధాచునుంటి సఖి యెటో
కడపు నేటికి; రేపు నీమది ధగ్గురీతిగ నుండెదన్. 34

ఈ వ్రతకారణంబున నేకద నిన్నొక్కింత యెడఁబాయవలసివచ్చె. వనంబున
నిన్ను వరించుతే నేకాదశీవ్రతదినములయందు మాత్రము నీ చెంతకు రాజాల నని
తెలుప మఱచితి. అందుకు మాత్రము తీమించుము. ఇంక నీ వనంబున సంక
యింపకుము. నేనెప్పటికి నీవాడననియే యెఱుంగుము.

మోహి—రాజా! నామందరనా నీవగలు చూపవచ్చెదవు? (నిందాగర్భముగా)
అరణ్యంబునందు నన్ను వరించుతే నేకాదశులమాటఁ దెలుప మఱచితివి. వట్టి
యమాయకుడవు.

ఉ. పాపము! చిన్ని పాపండువు ♦ పాగ్గొననైనను జేతరా దదే
పాపమొకాని నాడు హరి ♦ వాసరవాక్యము వీడినావు; నేఁ
డీపని జ్ఞప్తికందినది; ♦ యే పని ♦ లేవీక జ్ఞప్తి కందునో
భూపతి నంచు నిల్లు పలు ♦ పోకలువ్రావ జగంబు మెచ్చునే? 35

చెప్పెడివి శ్రీరంగనీతులు దూరెడివి దొమ్మరిగుడిపెలన్నట్లుగానే యున్నది.
యక్కా—[28] (ఒక్కంతకోపముతో) తరుణీ! ఏల యిట్లు వృథాప్రసంగంబులఁ
గావించెదవు? మాటిమాటికి వ్రతంబు విడువుమంచు బల్కెదవు. యజ్ఞయాగాది
క్రతువులందైనను, వివాహోపనయనాది శుభకార్యంబులందైనను, జాతమృత
సూతకంబులందైనను, రోగపీడితులైనను, పిన్నలు, పెద్దలు, స్త్రీలు, పురుషులు,
సకలజనులు నాచరింప వలసిన వ్రతమైయున్నది. ఇట్టివ్రతంబునుమాననేర్చునా!

చ. షీతి సకలంబు నిత్తు, గత ♦ శీలునకైనను కేలుమోస్తు, నే
వెతలకునైన నోర్తు, మఱి ♦ వేయి సుఖంబుల నుజ్జగింతు, మ
త్సుతుని శిరంబునైన నిటఁ ♦ ద్రుంతునుగాని బళారె! యిట్టి స
ద్వ్రతమునుమానఁజాలఁ నిది ♦ తక్యము తక్యము తక్యమంగనా!

నీ వృథాప్రసంగంబులు కట్టిపెట్టుము. నీవేకాదు. దేవేంద్రాదిదేవతలెల్లరును
వచ్చి యడ్డగించినను మాన నని యెఱుంగుము.

మోహి—(తనలో) రాజేంద్రుఁ డిట్లు శపథము చేయుచున్నవాఁడు. ఇఁక నీతండు
వ్రతంబు మానుటెట్లు? అయిన నీతని నింతటితో విడువఁజనదు. (అనిప్రకాశముగా)
రాజేంద్రా! నీవు సత్యవ్రతుండవు. నిజభక్తితో వ్రతంబాచరించుచున్నవాడవు.
ఈవ్రతంబునకై ”మ త్సుతుని శిరంబునైననిట ద్రుంతు“ నంచుబల్కితివి. సరే.
అట్లేకావింపుము. నీకులేనివిచారము వాకేల? లేకున్న వ్రతంబువిడిచి లేచిరమ్మ.

యక్కా—(విస్మయమును దుఃఖమును బొందుచుదనలో) హా దైవమా! దీనబంధు!
ఆశ్రితకల్పభూరుహా! దేవా! నీమహిమం బగణ్యంబుకదా. అరణ్యంబున దుష్ట
మృగంబు లపారంబుగ జన్మించుట. సాధుసంరక్షణార్థంబుగ వానిని సంహరింప
జన నిక్కాంత ప్రత్యక్షమగుట. అంత నేను మోహపరవశుండైనై వరించురతి
వాసలుచేయించుట. సర్వజనస్తవనీయమగు నీ వ్రతం బీమె కనిష్టంబగుట.

నేను వ్రతాపేక్షానూచకంబుగ సుతునైన ఖండింతు ననినమాత్రంబున నట్లే ఖండించుమని యామె బాధించుట. ఇది యంతయు నీవిలాసంబుకావలెనని యిట్టి విచిత్రం బుండునా? భక్తవత్సలుండవగు నీవే మమ్మిట్టి కఠినపరీక్షలఁ జిక్కించి యలయుంపఁ జూచిన మా కింక దిక్కువ్యయ? నిన్ను సేవించి సులభంబుగఁ గడలేర నెవరు సాహసింతురు?

ఉ. మేలగుసామివంచు, మిడి ♦ మేలపుకొల్వొది కాదటంచు, నా
కేల భయం బిఁ కన్నిటికి ♦ నేలినవారిదె భారమంచు, గా
ఖాలు గుసించిన్బ్ర పసి ♦ కాలమునుండియు నేటిదాఁక నిక
జాలఁగ నమ్మియుంటి భవ ♦ నాశ ! శ్రితావన ! దీనరక్షకా! 37

ఆపద్బాంధవా! నేఁడు న న్నీవిధంబునఁ బరీక్షింపఁ దలఁచితివా? [29]
(తల వంచుకొని నిలుచున్నాడు).

మోహి—రాజేంద్ర! వ్యసనముగానుండెనా యేమి?

రుక్కా—(స్వగతము)

శా.భారా! యెంతటిద్రోహచిత్తలుసతుల్ ♦ హా! యెంతకూరాత్మతా
కారా! యేమనఁజెల్లుఁ గామినుల య ♦ త్యాశ్చర్యచారిత్రముల్
వే తేఁ దెల్పఁగనేల యింక నకటా ♦ వేయింటికైనన్ భువి
స్త్రీరూపంబునుఁగల్గు బామ్యనయినన్ ♦ ఛీ! నమ్మఁగాఁ జెల్లునే?

చ. మగువల నమ్మరాదు; పలు ♦ మారును జెంతకుఁజేచ్చి ప్రేమలఁ
దగులఁగరాదు; నెయ్యము నె ♦ నర్పఁగరాదు; వరించువారి పె
న్వగలకుఁజిక్కరాదు; చిరునవ్వులకుఁ భ్రమఁజెందరాదు; దా
చఁగనికనేల; చాలు వెయి ♦ జన్మలకైనను స్త్రీలనెయ్యముల్.

సీ. పరకాంతపై యాసఁ ♦ బడుట దీపపుకాంత

శలభంబు వడిచుట్ల ♦ నలయు రీతి

కులకాంత విడనాడి ♦ వెలకాంతఁ గూడుట

యోడ వీడి జలధి ♦ నులుకు రీతి

పడఁతిబోధలలోనఁ ♦ బడి నటించుట యెల్ల

గారడివానిమ ♦ రక్తము రీతి

భామకొఁగిలిఁ గోరి ♦ బాసఁ జేయుటఁ జూడ

కుంపటి మెడఁ గట్టు ♦ కొన్న రీతి

గీ. ననిత వలచుట యగ్గిలోఁ ♦ బడిన రీతి

కొమ్మ నెయ్యము గుట్టుపు ♦ కొమ్ము రీతి

ఎట్టి శత్రునకైన హా ♦ యిట్టి ననిత

వలలఁ దగులుట హరిహరీ! ♦ వద్ద వద్ద.

40

(అని చెంపలు వేసికొనుచున్నాఁడు.)

మోహి—గాక్షేంద్రా! ఏల విచారించెదవు? పుత్రుని ఖండింతుంటివే. బోనిమ్ము.

అంతఃపురంబునకుఁ బోవుదము రమ్మ.

రుక్మా—ఏల తొందరనొందెదవు? ఒక్కంత తాళుము. ఎవరురా అక్కడ?

(దొవారికుఁడు ప్రవేశించి)

దొవా—దేవా! జయమగుగాక. సేవకుఁడు దేవర యజ్ఞకై వేదియున్నవాఁడు.

రుక్మా—(వ్యసనముతోఁ బెదవులు తడుపుకొనుచు) మదీయపుత్రుండగు ధర్మాం గదుని బిలిచికొనిరమ్మ.

దొవా—చిత్తము దేవా. (అని వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

రుక్మా—తదా! ఈవ్రతవిషయం బిట్లు లుండనిమ్ము. మన ప్రసంగవశంబున నా నిత్యకర్మానుష్ఠానసమయంబు వ్యర్థమయింబయ్యె. గౌణకాలంబును సత్రికమించు చున్నది. కావునఁ బుత్రుఁడు వచ్చునంతలో నేను శీఘ్రంబుచని త దనుష్ఠాన విధి నెఱవేర్చుకొని వచ్చెద.

మోహి—అ! ఏమీ! నిత్యకర్మానుష్ఠానవిధి నెఱవేర్చుకొనెదవా? అట్లులయిన నేనును నీతోడనే వచ్చెద. నీ వరుగుచుండ నిచట నేనేల?

రుక్మా—అట్లే రమ్మ. సందియమేమి? (మోహిని యాతని చెఱుగుఁ బట్టుకొని వెంట నడచుచున్నది.) (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

రు క్కాం గ ద నాటకము.

షష్ఠాంకము.

రంగము—పుర వీధి.

ప్రవేశము—మాధవుడను విద్యార్థి.

మాధ—నా ప్రియమిత్రుడు గోపాలుఁ డింకను గానరాడయ్యె. కాఁకను చేమై యుండును? (అటు నిటు చూచి) ఈ కైపుసుండి యెవ్వరో వచ్చుచున్నారు! గోపాలునివలెనే యున్నాడే!

(గోపాలుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

గోపా—మాధవా! ఇచట నుంటివేమి? హరివాసర ప్రతార్థంబుగఁ బూజాద్రవ్య సంపాదనకై పోవుదనుకంటివే!

మాధ—అవును గోపాలా! పోవుదము. నీవు జాగుచేయుటచే నీ కొఱకై వెదకుచు వచ్చితిని.

గోపా—అవునవును. కొంచెము జాగ్రత్తనది. నాకు మన యుపాధ్యాయులుగారు వ్రాసియిచ్చిన ఆటవిడుపుపద్యమును చదివి పెట్టుకొని వచ్చితిని.

మాధ—ఇప్పుడే చదువవలయునా? నా పద్యమును నేను రాత్రియే చదివితిని.

నాకు మిక్కిలి మంచిపద్యమును వ్రాచియిచ్చిరిమీ.

గోపా—అంతకంటె మంచిపద్యమును నాకు వ్రాసియిచ్చిరి.

మాధ—నీకు దేనినిగురించి వ్రాసియిచ్చిరి?

గోపా—వేదవిద్యాధినిగూర్చి.

మాధ—అట్టి విద్యార్థి విద్యాగ్రహణకాంతచే నన్యదేశంబుల కేగ నుద్యమించు తఱి నాతనికిఁ గల్గు నాటంకములంగూర్చి నాకు వ్రాసియిచ్చిరి.

గోపా—అట్లులయిన నీ చెందు పద్యములకు నన్యోన్య సంబంధము కలదే! ఏదీ నీ పద్యమును చదువుము.

మాధ—నీ పద్యమునే ముందు చదువుము.

గోపా—అలాగే చదివెదను.

నీ. ఇల్లు వాకిలిఁ బాసి ♦ యిష్టబంధుల రోసి
పొరుగుఁ బొద్దుల విద్యకై ♦ పోయి పోయి
శ్రద్ధతోఁ బాఠముల్ ♦ చదువలేదని కొట్టు
చదువులయ్యెను గేలు ♦ చాచి చాచి
కూడుగుడ్డలు లేక ♦ కొంప కొంపకుఁ బోయి
యయ్యలమ్మల బిచ్చు ♦ మడిగి యడిగి
రేపువచ్చుఁ బరీక్ష ♦ మాపు వచ్చునటంచు
నూరక యుష్మిళు ♦ లూరియూరి

గీ. పాఠములనెల్లఁ బాటలు ♦ పాడి పాడి
కడకు జయవార్త విసంగను ♦ గాచి కాచి
సఫలతనుజెంది యావార్త ♦ చాటి చాటి
పూజ్యతను బొందు బాలుని ♦ బుద్ధి బుద్ధి

మాధవా! నాపద్యమును వింటివికదా. నీపద్యమును జదువుము.

మాధ—గోపాలా! ఇట్టివిద్యార్థి నూతనవిద్యాగ్రహణేచ్ఛచే దనకుఁ ప్రేమాశ్వుడు లగు బంధుమిత్రాదుల నెడఁబాయుచున్నాఁడు. ఇది యెంత దుష్కరము!

నీ. నా ముద్దు బిడ్డఁడా? ♦ నా మేల్మొబంగార!
యనుచు ముద్దిడు తల్లి ♦ నట్టె విడిచి

యాడుకొందమురార ♦ యన్నన్న! యని పిల్చు

బుడుతలకెల్ల దో ♦ బూచి వేటి

యెడఁబాయఁజాలక ♦ తడఁబడు హితకోటి

కిదుగొ వచ్చెద నంచు ♦ నెల్లొ చెప్పి

మహితవిద్యగడించు ♦ మాయని దీవించు

పాత గురున కొక్క ♦ ప్రణతిఁ జేసి

గీ. చదువు సాధించు కోరిక ♦ సందడింపఁ

బురము వెలువడు ధృతిఁదూలి ♦ బుద్ధిశాలి

యకట! విద్యల కిటు లెన్ని ♦ యెల్ల తగులుఁ

గాన వీరికిఁ దోడ్పడు ♦ ఘనులె ఘనులు.

గోపా—మన పురమందలి పేదవిద్యార్థుల కెట్టిలోపంబులును గలుగక యాండు నట్లు మన ప్రభువువారు సమస్త సౌకర్యముల నమర్చియుండిరికదా.

(శంకరుడను మఱియొక విద్యార్థి ప్రవేశించి)

శంక—హా! రాకొమరున కెట్టి యిక్కట్టు రానున్నదోకదా. (అని యిటుచుచి)

మాధవా! గోపాలా! మీ రిచట నేమిచేయుచుంటిరి?

మాధ—శంకరా! నేఁ డేకాదశి యని నీవు నెఱుంగుచువుకదా. త ద్రవ్యతార్థము పూజాద్రవ్యసంపాదనకై పోవుచుంటిమి.

శంక—పూజాద్రవ్యములా? అక్కటా! పూజావిషయమే సందేహస్థనమగు చున్నది. రాకొమరున కేమగునో. (అని భయము నభినయించుచున్నాడు.)

గోపా—మిత్రమా! అట్లనెద నేమి?

శంక—మిత్రులారా! ముతుమారుండగు రాకొమరుండు నేఁడు పెలవుదిన మగుటచే నాబోఁటి లోటివిద్యార్థులఁ గూడి యొక్కదినవ్యభిచారమున ప్రహ్లాదుని చరితం బానందంబుగ నాలకించుచుండ నొక్క రాజభటుం డరుదెంచి సత్కర్తవంబున నక్కుమారుని రాజసమ్మఖంబునటం గొంపోయె. దీనికిఁ గఠం బేమైయుండునో.

మాధ—అఁ, యేమైయుండును. ప్రభువులు నూతనప్రియులుకదా. ఏదేని నూతన

వస్తుసందర్శనార్థమై పిలిపించియుందురు.

శంక—కాదు కాదు. రాజేంద్రుడును, మోహినీదేవియు నేటి ప్రతముంగూర్చి వాడులాడుచుండిరనియు విని, పరితపించుచుంటిని.

గోపా—అయిన నేమి? ఆయన తండ్రికాదా! ఆమె తల్లికాదా? తలిదండ్రుల చెంతకుఁ బుత్రుఁ డేగుటయగుదుఁ బరితాపకారణం బేమికలదు?

శంక—కలదు. కలదు. రాజేంద్రుడను మోహినీదేవికిని ఒండొరులయెడఁ గల మెండు తమకందెల్ల విరసంబై యిపుడు ప్రణయ కలహంబు గాఁ బరిణమించె ననియు వింటిని.

మాధ—దానికేమిలెమ్మ. ఆలమగల నందు జగదము అద్దముమీఁదఁ బెసరగింజ నిలచు నంత వేపు అని పారిజాతాపహరణగ్రంథమందు మొన్నఁ జదివెయుండ లేదా? అంతమాత్రముచే రాకొమరునకుఁ గల్గు భయమేమి?

శంక—ఏమా? ఇట్టి ప్రణయకలహాసమయమనఁ బుత్రుఁడేటికి? తగువుఁదీర్చునా?

గోపా—తగువుఁ దీర్చుటకుఁ గాకపోయినను, ఎట్టి సమయమందైన పుత్రసందర్శనంబు సంతోషదాయకంబేకదా.

శంక—ఇ దెట్టిమాట? ఎట్టిసుఖంబైన దేశకాలానుగుణ్యంబై యుండు. ఇదిగాక సుకుళితముఖుండైన యా రాజభటుని ముఖవైఖరిం జూచినప్పటినుండియు నేను వేఱుగ శంకించుచున్నవాడ.

మాధ—ఏమి?

శంక—ఈ బాలుం డా కలహాఫలం బనుభవింపవలసినవాఁ డగునేమో యని.

గోపా—అ! అ! ఆలాగా? అట్లులయిన మన కీ ముసుగులొగ్రుద్దటాట యేల? అట్లుపోయి మఱికొంచెము విచారితము రండు.

మాధ—అవునవును. పోవుదము రండు. (అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కంభము.

రంగము—మోహినీదేవియంతఃపురాంగణప్రదేశము.

ప్రవేశము—మోహినీ రుక్కాంగదులు.

మోహి—రాజేంద్రా! పుత్రుని విలిపింతురంటివే. ఏడి? అబద్ధమేనా?

రుక్కా—అబద్ధమేటికగును? పుత్రుం డీపాటికి విచ్చుచునేయుండును.

ప్రవేశము—దౌవారికుడు, ధర్మంగదుడు.

దౌవా—దేవా! జయమగుగాక. అశ్పాయుగారు దయచేసివారండి. తోటిబాలుర తోడఁగూడి ప్రహ్లాదుని చరితంబును వినుచుండఁగాఁ బిలిచికొని వచ్చితిని. ఎందుకుఁబిలిచితికోదా యని పరుగెత్తుకొని వచ్చివారండి. (అని తనలో) వీరు భయమును వివాదపడుట యింతదనుక నేను వినుచునేయుంటిని. ఆవులు పోరాడి లేగలకాళ్ళు విజుంగఁద్రొక్కునట్లు వీరి ముద్దుబాలు నేమిచేయుదురోకదా. (అని యనుకొనుచు వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

ధర్మ—(సమీపించి) జనకా? నమస్కారము.

రుక్కా—(చూచి వ్యసనముతోఁ బలుకక తలవంచుకొని నిలుచుచున్నాఁడు.)

ధర్మ—(అశ్చర్యముతో) జనకా! నేఁ డేల భిన్నవదనుండవై యున్నవాడవు?

గీ. నన్నుఁ జూచినతోనె యా ధి సంద మంది

బిడ్డ! వచ్చితివా? యని ధి ప్రేమ మీఱ

నట్టె కరములనెత్తి ము ధి ద్వాడు నీవు

వెతల ముద్గిసరీరి నుం ధి డితి విదేల?.

3

నేను నమస్కరించినను ఆశ్చర్యదంపనొల్లక చింతాకాంత మానసుండవై కన్నట్టుచున్నవాడవు. ఎట్టి యిక్కట్టులు కల్గినను గుట్టుచెడక దిట్టతనంబును బూని యుండు నీ కిట్టి విచారం బెట్టుకలె? జనకా! సత్వరంబున నెఱింగింపుము. నీ విట్టు లుండుటచేత నా గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నవి.

రుక్కా—పుత్రకా! ఈ తరుణి బ్రహ్మమానసపుత్ర! పేరు మోహిని యంద్రునే నరణ్యంబునకు వేటకుం జనినతఱి నీ యువతిం గాంచి, మోహించి, ఎన్నఁజూడను నెడఁబాయక తన యాజ్ఞానువర్తిని యుందునని బాసఁజేయుచున నట్టి నర్పి

గాంధర్వవిధిం బరిణయమైకొనివచ్చితి. నేటిదినం బేకాదశియగుటం జేసి నేను
వ్రతాచరణంబునకుఁ జనుచుండ నీ తరుణి యరుదెంచి వ్రతంబు విడువుమనియు
నంతఃపురంబునకుఁ గమ్మనియుఁ బరిపరివిధంబుల వాధింప నేమియుఁ దోచక నేను

గీ. మీటి నీ విటు లాడంగ • మేర కాదు
పడఁతి! నా రాజ్యమైన న • ర్పణ మొనర్తుఁ
గన్న సుతునైన ఖండింతుఁ • గాని వ్రతముఁ
బాయఁజాల నటంచును • బల్కి నాఁడ.

అంతట నిక్కంత “అట్లేమతుని ఖండింపుము. లేకున్న వ్రతంబు విడిచిరమ్మ.
ఈ రెంటిలో నేదైనం గానిమ్ము” అంచు మూర్ఖత్వమునఁ బలుకఁజొచ్చినది.
కావున నిందుకు నా కేమియుం దోచక—

ధర్మా—జనకా! తెలిసినది. తెలిసినది. దీని కింక సందియంచేల? ఈ కాంతామణి
యభిమతంబు చొప్పున నన్ను ఖండించి నీ వ్రతం బీడేర్చుకొమ్ము. వ్రతంబునకన్న
వ్రాణం బెక్కుడగునా? శ్లో. బాతస్య పరణం ధృవం అనునట్లు కాలఁడెప్పుడో
యే వేళనో యే నిమిషంబుననో యే విధంబుననో మింగఁ గాచియున్నవాడు.

జ. ఎట్టినరుండుఁగాని, పృథి • వీశ్వరనందనుఁడైనఁగాని, యిం
కెట్టిఘనుండుఁగాని, జగ • దేకమహాబలశాలిగాని, తా
బుట్టుటకల్లుతోనె మృతిఁ • బొందుటయుకొ సతమాయెఁగాని, యే
పట్టిననైన దాని నెడఁ • బాయఁగఁ జాలునె మానవేశ్వరా? 5

చిరకాలము జీవించి, కడకు వార్ధకదశయందు బలకౌర్యంబు బుడిగి,
దేహంబెల్లఁగృశించి, శీతశ్రేష్ఠ వాత వైత్యాది వ్యాధులచేతఁ బీడితుండై యొక్క
కుక్కిమంచంబునం బడి, మలమూత్రాదులలోఁ గొట్టుకొనుచు సోదరదార
పుత్రాది బంధుజనులెల్లరచే రోయఁబడి, యొక్క సారి యా పరాత్పరుని
దిక్ష్మమంగళస్వరూపంబుఁ దన మనసున నిల్పి ధ్యానింపవలెనన్న జిత్రచాప
ల్యంబుఁ గల్గి, తుదకు నశించి, అప్పుడు ఈ శరీరంబును వృథాగా పట్టిపాటుఁ
గావించుటకన్న నిట్టి సమయంబున శ్రీవిష్ణుప్రీతికరంబగు నీ హరివాసర వ్రత
నిర్వహణార్థము బలిఁగా నొసంగిన మేలు కాదా? కావున జనకా! నీవు సంక

యింపక నా శరీరంబును బలియిచ్చి నీ వ్రతంబు నెఱవేర్చుకొమ్ము. నీ కేదన కావంతయైన వంత నొందఁ దగదు. క్షణం బట్లు కానిమ్ము.

రుక్కా—పుత్రా! ఏమిరా నీ వాక్యంబులు! మరణంబున్న నొక్కింతయు వెఱవక పెక్కు నీతులు బోధించుచు నాకెదురు వైశ్యంబుఁ జెప్పుచున్న వాడెవు. బిడ్డా! శ్లో. అనిత్యానిశరీరాణి యనియు, శ్లో. జాతస్య మరణం ధృవమృనియు శ్లో. ఋణానుబంధరూపేణ పశుపత్నిశుతాలయాః అనియులెక్కకుమిక్కిలి యగు పెక్కునీతులు లోకులకు బోధింపవచ్చును గాని శ్లో. స్వస్వానుష్ఠాన వేశాయాం మునయోపిన పండితాః అనునట్లు శా మా ప్రకార మనలందింపవలసి వచ్చునప్పుడు మునీంద్రులు లోనగువారుకూడ వ్యర్థులయి పోయిన పెద్దలు మిక్కిలిగాఁ జాటి చెప్పుచున్నవారు. ఇట్లుండ నీ విన్ని నీకు లెట్లు నేర్పి తివి? నేర్పిన నేమాయె? నావున కెదురేగఁ జూచుచుంటివి. నీ మనం బెట్లు లున్నను నేను

క. ఒక్కండ వంచుచు బుత్రక!

యక్కునఁ జేర్చుకొని పెంచి ♦ యానందము పెం

పెక్కఁగఁ బొంగితి; నేఁ డిటు

లక్కట నినుఁ ద్రుంప కరము ♦ లాడునె చెపుమా? 6

మోహి—అవును రాజేంద్రా! పుత్రుని కరములార నేల భండించెదవు? వ్రతంబు విడువుము. సుతుని బ్రదుకనిమ్ము. మన మంతఃపురంబునకుఁ బోవునము గమ్ము.

ధర్తా—జననీ! తాగుము. తాగుము. నీ యభీష్టం బిప్పుడే నెఱవేఱగలదు. జనకా! నామరణంబునకై నీకింత వంతయేల? ఈతనువులు కా శ్వత బ్రహ్మ కల్పంబు లని నమ్మియుంటివే? తొంటి పెద్దలు

క. నవరంగ్రంబుల తిత్తియు

భువిఁ గ్రిమి కీటక పురీష ♦ మూత్రంబులలోఁ

దవులుచు క్షణభంగురమై

యవిమలమైనదియు ననుచు ♦ నాడరె తనువు? 7

ఇంతియకాని దీనియం దొక్కింతయైన గాంతువహించియుండిరే? సమయము

ప్రారబ్ధకలమున సంభవించిన యీ శరీరము నింతకంటె సాధకం బగున
 ట్లెట్లు చేయఁగలను? కావున బసకా! నీ వింక సందియము విడిచి, పుత్రుండన
 భ్రాంతి దిగనాడి, న నీ క్షణమున ఖండించి నీ వ్రతము నెఱవేర్చుకొమ్ము.
 ఈపాటి కార్యమునకై వ్రతము విడువనేల?

రుక్కా—మంచిది పుత్రా! అట్లే యొనర్తును. (అని భిక్షము చేతఁబూని యాతని
 ఖండింపఁబోవుచున్నాఁడు.)

(దౌవారికుఁడు తెరలోపల దిగఁగఱా)

దౌవా—అమ్మగారూ! మన ధర్మాంగదమహారాజుగారిని అయ్యగారు కత్తిఁగో
 నఱుకఁబోవుచున్నారండి.

సంధ్యా—ఎందుకొఱకురా!

రుక్కా—(అలకించి) ఎవరో పట్టపు దేనితోఁ దెల్పుచున్నారు. (అని యింక
 నాలకించుచున్నాఁడు.) (మఱల తెరలోపల)

దౌవా—మోహిని అమ్మ గారున్న అయ్యగారున్న జగదమాడుకొనుచున్నారండి.
 ఆమె వ్రతము విడువునుచున్నది. ఈయన విడువ ననుచున్నారు. తుమారని
 నామె చంపునుచున్నది. ఈయన చంపఁబోవుచున్నారండి. తమరు దయచేసి
 విడ్డను బ్రతికించుకొనండి.

సంధ్యా—హా! దైవమా! ఎంతటి విపత్తు వాటిల్లఁజేసితివి! (అని యేడ్చుచుఁ బ్రవేశి
 కించి విభుని పాదములపైఁ బడి) నాధా! నాధా! శివశివా! పరమేశ్వరా!
 అక్కటా, నాధా! ముక్కుపచ్చ లారని మద్దుబిడ్డను బట్టి కరవాలంబున
 ఖండింపబూనితివి. బసవం దెట్టి కఠినుఁడైనను కన్న బిడ్డను కరములార ఖండింప
 నుంకించునే. అక్కటక్కటా! విధి కట్టడి నేమనవచ్చు? ఇంక నే నేమి
 చేయుదు? శివశివా పరమేశ్వరా!

ఉ. కానల కేగనేల? పర ♦ కాంతను గాంచి భ్రమింపీనేల? యా
 చానకుఁ జిక్కనేల? విర ♦ సంపు స్రతిజ్ఞలు వల్కనేల? నా
 ప్రాణపదంపుఁ బుత్రుని శి ♦ రంబును ద్రుంపనె పైలు; నక్కటా
 యేనిక నెందుఁజొత్తు? భువి ♦ నెట్టులుజీవముదాల్తునీశ్వరా? 11

తటస్థించునప్పుడెల్ల బుద్ధిపూర్వకముగ దీనిఁ ద్యజించుటకై సిద్ధపడి యుండలేదే! శబిచక్రవర్తి తన శరీరమునుండి పావురంబునకుఁ సరితూగునంతటి మాంసంబును గోసియిచ్చె. కర్ణుండు తనశరీరమునకుఁ జన్మముగా నేర్పడియున్న యిసుపకవచంబును దానమొసంగె. త్రిలోకకంటకుండగు పృథ్వాసురసంహరణార్థంబుగ వజ్రాయుధంబు నిర్మించుటకై దేవేంద్రుఁడు ప్రచ్ఛన్నవేషంబునఁ బ్రార్థింప దధీచిమహాముని తన వెన్నెముక నొసంగియుండె. వీర లింతటి సాహసంబు నేల వహించిరి?

దృక్పా—నీ వాక్యంబు లన్నియు నిక్కంబులే. కాని యొక్కఁగుఖజీవిం బట్టుకొని యుకారణంబుగ ఖండింపఁబూనుట యెంతయుఁ బరితాపకరంబుకదా. ఇట్టి కార్యం బే నెట్లు చేయనోపుదును.

ధర్మా—అయిన జనకా! వార లెల్లరును సుఖముగాఁ బ్రతుకబాలకయా యిట్టాసంగిరి? వారికీర్తి యీ లోకంబున కాశ్వతంత్రై ప్రకాశించుచుండలేదా? నీ మనంబున యోచించి చూడుము.

చ. మలినము, రోగపూరితము, ♦ మాటి కనిత్య మరోచకంబు, దుర్మల క్రిమిమూత్రశుక్లరుధి ♦ ర ప్రథితమ్మగు మేగిఁ బాయుటకొసలలితమై త్రిలోకముల ♦ శాశ్వతసౌఖ్య మొసంగఁజాలు నిర్మలమగు కీర్తిఁగాంచుటది ♦ మానవనాథ! ఘనంబు కాదాకో? 8
ఇదియును గాక

గీ. శ్రీకరంబిది యేకాద ♦ శీవతంబు
పేర్చి శ్రీరమా విభునకుఁ ♦ బ్రియతరంబు
ధర సుధర్మములకు నెల్ల ♦ దాపురంబు
భక్తవినుతంబు భవపాశే ♦ భంజనంబు.

9

క. వినుమా యీ సుదినంబున
ననువుగ నీ చేయు సద్ర్వ ♦ తార్థంబుగ నా
తనువు నొసంగిన స్వర్గం
బనఁగా నే దాఁచుకొనిన ♦ యర్థమకాదే?

10

హా! పుత్రకా! నీ కిట్టి దురవస్థ సంభవించునని కలనైనఁ దలఁపనైతిగదరా.
తండ్రి! నీవు చిరకాలజీవినై చరిల్లి యీ రాజ్యంబునకెల్లఁ బ్రభుఁడవై మాకు
ముందు గతులు కల్పింపఁగల కర్తవ్యుడువంచు నెంచెయ్యంటిఁ గాని నేఁ డిట్లు
నీ తరుణిమణి కారణంబున నకాలమృత్యువునోటఁ జిక్కి మా కన్నులఁ గప్పి
పోదువం చెఱుంగనైతిగదరా! నీ విప్పు డీ జనకుని వ్రేటున ఖండితుండవై నీ
మేనెల్ల రక్తధారల ముచుంగ నేను గన్నులఁగాంచి యెట్లు మనియుండ నేర్తు?
పుత్రకా శివశివా! పరమేశ్వరా!

ఉ. అక్కట వైవమా! వరద ♦ యూనిధి! యూర్తశరణ్య! రక్షకా!
యి క్కమనీయగాత్రుని న ♦ హీనచర్చితునిఁ బుత్రుజేయఁ బె
రక్కసఁబోలు పాతకి య ♦ నందగు నానగు గర్భసీమ నీ
కెక్కడఁజిక్కె? నింకఁ దెరు ♦ వెయ్యది? యే నెటువ్రాదు నీశ్వరా!

(అని దుఃఖమునుగొంచె మడఁచుకొని) నాథా! నీ విప్పు డేమియు నెఱుంగని
యీ పసిబాలని ఖండింపనేల? వీనిపై నెల్లయునఁ గరుణించి విడిచి వీనికి
బదులు నన్ను ఖండించి నీ వ్రతం బీడెయ్యకొమ్ము.

(అనఁగానే కుమారుఁడు తల్లిని కరంబులఁ బట్టి లేవనెత్తి)

ధర్మా—తల్లీ! తల్లీ! నీ కేటికమ్మ యీ భేదంబు? ఏ నెఱిగింతు నొక్కొంత
తాలిమి వహింపుము.

సంధ్యా—నాయనా! ఇది యంతయుఁ జూడ నాకు దుఃఖంబుగాక సంతోషం
బెట్లు కలుగనేర్చు? (అని మోహినివంకఁ దిరిగి) అక్కా! మోహినీ!

చ. హృదయ మ దెంత దిట్టయిన, ♦ నీశుఁడు నెంతగఁ గారవించినఁ
ముదితరొ! చెంతఁజేరిచి వ్ర ♦ మోదము నించిన, లోకనింద కా
స్పదమగులీల నిట్టి విర ♦ సంబగు కోరికఁ గోరఁజెల్లునే?
పొదుఁగునఁ బాలుగోరుచును ♦ బొందుచుఁగోయుదురమ్మ కోమలీ?

నాబిడ్డయైన నొకటి నీ బిడ్డయైన మఱొకటి యగునా? బిడ్డలుకలవార లందఱు
బిడ్డలఁ దమ బిడ్డలవలెనే చూచుకొందురు కాదటమ్మా? అక్కా! ఇంక

నైన నీ పసిబిడ్డను మన్నించి కాపాడుమమ్మా. నీకుఁ బున్నెంబగుఁనమ్మా.

మోహి—చాలుఁజాలు! అక్కాలక్కాయంచుఁ దగుదునని తలఁ ద్రిప్పుకొనుచుఁ జెప్పుచచ్చిలివిగదా! ఈ నీకులు నీవేనేర్చిలివి కాఁబోలు! బిడ్డలు లేనిదాననంచు నన్నేమో దెప్పువచ్చెదవు. నీ వాక్యంబు లన్నియు బిడ్డలకలవాని పల్కెడి వేకద?

గీ. బరుల బిడ్డలఁ గానల ♦ నొంటి పాటు

నందుఁ గాంచి, వరించి, కా ♦ ర్యంబుఁ గడపి,

నాటిమాట ల వెల్లను ♦ నీటఁ గల్పి,

యోటుఁ బుచ్చగ నీమది ♦ యోచ్చె నుక్కో?

14

పాదుఁగుఁ గోసికొనియంట! పాలు ద్రావుదుంట! ఇట్టి వేయి దు మ్మలతంబు లైన నొనర్ప నీ నాధుండే సమర్థుఁడు కాని వేను గాను. వ్రతంబు విడుపుమని యెంత చెప్పినను వినక నాధుండే పుత్రు నిట్టులు చంప నంకించి యున్నవాఁడు. యావనధనరాజ్యమదాంధులగు వార తిట్టి కూర కృత్యంబుల నెన్నిటివైనఁ జేయ సమర్థులయ్యే యుందురు.

సంధ్య—అక్కా! ప్రాణేశు నేల దూతెదవమ్మా?

ఉ. అక్కగో! యాగ్రహింపకు; ద ♦ యామతి నా పలు కాలకించు; నే మ్రొక్కెదనమ్మ; బిడ్డ యును ♦ రుల్ గొనకమ్మ; విభుండు ప్రే మలం జిక్కెనటంచు నారసి మ ♦ నీషులసమ్మతిఁ జేయు సద్వ్రతం బొక్క దినంపు భోగమున ♦ కూడ్పగ జూతురటమ్మనెచ్చెలీ? 15

ఎట్టివ్రతంబయినఁ దన యిష్టముచొప్పున మాటిమాటికి మానుటయు మరల మరల నొనర్చుటయు నుండునా? కావున రాజేంద్రుని వ్రతంబు మాన్పింప మనకు సాధ్యంబగునా? మానకున్న నేమామె? పుత్రుని జంపింపవలయునా? పుత్రుని జంపిన నేమాను? నీ కోర్కె తీరునా? వృథాగాఁ బుత్రు నేలచంపించెదవమ్మా? నేటికిమాత్ర మూరకుండి పిమ్మట నీ యిచ్చవచ్చినట్లు విభుంగూడి కేళివిలాసం బులం దేలుచు నానందాల్పి నోలలాడుమమ్మా.

మోహి—అబ్బో! అలసిపోయితివి. నీ దీర్ఘోపన్యాసంబు తింకఁ గట్టిపెట్టుము.

క. ఆతండు వ్రతము విడఁడట;

యీతల్లికి సుతునిచా వ ధి నిష్టంబట; నే

నేతల్లి గొల్తు? నీయమ

చేతులు జాడించుకొనుచుఁ ధి జెప్పెను నకటా!

వ్రతము విడవరాదట; సుతునిఁ జంపవలదట; మాబోటి సతులతో దొంగ
చాసలుచేసి, కొనివచ్చి, వారి కన్నెఱికం దెల్లఁ గొల్లలాడి తుదకు వ్యర్థులం
జేయఁ జూతురట. తగుదునంచుఁ దలఁ ద్రిప్పకొనుచుఁ జెప్పవచ్చెదవు. మొగ
మునకు సిగ్గయిన దోఁపఁదే!

సంధ్యా—(ముక్కున వ్రేలు పెట్టుకొని) ఔరా! ఔరా! ఎంత యాశ్చర్యము.

మోహి—విభుఁ డగణ్యంబున బాసలుచేయునప్పుడు నీవైన నడ్డుపడకపోయితివా?

“వ్రతంబు విడవమనఁదగునా” యని యిప్పుడు నాకు ధర్మోపదేశంబులు
చేయ నరుదెంచితివి.

శా. దుష్కార్యంబని లేక, యన్యయువతిక ధి దుర్బోధచేఁ గామ్యదు
ష్కార్యంబుమనఁజొన్పి, తుట్టతుద కా ధి శాధంగముక జేయుటల్
సర్వంబుచును దోచెనేమొ యికనే ధి లాతర్కముల్; పృథ్వీనీ
సర్వా ధర్మవిచారణాచణత యే ధి తన్మాత్రులం దుండునే? 17

ఔరా! ఇట్టి యసత్యవ్రతుండగు రాజుచేతను, అధర్మబోధనియగు నీ రాణి
చేతను బాలితంబగు నీరాజ్యమందలి ప్రజ లెట్టిసౌఖ్య మనుభవించుచుండిరో
కదా. ఇంతయే! నీకు సుతునివై నంతటి ప్రేమయే యున్నయెడ, సుతుఁడు
జీవింప వలయుననియే నీ యాప్సితం బగునెడ “వ్రతంబువిడిచి నా యిష్టము
చొప్పున వర్తింపు” మని వి భు నకు నకు గోధింపుము.

సంవాద ద్వీపద.

సం—అక్కటా నాధ! యీ ధి యన్యాయ మేమి?

యి క్కమలాక్షి నీ ధి కేల ప్రాప్తింఁచె!

య—నాప్రాకృత ఫలంబా ధి నా పుణ్యబలమొ

యీ పడంతుక యశాచు ధి నిట్లు లభించె

ధ-జనక! యీ గతి నీకు ♦ సంతాపమేల?

తనయుడ నే నీదు ♦ దీని వసింప.

మో-నీ యింతయును నీవు ♦ నేడేల వగవ

హాయిగా శయ్యాగృ ♦ హముజేర రమ్మ.

సం-తగుఁ దగు వ్రతము వ్య ♦ ర్థము చేయు మనెదె?

మగువరో! యిటులాడ ♦ మరయోద యానె?

రు-ఇదియేటి ధర్మమో ♦ యిది యేటి కృతియో

మొదటినుండి వ్రతము ♦ ముంపఁ జూచెనును.

ధ-సూర్యచంద్రాదులు ♦ సుషిఁగొన్నఁగాని

ధైర్యంబు చెడకు వ్ర ♦ తంబును విడకు.

మో-వ్రతమునకై సుతుఁ ♦ బరిమార్తు నంటి

ప్రతిమాటలేల యా ♦ ప్రతిసయే జగువు.

సం-కటకటా యిదియేమి ♦ కఠినాత్మ్యురాల

కుటిలతాపేటి! దు ♦ ర్గుణజాలవాటి!

క్రూరత సుతుగొంతు ♦ కోయుమటంచు

నీరీతిఁబల్కు నో ♦ రెట్లాడె నీకు?

మో-నీ ప్రాణనాథుండు ♦ నీ బంధుజనులు

నీ ప్రియ పుత్రుండు ♦ నీకుండవలయు,

“చిన్ని నాపొట్టకు ♦ శ్రీరామరక్ష.

సన్ను తాంగిరొ నీవు ♦ సాగిపా” మృనెదె?

18

సంధ్యా—(కొంతవిస్మయమును జూపి) ఆహా! ఈతరుణి కేవలమనుష్యమాత్రురాలై
కానిపించుటలేదు! ఇట్టి ప్రసంగంబులు మన రాజగృహంబులయం దెన్నఁదైన
వినియుంటిమా!

సు. చాన పల్కు నద్దియెల్ల ♦ సద్వ్రతంబు మాన్పనే

కాని యొండు కానరాదు ♦ కాంచ నేమి చిత్రమో

మానవాభినాధ! దేవ ♦ మానిచోదనంబునకా
బూననమొకాని యిట్టి ♦ బుద్ధులెందుఁ గల్గునే? 19

ఇట్టి కఠినహృదయం బెచ్చటనైనఁ గంటిమా?

మోహి— నీకంటెఁ గఠిను లెవ్వరును లేరు. అధికప్రసంగంబులు చాలించుము.

క. ఇట్లు లభ్యపథంబుల
నెట్టియినం దెల్పుమంచు ♦ నెవ్వరు నిన్నుం
బోట్టునుఁ గాటుక పెట్టుచు
దిట్ట! రమ్మంచుఁ బిలిచి ♦ తెచ్చిరి చెపుమా? 20

సంధ్యా—(విచారముతోగుండెకొట్టుకొనుచు) పరమేశ్వరా! యిం కేమిచేయుదు?

ధర్మా—[29] తల్లీ, ఏటికమ్మా నీ కీ భేదంబు? నీమనంబున వ్రతంబునకన్న నా
ప్రాణంబెక్కుడుగఁదోచుచుండెనా? ఏ నొక్క రహస్యం బెఱింగింతు వినుము.

సీ. ప్రారబ్ధ మనునది ♦ పరికింప స్వకృతమె
కాని యన్యులు చేయఁ ♦ గలదికాదు

దాని నవలద్రోయఁ ♦ దల్లడిల్లుటకాని
పచ్చికుండా? కాదు ♦ పగులఁ గొట్ట

బహుజన్మసంచిత ♦ ఫలమయి వెన్నంటి
తగులు సాలెపురువు ♦ తంతు భంగి

హరిహరబ్రహ్మదు ♦ లైన దానినిఁ బాయ
నేర్చిరే? మనమింక ♦ నేర్పుటకును

గీ. తెలియవే? పంచముఖుడటై ♦ నలువ యయ్యె;
కనవే? శంకరుడే నీల ♦ కంఠుఁ డయ్యె;
వెన్నుండే కాండే? యలనాఁడు ♦ తన్ను వడియె;
బౌర! ప్రారబ్ధమహిమ యే ♦ మనఁగవచ్చు. 21

ఇదిగాక, తల్లీ! నుఱియొకటి వినుము. శివుఁడు బహుజన్మసంచిత ప్రారబ్ధ

కర్కవశంబున శరీరధారియై, మాతృగర్భంబు సొచ్చి, యచ్చట నవమాసంబులు పెరిగి, తత్కాలంబున నచ్చటి క్రిమికీటకముత్ర పురీషంబులతోఁ దగులుకొని పెక్కిడుమలంబడి గర్భనరకం దెల్ల ననుభవించి పిమ్మట జననంబగును! తదాదిగ బాల్య యావన కామరాద్యవస్థలం దగిలి బాల్యంబెల్ల నాటపాటల యందును, యావనంబెల్ల నహంకారబద్ధుండై పువ్వుఁబోడులకాఁగిండ్లయందును, వార్ధకంబెల్ల దారసుతాదుల ప్రేమలం దగిలి వారి యుదరపోషణార్థమై ధనార్జనము చేయుటయందును గడపుచు నిట్లు జనన మరణ తాపత్రయ ప్రవాహ రూపంబైన సంసారంబునందుఁ దగులుకొని కడు నిడుమలంబడి నశించుచు, మరలమరలఁ బుట్టుచుఁ గిట్టుచు నిట్లు జన్మపరంపరలం బడి కొట్టుకొనుచుండు. ఈపకారంబుగ నేను బ్రహ్మసృష్టి మొదలు నేటివఱకు కన్ని జన్మంబు లెత్తితిన్, యెందఱకుఁ బుత్రుండనైతిన్, యెందఱకు భ్రాతృండనైతిన్, మఱియెందఱకు జనకుండనైతిన్ యెఱుంగఁగలమే?

సంధ్యా—సత్యమే బిడ్డా నీ వాక్యంబు లన్నియు నిక్కంబులే.

ధర్మ—ఇచ్చటి కీరీతి ఋణానుబంధకారణంబునఁ బుత్రరూపంబున నీ గర్భంబున జన్మించి నీ చెంగట మెలంగుచున్నవాడ. ఋణంబు తీరఁతోడనే యీ శరీరంబు నిచ్చట దిగనాడి మఱి యెచ్చటికో పోవనున్నవాడ. కాని మనకుఁ గల యీ మాతా పుత్ర సంబంధం బెంతమాత్రమును కాశ్యతంబని యెంచకుము. మఱియును

శా. మాతా! నాటకమందుఁ బాత్రలబలెక మాయాప్రపంచంబునకా
మాతాపుత్రహితాదివేషులగు నీ * నానాస్వరూపాలతో
నీ తాత్కాలిక బంధముల్ సతమటం * చెంతే భ్రమం జెందుచుకా
జేతో మోదముఁగాంచి బాయుటకునై * ఛీగుండఁగాఁజెల్లునే? 22

ఉ. పొందుగ నాది నాది యని * పుట్టినదాదిగఁ బాలు మీగడల్
విందులు భూషణంబులును * వేడ్క నొసంగుచుఁబెంచు దేహమే
యెందునె వాసిపోవు; నిడ * నేటికి దుర్భమ? యిట్టి దేహసం
బంధులు కూడవత్తురె త్ర * మంపడి యెంతగఁ బాలఁబెంచినా?

కాబట్టి బనసీ! ఇంకనైన నీవు నా వాక్యంబులందలి సారంబు గ్రహించి నేను నీ పుత్రుండ ననుభ్రాంతి వదలి, ప్రేమానుబంధంబులనెల్ల దెగంగోసి, యీమె యిష్టముచొప్పున నన్ను ఖండించి వ్రతంబు నెఱవేర్చుకొనునట్లు నామనగారిని నీవును బురికొల్పుము. దీనిచే నేను బవిత్రుండనై, శ్రీవిష్ణు పదకముల సమీపవర్తి నగుట కత్యంతార్హుండ నగుదు.

సంధ్యా—అహాబిడ్డా! యేమిరా నీ యమృతకుల్యవాక్యంబులు! ఇట్టివాక్యంబులు నే నిదివఱ కన్వరింపలనను అనుభవసిద్ధిగ వినియుండనైతి.

ఉత్సాహ వృత్తము

ఘోస వేది నెనసి యినుము ♦ స్వర్ణమైన రీతిగఁ
దురితభంజకంబు మఱియు ♦ దుఃఖనాశమైన నీ
పరమనిర్మలాత్మబోధ ♦ వలన నాదు డెందముఁ
సరగ పారిశుద్ధ్య మంది ♦ శాంతి నొందె బుత్రకా! 24

బిడ్డా! నా హృదయంబను నడవయం దుత్పన్నములై బహుకాలంబునుండి వెరిగి వెదవియై యజ్ఞానంబను కాలుచీకటిని గ్రమ్ముచున్న శోకమోహంబులను రెండు ఘనవృత్తులను నీ వాక్యకుకారములచేత దుత్పనియలుచేసి మూలచ్ఛదం బొనర్చితివికదరా పుత్రకా! ఇంక నిన్నుం జంపవలదని యే నొక్కింతయైన నీ రాజేంద్ర నడ్దగింపఁజాల. ప్రాణనాథా!

గీ. పుట్టి బుద్ధియెఱింగి యె ♦ పుడును వినని
నీతు లెన్నియొ బోధించి ♦ నిర్మలాత్మ
మెసఁగె నీతఁడు సాధుజ ♦ నోత్రముండు
పుత్ర మాత్రుండు కాఁడు; ప ♦ విత్రుఁ డధిప! 25

కావున నీ వింక సంకయింపక వీనిని ఖండించి నీ వ్రతం బీడేర్చుకొమ్ము.

సంవాద మత్రైభము.

ధ—జనకా! కాల మతిక్రమింపదె?

సం— ... విభూ! ♦ జాగేల యుక్మాంతతో?

రు-వనితా! సత్యమే.

మో— ... సత్యమే జరగని.

రు— ♦ పద్మాక్షి శాంతించు.

మో—నీ! వినయాలాపములేల పుత్రుడునుమ?

రు— ♦ బింబోస్థిగో! త్రుంచెదక.

ధ-జనకా! వేగమే.

సం— ... నాధ! గ్రక్కున

రు— ఇదే ♦ శాలాసి చే బూనితిక-25

పుత్రకా! నీ విచట నిలువ్రుము. (అని ఖండింపఁ బోవఁగా)

మోహి—(తనలా) అహ! వీరు మువ్వరును జావునకు వెళుకయే యున్నారు.

ఈతని జంపినమాత్రంబున వీరికి వ్రతభంగం చెట్లగును! ఇప్పుడు నే నేమిచేయుదు?

అయినను మఱియొక తంత్రముఁ బన్ని చూచెద. (అని త్వరగా రాజునకడ్డముపోయి)

రాజేంద్ర! ఒక్కొక్క తాళము.

రుక్కా—నాకుఁ దదవగుచున్నది. నేనింకఁ దాళఁజాల. (అని త్వరపడుచున్నాడు)

మోహి—(మరల నడ్డముపోయి చేయిపట్టుకొనుచు) [80] ఏమి యీ వెట్టితనము!

క. ఇది సత్య మిది యసత్య

మ్మిది శిష్టజనానుకూల ♦ మిది యగ్రాహ్య

మ్మిది ధర్మ మిది యధర్మ

మ్మిది గర్హిత మంచు నెఱుంగ ♦ వేమందు నృపా!

26

రు-క. ధర్మాధర్మము లెఱుంగక

దుర్మతి నై యే నునర్చు ♦ దుడుకుతనం బే

కర్మమునఁ గాంచి తకటా

మర్మ ముడిగి తెల్పు, వేఱు ♦ మాట లిఁ కేలా?.

మో-గీ. వ్రతమటంచును మఱియేమొ ♦ గతులటంచు

సుతునిఁ జంపఁగనానె యో ♦ శూరవర్మ?

నూత బిడ్డను బడవైచి ♦ లోతు జూచు
రీతి నున్నవి నీ వెట్టి ♦ చేత లెల్ల.

య.క. దుడుకున నొడలి నెఱుంగక,
కడువడి వ్రతమనక, మఱి సు ♦ కర్మ మనకయే,
కుడుచుచు ముసుచుచు గట్టుచు
గడుపే కైలాసమగుచు ♦ గడపుఁ మనియెదే?

మోహి—స్వర్గాదిభోగములు నీవు కల్గననుచుండ నే నేల లేవనవలెను?

ఉ. నీవనుమాటయే నిజము ♦ నిక్కమ కల్గును స్వర్గభోగముల;
పోవఁగనిమ్ముదాని నికఁ ♦ బొల్పుఁదెల్పు మి దొక్కమాట;నీ
నీ వరపుత్రనాశమున ♦ నీశ్వరపూజ మెనర్పఁ బాడియే?
గోవులఁజంపి చెప్పులను ♦ గొల్లగ దానమొసంగు రీతిఁగ. 30

యక్కా—అబలవగు నీ విట్టి రహస్యంబు లెల్ల నెట్లు లెఱుంగఁగలవు?

ఆ. దేహి మైన సుతుఁడు ♦ తెగువాఁడే? శుద్ధాత్మ;
మలిన దేహ మెట్లు ♦ మట్టి పాలె;
సద్వైతార్థ మితఁడు ♦ చయ్యన మే నిచ్చి
పడయు గతులు యజ్ఞ ♦ పశువు మాడ్కి.

31

నాకు సుతుండై జన్మించినందుల కీ జీవునకు మద్యతకారణంబున సద్గతుల
గల్గింపుమంటి. కాని గోవులఁజంపుట యనెడి దుష్కార్యంబొనర్చి, త ద్దోష
పరిహారార్థముగ దానిచర్మముతోఁ గుట్టిన చెప్పలను దానమిచ్చినట్లులు నే
నొనర్చిన దుష్కార్యమే లేకయుండఁ ద ద్దోషపరిహారార్థము వ్రతం బొనర్చితి
ననుట ధర్మమా?

మోహి—హాహాహా! ఇదియేమి! వెట్టి వేదాంతంబు లేకయవులెట్లుచుంటివి!
ఇప్పటి నాగరికులెల్లరు నిట్టివేదాంతంబులనే విట్టివేదాంతంబు లందురు. కావు
ననే నేటిదినంబున నీ వెచ్చటనో మూఢభక్తిపరాయణులగు పారాశికుల
మాయలలోఁ దగిలితి వని ముందే మొఱవెట్టితిని. హేరా! స్వర్గభోగాపేక్షలు

లోకంబున కెంత యపకారం బొనరించుచున్నది! దేహి లెగడట! కేహమే
 తెగునట! ఆ దేహికి ప్రతకారణంబున నదృతులు కలువట! అట్టి గతుల
 నీతడు కల్పించు చుండెనట!!! ఏటి కిట్టి య స.ం ద ర్శన ప్రలాపంబులు?

రుక్కా—ముద్దగాలా! వేదంబు లప్రమాణంబు లనుచు, శాస్త్రంబు లప్రస్తుతోప
 యోగంబులనుచు, పురాణంబులు కల్పనాకథలనుచు, గురుకులవాసమన్న
 దెఱుంగక, చిరకాలాక్రితమైన యాచారంబునందు విశ్వాసములేక, పెద్దలగు
 వారల పట్టులందు గౌరవమైనలేక, నోరికివచ్చినట్లు ప్రసంగించు నిరాధారము
 లైన యాకాశపంచాంగ సిద్ధాంతములే ప్రమాణముగాఁగల నీ బోంట్లయొద్ద
 ఆత్మవిషయిక ప్రసంగంబు లనందర్శనప్రలాపంబులుగాక మఱి యేమగును!

మోహి—ఒకవేళ గతులు గల్గు ననుకొన్నను

క. ఎందైన డెంద మమలతఁ

జెందిన గతికల్గుఁగాని ♦ సిగ్గుటి యకటా

తందాన తాన యనుచును

జిందులు త్రొక్కుటను ఫలము ♦ జెందుదురె నృవా? ౪౨

రుక్కా—ఏమేమి? చిందులు త్రొక్కుటయా? ఇట్లుచటచేత నీ యభిప్రాయమేమి?

మోహి—రాజేంద్ర! ఆప్రత్యక్షంబును, ననుమానంబును నగు నాకలోకాను
 భవముంగూర్చి యా మిథ్యావాదంబు లేల కావించెదవు? పోనిమ్ము. నీ వి
 ట్లొనర్చుట చేఁ గలుగబోవు ప్రత్యక్షానర్థంబులంగూర్చియైన యోజింపరాదా?

రుక్కా—ప్రత్యక్షానర్థంబు లేమికలవు?

—* సంవాద సీసమాలిక. *—

మో—పుత్రశోకంబును ♦ మిత్రదూషణమును

నపకీర్తి వచ్చి ని ♦ న్నలము కొనవె?

రు—ఈశ్వరార్పణబుద్ధి ♦ నే నొనర్చినదాని

కపకీర్తి దుఃఖంబు ♦ లలము లెన్న?

మో—పరలోక మనియెను ♦ నైకుల మనియెను

చొచ్చి నీ వెప్పుడైన ♦ జూచియుంటె?

రు—చూడఁగోరెనునుల్ ♦ సొంపు దీపింపఁగా

జ్ఞానదృక్కులచేత ♦ గాంచలేదె?

మో—భావిసౌఖ్యము నమ్మి ♦ ప్రత్యక్షమున బాహు

బడఁగోరు టుదైన ♦ భాన్య మానె

రు—ప్రత్యక్ష మనునది ♦ భ్రమకాదె? యంతలో

హోయించు నంచు నీ ♦ నరయవొక్కొ-

మో—కాసుచేయని హరి ♦ వాసరత్రకాంక్ష

బాలుని ఖండింప ♦ బాడి యానె?

రు—హరివాసరమహాత్మ్య ♦ మరయంగ మనభోటి

స్వల్పబుద్ధులకెల్ల ♦ సాధ్య మానె?

మో—¹. భూణ శిశుహత్య లివినీకు ♦ ముక్తిదములె?

రు—ముక్తి యన నెద్ది? రాగ వి ♦ ముక్తి కాదె?

మో—ఎట్టి ఘనుడవు ! హా స్వర్గ ♦ మెదుర వచ్చు!

రు—స్వామికృపకన్న మతివేతె ♦ స్వర్గ మేడ?

33

మోహి—(హాస్యముగా) అవునవునురాజా. స్వామి నీకుఁ బ్రత్యక్షము కాఁబోవు
చున్నవాడు. ఎటువినుము.

నీ. తననె యోజనశాలి ♦ ననుకొను మానవుఁ

దొరుల మాటలఁ జెవి ♦ యొగ్గి వినఁడు

విననుపో దానిని ♦ వికటంబుఁగా నెన్ను

నెన్నెఁబో వారల ♦ హీనపఱుచు

పఱిచెఁబో మరలఁ జె ♦ పుంగఁబూను బుద్ధిని

జెప్పెఁబో వారలఁ ♦ జెనఁటు లనుచు

పలుమారు నీ రీతిఁ ♦ బటునూర్వవిస్ఫుర్తి
క్రిందు మీ దరయక ♦ కెరలివడుచు

గీ. పనులు చెడిపోగ, నపక్తి ♦ పైకి రాగ,
ధైర్యమును లోగ, న్యధను చి ♦ త్తంబు వేగ,
చింత లొగి మూగ, వేడ్కలు ♦ చీలి సాగ
దైవమును దూఱు కుజనుండు ♦ తనిలి తనిలి.

34

. ఇట్టివారిని లోకములో నెందఱు జూచుటలేదు రాజేంద్రా?

రుక్కా—నీ వొకప్పటి సుబోధ నేను వినకుండినందులకా యిట్లు లాడుచుంటివి?

మోహి—సు బో ధ ల ర న న్నా జేపింపనేల? నీ కలిమానించెడి యా కాస్తాభి
ప్రాయములనయినఁ జక్కఁగా మన్నించితివా?

రుక్కా—మన్నింపక యేమొనర్చితి?

మోహి—ఏ మొనర్చితివో నీ వెఱుంగవా?

రుక్కా—అట్లనెదవేమి? నేను కాస్త్రవిరుద్ధముగఁ బ్రవర్తించుచుంటినా?

మోహి—నీ ప్రవర్తన కస్త్రసప్తతమగుటచే కాస్త్రసప్తతమని యనుకొనుచుంటి
నేమో.

చ. తనయుడితండు, రాజ్యపద ♦ దత్తుండు, క్షీవిశాలుఁ డాపయి
జనకసుశాసనానుగ వి ♦ చారుండు, ధీరుడు, ముందుముందు మీ
కనువగు పుణ్యలోకఫల ♦ వాప్తి నొసంగెడు దాత, యిట్టి మేల్
గొనములరాసి గూల్చి,యటఁ ♦ గూలెదె పున్నరకాగ్ని కీలలఁ?

రుక్కా—అబలా! నీ వచనంబులు చూడ పిట్ట కొద్ది కూత ఘన మన్నట్లుగా
నున్నవి. ఏమంటివి? పున్నరకాగ్ని కీల లా? ఏ నెఱింగింతు వినుము.

ఉ. మానసకాంత యల్ల పర ♦ మాత్మవిభుం గొని క్రీడసల్పు, వి
జ్ఞానసుతుండు పుట్టి భవ ♦ నాశమొనర్చును గాని, యేటి య
జ్ఞానము? దేవాపుత్రుఁడుఋ ♦ ణస్ఫుటవేషుండుమోక్షమిచ్చునే?
పూనిక వేషధారియగు ♦ భూపతి దేశములేలఁ జాలునే? 36

మో—నీవంటివానికి హితోపదేశంబు చేయఁబూనిన లోపంబు నాదికాని నీదికాదు.

క. నీతి విడిచి సుతుఁ జంపుట

పాతక మని తెల్పు నాదు ♦ పల్కులు భూపా!

యీ తీరున నీ మనసను

రాతికి గిలిగింతవ్రాలి ♦ రంజిత నకటా!

37

కానిమ్ము. గాక్షేంద్రా! నీయిష్టముచొప్పుననే కానిమ్ము. నీకులేని ప్రేమానుబంధంబు నాకేల? (అని కొంచె మూరకుండి వారలు వినునట్లు తనలో) అయ్యో! ఊరికుందుమన్న ను మన సాధుదే! ఏమియు నెఱుంగని పసిపాపని బట్టి యన్యాయంబుగఁ జంప నుద్యమించియున్న వాఁడు. బిడ్డలుకలవా రెవ్వరైన నట్టి కార్యంబొనర్తురా? (అని జనాంతికముగా ధర్మాంగదుని విలిచి) నాయనా! బిడ్డా! ధర్మాంగదా! ఇటు రమ్ము. (అని చేరదీసికొని) నీ జనకుని వాక్యంబులు వినుచుంటివికదా? నీవును చావున కేల సిద్ధమయ్యెదవు? అయ్యో బిడ్డా! నిన్నుఁ జూచిన వాకు ముద్దగుచున్నది. నిన్నుఁ జంపుదురన్న నాగుండెల కొట్టుకొనుచున్నవి. ఈ రాక్షేంద్రుఁడు లేనిపోనిపంతులు పూని నిష్కారణముగా నిన్ను జంప నుంకించుచున్నవాఁడు. వీరల జోలి నీ కేల? చిరంజీవివై నాయొద్ద సుఖంబుగ నుండువు రమ్ము. ఆవులు పోరాడి లేగలకాళ్ళు విఱుగఁ ద్రొక్కునట్లున్నది. తాను వ్రతముఁ విడువడఁట; దానికిబదులు నిన్నుఁ జంపెడఁట! ఇట్టి యన్యాయ మెచ్చటనైన నుండునా?

గీ. రాచధర్మంబు న్యాయంబు ♦ రట్టు పాలు
చేయఁ జూచెడు నీ యయ్య ♦ చేతఁ జిక్కి

బాధ లిట్లెల్ల పడియెదు? ♦ ప్రాణ మున్న
బలుసుకూరను దినియెన ♦ బ్రదుక లేవె?

38

ఇంతకుముందు స్వర్గమేహ కల్గినని చెప్పుచుంటిని. అయ్యో బిడ్డా! ఇది యెట్టి కష్టితలంపు! మతిపోయిన పౌరాణికులు చెప్పెడి వచనంబు లేమైన విని యుంటివా? ఏమియు నెఱుంగని పసికూనకు నీ కీ గాధలన్నియు నేల నాయనా! జనకునితో 'నే నీ చావున కొప్పుకొనను' అని చెప్పము. దానివైజనకుం

డలుగు నెడ నిన్ను నాయొద్దనే యుంచుకొనియెక. నీకు నొకవేమి బిడ్డా?
నా మాట వినుము.

భర్తా—(స్వగతము) అయ్యారే!

చ. అమలచరిత్రుడౌచు, సుజ ♦ నావళిచే నుతిఁగొంచు. మేటి నే
మమునప్రతంబొనర్చు బుధ ♦ మానితుడౌ జనకుండు దుష్టస
త్తముడఁట్రాగుఁడౌనట! ప్రతంబులుకల్లఁట! యింతెకాక, యీ
యమననుఁగొచిపెంచునట! యార! బళారెదయ్యా! వాక్యముల్
(మహాజనుల నుద్దేశించి) ఓ సుజవాగ్రగణ్యులారా!

చ. వ్రతము మహత్తరంబు, ఘనపాపహరంబు, సురాస్తితింబు, నా
శ్రీతజన కల్పకంబు, నల ♦ శ్రీశైలియంబు, శుభప్రదంబు, నీ
కృతికయి మేనిఁబొయ్యటది ♦ కీడఁట! గోడఁట! యిట్టి కాయమే
సతమట! వింటిరే జనని ♦ స్వార్థపరైకమహాప్రసంగముల్? 40
(ప్రకాశముగా) జననీ! [31]

సీ. తల్లిదండ్రులకన్న ♦ వైవమే శేడని
పలుమారు పెద్దలు ♦ పల్కుచుండ,
నక్కలా వారిల ♦ యభిమతంబునకు నే
ననుకూలుఁడనుగాక ♦ యదరిబెదరి,
నీతంత్రవాక్యముల్ ♦ నిజమని మదినిడి
యిప్పటి ముప్పును ♦ దప్పకొనిన
క్షణభంగురమగు నీ ♦ కాయంబు నెన్నార్లు
భద్రంబొనర్చి కా ♦ పాడఁగలము?

గీ. నీవు, నేనును, మఱిఁగల్గు ♦ నిజల జనులు
నప్పుడో, యెట్టివేళనో ♦ యెట్టిగతినో
ఏ రుజలఁ జిక్కువడియొ యా ♦ మృత్యువారఁ
బడుదుమేకాని యది తప్పి ♦ బ్రదుకఁ గలమె?

అట్లు వ్యభిచారి పుత్రికాండుటకన్న నేనీ హరివాసరదినంబున వ్రతనిర్వహణాంబుగ మేని చాయట మేలుకాదే? జననీ! ఇట్టి పల్కులు చాలింపుము. మోహి—ఓ యబ్బ! యానీతులన్నియు సెప్పుడు నేర్పితివోయి! ఇవి యన్నియు జానదోయెడువాని కుండునీతులే. బౌను. వైత్యుగోగిఁ బంచదార విమగు నట్లును దివాంధమునకుఁ బగలు సరిపడనియట్లును, యువతీలోలునకు హరికథా లాసం బనిష్టచుగనట్లును నా వచనంబులు నీకుఁ జేదగుచున్నవి కాఁబోలు. అవునవును.

ఉ. లింబరపిఞ్చ నేగుచు, ర ధి యంబున భూమినిగల్గు మాంస ఖం
డంబును గాంచగల్గెడి దృ ధింబగు దృక్కులుగల్గు వక్షు లు
గ్రంబగు మృత్యువారఁ బడు ధి కాలము డాసిన యట్టివేళ పా
దంబులముందుగల్గు నురి ధి త్రాత్మను గానఁగఁజాలవక్కటా 42

అట్లేనీకును జావుసమీపిండుటచేతనే నావచనంబులుకర్ణశూంబులగుచున్నవి పోనిమ్ము. నీకు లేని బాధ నాకేల? ఎద్దనకులేని దెదను గానుఁగ కుండునా? ఛర్యా—జనకా! ఈ నారీమణితో నిట్లు వృథాప్రసంగంబులఁగలంబుఁగడపనేల? సత్వరంబున నన్న ఖండించి నీ వ్రతంబు నెఱవేర్చుకొమ్ము. తడవగుచున్నది. రుక్మా—అట్లే యెవరయ్య పుత్రకా! (అని మోహినిం జూచి) తరుణీ! నీవు కోరినట్టి పుత్రు నిఘ్నడే ఖండించి నావ్రతంబును సాగించుకొనఁ బోవుచున్నవాడ. మోహి—రాజేంద్రా! నన్న బెదరించెదవా?

క. కొడుకును జంపెద ననుచును
బుడబుడలాడెదవు; చంపు; ధి పో; నాకేలా?
గుడినుండు గంట పోయిన
ననుమ నచటి నంబి కేమి ధి నష్టము చెప్పుమా? 43

వ్రతంబు విడవునుని యెంతచెప్పినను వినక పుత్రునే ఖండితు ననుచుంటివి. నీకులేనిదయారసంబు నాకేల? నీ యిష్టముచొప్పుననే కానిమ్ము. (అని తనలో)
ఈలేండు నిక్కంబుగ సంహరించునేమో. సంహరించిన—ఫలమేమి?
ఇచటకర్తవ్యాంశంబు పుత్రవివాశంబు కాదుకదా. కాని యీహజ్రతయంబునఁ

జూడ పుత్రేషణం బత్వధికపాధకంబని మహావిరాగులగు తత్వజ్ఞులుకూడ నడలుచుందురు. ఈతఁ డూరక చింకంబు లాడుచుండఁ గాని కనిసి వధింపఁబోవ నీతని వృద్ధయం బదరకయుండునా! ఒకవేళ నిట్టరియై గట్టితనంబునఁ బట్టి వధింపు నేమో. ఈ శిశు మాత్యాసాతకంబు నా కేల? ఆయినను దేవతాప్రేగణంబునఁగదా యే నిట్లు పూనితి. వారిట్టి దురంతంబుం జూచి సహించురా? ఈ సచ్చరిత్రు నిట్టి యశారణదుఃఖంబున ముంతురా? శిశున వెఱి వొక్కట యోజింపక విరమింతురా? కానిమ్ము. ఏమగునో చూచెద.

రుక్కా—పుత్రకా నీ నీ బల్లపైఁ బరుండుము.

ధర్మా—చిత్తము. అట్లే చేయుదును. (అని పడుకొనుచున్నాఁడు.)

రుక్కా—(ఖడ్గంబు చేతఁ బుచ్చుకొని యొద్దనిలిచి) ఆహా! ఖండింపఁబోవ దేహము కంపమొందుచున్నదే!

తురంగప్రయాతము.

ఔర, యెంత కార్య మయ్యె! ♦ నాతృజ్ఞా వధించు నీ
క్రూర కర్మ మెట్లొ నర్తు ♦ గోపికా మనోహరా?
చేరి వీనిఁ ద్రుంపఁ బోవఁ ♦ జేతు లాడ వక్కటా
యూరకున్న సద్వ్రతం బ ♦ హో! వృథా యగుం గదా.

ఆ! ఏమీ! ఏనిప్పుడు పుత్రేషణా ప్రతిబంధంబున వ్రతం బుజ్జగింతునా
కటకటా చిత్తమా! నీ కీ భ్రాంతి యేల?

ఉ. పుత్తుఁడు పుత్తుఁడం చకట ♦ పొక్కెడు నీవిటుమాటిమాటికిఁ
పుత్తుఁడు నీవు నొక్కతఱ్ఱఁ ♦ బుట్టిరె? యొక్కటఁ జావఁబోదుగే
పుత్తుఁడనఁడా నీవెవరో ♦ పుట్టకపూర్వ, మొకింత నేఁడు నీ
పుత్తుఁడనంగనే బ్రమసి ♦ మున్నెదె మోహమహంబురాశిలో?

ఉ. ఎందఱు పుట్ట రీ జగతి? ♦ నెందఱు కల్గరు? మున్ను పుత్తులం
చెందఱు భ్రాంతిఁజెందరు? గ ♦ శింపుము వారలు చావకుండిరే

నందము సేయు వస్తుధన ♦ వాహనముల్ వెనువెంటఁ బోయెనే?
కొండలమందెదేల వినఁ ♦ గూడని కల్లజగంబు నమ్ముచున్ 46

క వి రా జ వి రా జ త ము.

సతిసుతసాదర బంధుహితాదుల ♦ సంఘమునందలి భ్రాంతిని నీ
గతివెతనొందుట మాఘ్యమునందగుఁగదా? వివేకుల కార్యమె, హా
హితవుగఁదెల్పిన సగ్గురుబోధ యొ ♦ కింతయు నెప్పుడు వీడకువే
నుతునివధింపవె; శోకమడగవ ♦ వె; నూటి పరాత్పరునం దిడవే.

మోహి—(తనలో) ఔరా! యీతని వైరాగ్యం బెంతయుఁ గొనియాడఁ దగి
యున్నది. నాయత్నం బిట్టటికి వ్యర్థమైనట్లులే యున్నది.

శుక్మా—పుత్రకా! యిక సిద్ధంబుగ నుండుము.

ఉ. హా పరమాత్మ! యాశ్రితజ ♦ నావన! యచ్యుత! దీననత్సలా!
యీ పసికూన దోష మొక యింతయెఱుంగఁడు; మద్వత్సార్థమై
యీ పరమేష్ఠిపుత్రి వధి ♦ యింపుమటన్నను నిట్లు పూనితిన్
పాపవిదూర! వీనినిఁ గృ ♦ పామతి నీ దరిఁజేర్చి కావవే. 48

(అని యొక్క ప్రేటు వేయఁగా కంఠమున కేమాత్రము వాధఁ గలిగింపకయే
ఖడ్గము విఠిగిపోవుచున్నది. దీనిచేత రాజు విస్మయంబంది తనలో)

అక్కటా యిదియేమి యాశ్చర్యము! రణరంగమం దనేకులగు శత్రురాజుల
శిరంబులెల్ల ఖండతుండంబులుగ నటికి వన్నె కెక్కిన యీ యాయుధం బిట్లు
లీ పసిపాలుని కంఠముపై వేసినమాత్రంబున విఠిగిపోయెనే? ఇందు కేమనవచ్చు?
(అని దానిం జేతఁగొని) అక్కటా ఖడ్గమా! యిట్లు తునియలైతివా?

చ. సమరమునందు శత్రువుల ♦ సత్యవిదూరులఁ గ్రూరకర్ములన్
గుమతుల నెల్లఁ ద్రుంచి నుతిఁ ♦ గొన్న నినుంగొని నిర్మలాత్మనీ
సుమసమదేహుఁ ద్రుంపఁగనుఁజూచితి నం చిరునయ్యలై తె?న్యా
యమ ఎది? సద్వత్సార్థ మకఁగి కరుణించి తుమించుఖడ్గమా!

(అని ఖడ్గమునకు మ్రొక్కుచున్నాఁడు.)

మోహి—అవునవును. ఆ ఖడ్గము ముందే తుమించినది యీ బాటని. భూపాలా!

నీ విచ్చట నొక్క ధర్మం బెఱుంగవలసియున్నది. ఏమన:—బోకంబున వేగము డగువాఁడు రిందీయఁబడునపు డాతఁ డేకాగణంబున నేని మృతుండు గాని యెడ నాతండు నిజంబున నిర్దోషియనియు, నాతఁడు శిక్షింపఁబడుట నష్ట సాక్షియగు పరమేశ్వరుని సంకల్పము కాదనియు, దలంచి యాతని నిర్దోషిగా నిశ్చయించి మగల నుర్రీయక విడుతురు. ఇది రాజనియతి. ఇట్టి ధర్మానుసంగణంబుగ నీ ధర్మాంగదుం డెప్పుడు గ జ్ఞార్తుండు. కావున నీతని విడువుము. వ్రతం బటుంచి మన మంతఃపురంబునకుఁ బోవుదము గమ్ము.

యక్కా—ముద్దరాలా! ఈ ధర్మాంగదుండు దోషియని శిక్షింపుమంటినా? ఇప్పుడు నిర్దోషియని శిక్షింపమంటినా? మ ద్వితీయనిర్వహణాంబుగ నీతని యనుమతి చొప్పున నిట్లొనర్చుమంటి. ఇందు నీ ధర్మోపదేశంబులే? చాలింపుము. (అని విడిగిన యాయుధము నావలఁ బడవైచి) సేవకా! విల్లునమ్ముల్లు గొనిగమ్ము. (అని యాతఁడు తెచ్చి యొసంగఁగా దీసికొని) హృదయమా! నీవు కలవగ మందకుము.

ఉత్సాహవృత్తము

శ్రీధరుండు భక్తివరుల ♦ చిత్తవృత్తు లెప్పుడు
శోధనం బొనర్చి పిదప ♦ సుఖము లిచ్చుఁ గావునన్
బాధ కాదు నేఁ డిదెల్లఁ ♦ బంకబాటు కృపకు సత్
సాధనం బటంచు నీవు ♦ ధైర్య మొందు డెందమా!

50

హస్తమా! నీ ప రా క్ర మ ము చూపుట కిదియే సమయము.

లయ గ్రాహి

హుమ్మనుచు శత్రునిచ ♦ యమ్ము నెగ జిమ్మి సమ
రమ్మున జయమ్ము వెద ♦ చిమ్ముము కరమ్మా.
ముమ్మరిపు మోహమక ♦ రమ్ము వడి మానస గ
జమ్ము నిహసౌఖ్య సలి ♦ లమ్ము లకు నీళ్లున్

జమ్మనుచు జ్ఞాననిక ♦ రమ్మను సుదర్శనవ
 రమ్మన రణమ్మన జ ♦ య మ్మిపుడు కొమ్మా
 అ మ్మకరమ్మ దునిమి ♦ నెమ్మదికి శాశ్వత సు
 ని మ్మొసంగు నీకిది ఘ ♦ నమ్మగు కరమ్మా! 51

పుత్రకా! నీ విచట నిలువుము.

సగ్గా—చిత్తము. అలాగే చేయుచున్నాను.

సగ్గా—(శరము నుద్దేశించి) అక్కటా శరమా! నీవేమిచేసెదోకదా.

స. పరమాత్మ దిముత్యోడ నిజ సుహృదుగాఁగఁ బ్రాణాపుఁగా భారఁగా
 పరకాలంబు నహించితిఁ మఱియు నా ♦ జీవంబుకా నెంచితిఁ
 శరమా! నాకలు నాగ్రహింపక మదికా ♦ సంకోచము లేక నీ
 చిరసౌహృద్విశేషతఁ సుతుశిర ♦ చేదంబుఁ గావింపుమా 52

హా! జగద్రక్షకా! (అని శరంబును పాలుని కంఠముపైఁ బ్రయోగింప
 గా నది పుష్పహారమై వాని కంఠంబునుఁజుట్టుకొనుచున్నది. అదిమాచి) బోరా!
 యిది యెంతచిత్తము! ఈ శరంబును వీనికంఠంబును దునుమక వైకుంఠి లి తా
 హాక పుష్పహారమై వీని కంఠంబునుఁ జుట్టుకొనుచున్నదే! అక్కటా శరమా!

స. ప్రియసఖి వాదులాడుటలు, ♦ వెల్లుగఁ బట్టపుదేవి నొచ్చుటల్,
 నయరతుఁ బుత్రుఁజంపఁగఘ ♦ నంబుగ నిన్గొని వేడికి, లయో
 మయతను వింతు, నిందులకుఁమానసమొప్పమి, నార యిట్టలొ
 నె? యనుచు సౌమనస్యమువహించియయోమయునన్నొనన్చి తే?
 ఇప్పుడు నేనేమి చేయుదును? (అని తనలో)

త ర లి వృ త్త ము

తల్లి, సుతుఁడు, తండ్రి మఱియు ♦ ధాతృసుతయు నొక్కట
 వల్లె యనుచుఁ బుత్రుఁ దునుమ ♦ వాంఛఁజేసి యుండఁగా
 నెల్లనిగతి నమ్ములకట ♦ యూరికయె తలంగెడు
 నల్లదొర వరమ్మొసంగిన ♦ సంభవరము కానటుల్. 54

మ. కలకాలంబు భరించిన బెనిచిన ♦ గష్టంబుల గాచిన
జెనుకాలంబు తటస్థమైనయెడ ని! స్నేయంచు సామ్యాత్మకుల్
చెలికాండ్రాప్తు లుబంధులు విడుచుటల్ ♦ సిద్ధంబెయాగానియా
పలుకల్ లేని యచేతనంపు శరణు ♦ బాసంగదా వైవమా!

నే నొనర్చు వ్రతమునం జేమైన దోషంబు కలిగియుండునా? అట్టిదేమియు
గానరాదే. హా పరమాత్మా! ఆపద్బాంధవా! దీనశరణ్యా! నే నెవ్వనివాడ
నగుదు? నేడు న న్నిట్లు లేల యలయింప జొచ్చితివి? నన్ను బరిశోధింప
దలచియే యిట్టి యిక్కట్టులఁ బెట్టి గట్టువడం జేయుచుంటివా? వీనిశంభెంత
యు ఖండింప శక్యంబుగాకయుండె. ఖండించినగాని నా వ్రతంబు నెఱవేఱవయ్యె.
ఇట్టిసమయంబున నీ దీనుని మొఱలకించి దీనవత్సలుండను బిరుదు నిలుపుకొమ్ము

ఉ. హా! విధినేమియందు? మది ♦ నారటమెట్టులు డిందు? నింక నా
యీవెతకేదిమందు? మఱి ♦ యెవ్వనితో మొఱవెట్టుకొందు? నీ
వీవగ నూరకుండు విది ♦ యేటి తమాష బలే పసందు? దా
సావనుడన్న నీదు బిరు ♦ దాంకము భద్రము! దీవరక్షకా! 56

(అని మఱియొక ఖడ్గముం దైకొనుచున్నాడు.)

మోహి—కటకటా, కఠినహృదయా! వేటొక ఖడ్గముం గొని ఖండింపజోవుచుంటివా?
ఆ యచేతనంబగు శరంబునకైన గనికరమువృత్తై గాని శిహృదంబుపాపాణంబు
కరగదాయ! ఈఘోరకృత్యం బీశ్వరప్రీతికరంబగు నేని యాశరం బట్లు పుష్ప
హారమై వీని మెడం జుట్టుకొనునా? నీ విందు కేమనియెదవు?

రుక్కా—ఏమగుదా? నీవు కేవల మనుష్యమాత్రులపు కావనియు, మాయా
స్వరూపిణివనియు, నిదియెల్ల నీ మాయావిశేషంబనియు ననెద. (రాద్రముతో)
నీవింక నన్ను సమీపించి యడ్డదిడ్డంబు లాడవము. నాచేతిలోని యిది ఖడ్గం
బని యెఱుంగుము. పాపురే! నిర్మలచిత్తంబున మాయారహితుండగు బరాత్పరు
నెప్పు డారాధించు నే నీ తుచ్ఛమాయావిచేష్టితంబులకు వెఱుకునా? హా
గజరాజవరదా!

ఉ. ఏనె ప్రభుండనేని, భువి ♦ నెన్నఁ డసత్యముఁ బల్కనేని, యేఁ
బూనిన యీ స్రవంబు సురఃపూజ్యము విష్ణుప్రియంబు నేసియున్
మానుగ వేదవాక్కులు ప్రమాణములేనియు, మ ద్ర్వతార్థమై
వీనిశిరంబు నేఁడిట భు ♦ విఁ బడకుండునె యొక్క వ్రేటునన్

(అని ఖడ్గమెత్తి వ్రేయఁబోవఁగా శ్రీ విష్ణుమూర్తి శంఖచక్రకిరీటధారియై
ప్రత్యక్షుం డగుచు రుక్మాంగదుం డెత్తి ఖడ్గంబుఁ బట్టుకొని)

ఉ. తాళుముతాళుఁ భూప యింకఁ ♦ దత్తర మొందకు; నీదు భక్తికిఁ
జాలఁగ మెచ్చినాఁడ; మది ♦ సంతసమందెను; నీ సుతుండు నీ
యాలును మేటిభక్తిఁ దన ♦ గారినవారలు; మీరు మువ్వరుం
బాలును నీరు శర్మరల ♦ మాడ్చిని గూడినవార లిచ్చటన్ 58

రుక్మా— సంధ్యా— ధర్మా— మోహి—

గజరాజవరదా! ఆపద్బంధవా! నమస్కారము.

దండుకము.

శ్రీమ న్మహాదేవ యీశా! లస చ్చిత్త్రకాశా! మహాఘోర
చాపప్రహారా! పరేశా! భవద్వివ్యసందర్శనానందకాంక్షా దివిఁ
దేవముఖ్యుల్, భువిఁ మానవేంద్రుల్, వనిఁ మానివర్యుల్, మ
హాభక్తివారాశివారంగతజ్ఞానసంపన్నులైయొప్పువ్యాసాంబరీషాది భ
క్తాగ్రగణ్యులైనదానీదు పాదార్చనధ్యాన సంకీర్తనంబుల్ కడుంబ్రీతి
గావించిసంతృప్తులై పొంగుచుండున్ గదే భక్తహృత్పావనా! * దేవ
నీరూపుఁ గన్గెన్న మాత్రాన నీనామమున్ విన్నమాత్రంబునన్
శాకినీ, ధాకినీ, కామినీ ముఖ్య దుష్టగ్రహంబుల్, మహాభూతప్రేతం
బులు, బల్ పిశాచంబులు, గాలిదయ్యంబులు గూలిపోవుం

గజే; దుష్టనాశా! విగాటూరుషా! విశ్వరూపా! జగద్రక్షకా!
 వేదవేదాంతవేద్యా! పరంధామ! జ్యోతిస్వరూపా! * జగంబెల్ల
 బుట్టింపఁగాఁ బెంపఁగ్గ్రాదుంపఁగా నీవకావే? జగన్నాయకా! యాస్త
 రక్షమాణీ! కామితార్థప్రదా! యిట్టి లోకాధినాథుండనైయొప్పు నీ
 దివ్యరూపంబు మాపూర్వపుణ్యంబునంజేసి నేడిందు మా కన్నులా
 రంగఁ గన్గెంటిమయ్యా! దయం జూడుమయ్యా దంఁ జూపుమయ్యా
 మముం గాపుమయ్యా * కృపాసాగరా! దాసహృద్దేహనర్తీ!!
 జగన్గీతర్తీ! నమోదీనబంధూ! నమోహాససింధూ! నమోభక్తనేతా!
 నమోముక్తిదాతానమోసచ్చిదానందమూర్తీ! నమస్తే నమస్తేనమః.

విష్ణు—రుక్మాంగద భూపాలా!

ఉ. మెచ్చితి నీదు నర్తనకు ♦ మెచ్చితి నీదగు సాధువృత్తికిఁ
 మెచ్చితి నీదు యోగ్యతకు ♦ మెచ్చితి నీ సుజనానురక్తికిఁ
 మెచ్చితి నీ వ్రతంబునకు మెచ్చితి భక్తికి; మెచ్చి సద్వర్తిం
 బిచ్చితి; మీరల్లె సుఖ ♦ యింపుచు రాజ్యసుఖంబులందుడి. 6!

రుక్మా—మహాప్రసాదము, ఆశ్రితవత్సలా!

విష్ణు—గాజేంద్రా! ఏనొక్క రహస్యంబు నెఱిగింతు వినుము.

—* మా ని నీ వృత్తము *—

నీ నిజభక్తిని నీదు సువర్తన ♦ నీ వ్రతనిష్ఠఁ గనుంగొనఁగక
 మానినిమోహినిబ్రహ్మసృజించి క్ర ♦ మంబుగనీదఁకికబనుపక
 గానివిధంబులఁ గాఱియవేట్టి య ♦ ఖండశ్రమంబుల నిగ్గలచెక
 గానియమాయకురాలిదిమోహిని ♦ కంటకురాలనియెంచకుమీ

ఈ యువతి నిర్దోషి. నీ సంధ్యావశ్యాది నూర్వచభార్యల మరలఁ జేకొని
 తొల్లిటియట్లు గౌరవించి యేలుకొమ్ము. మఱియును
 వె. స్రవ నిన్నుఁ గూర్చి ♦ సృష్టించె నిక్కాంతఁ
 గాన యెరుల సొత్తు ♦ కాదు సుమ్ము

అఖిల ధర్మ వేత్త ♦ యనుపమ నుతశీల
నీకుఁ దగిన కాంత ♦ నిర్మలాత్మ!

62

కావున నీ తరుణీమణిని నీ పట్టమహిషియగు సంధ్యావళితో సమగౌరవం
బున నేలుకొమ్ము.

రుక్మా—చిత్తముమహానుభావా! దేవరయాభ్య శిరసావహించి యట్లే యొనర్చువాడ.

విష్ణు—విధివ్రాలుచొప్పునమీరీలోకంబుననుండువఱకును గాజ్యసుఖంబులనుభవింపు
చుండి యంతంబున నాసన్నిధిని జేరఁగలరు. మీర లింక నేమైన వరంబులఁ
జేడవలతులేని యడుంగుండు. ఒసంగ నిచ్చవహించియున్న వాడ.

రుక్మా—మహానుభావా! ఆశ్రితకల్పభూటా! నాకు నేఱువరంబులేల?

—* మా ని నీ వృత్తము . *

నాప్రియపత్నులు నావరపుత్రుఁడు♦నాహితబంధులు నేనుబ్రజల్
శ్రీపతి! నీ వదచింతన వీడక ♦ చిత్తము లెప్పుడు నీకడనే
కాపురముంచి, దృఢంబగుభక్తి న ♦ ఖండనుభూప్తిని గాంచునటుల్
పాపవినాశ! మహేశ! పరేశ! కృ ♦ పక్ష దయ సేయ వె లోకపితా!

విష్ణు—సంధ్యావళి! నీ వేమి కోరెదవు?

సంధ్యా—భక్తజనార్తిహరణా! రమారమణా!

మ. తరుణుల్ విద్యలనేర్చి, వేత్తలయి, మ ♦ ద్రాజ్యంబునందెప్పు స
చ్చరితంబుల్ బలింబంపుచు విభులకు ♦ సంతోషముంగూర్చుచు
స్వరపూజానిపుడైకచిత్తలయి స ♦ ద్వాప్తపారపరీణలై
యిరవొందఁ వరమీగఁదే గుణనిధి ♦ యీశా! జగన్నాయకా!

విష్ణు—బాలకా! ధర్మాంగదా? నీ వేమైన కోరెదవా?

ధర్మా—భక్తవత్సలా? కరుణాకలాపా! నా వేమి కావలయును?

ఉ. పిల్లలు తల్లిదండ్రులను ♦ బేర్చిని నైనములంచునెంచి, తా
మెల్లడ వారిచిత్తముల ♦ కెక్క నటంపుచు, మత్పురంబునన్
సల్లలిత ప్రచారులయి ♦ శాశ్వతసౌఖ్యము లందునట్టులు
త్ఫుల్లసరోజనేత్ర! నుగ ♦ పూజితగాత్ర! యనుగ్రహంపజే. 65

విష్ణు—విధితనయా! మోహినీ! నీయభీష్టం బెట్టులుండె?

మోహి—కపటనాటకమూత్రధారి! కలుషభయవిదారి!

ఉ. ఆ విధియాజ్ఞచోప్పున ధ ♦ రాధిపుచెంగట నే నటించిన
స్త్రీ విపరీతభంగి భువి ♦ నేసతియున్ గొనకుండుమాడ్కి నీ
భూవర సత్కథాశ్రవణ ♦ పూతమనస్కులు కూరచిత్తయం
చో పరదాత! న్నదలఁప ♦ కుండెడుమాడ్కి ననుగ్రహంపజే.

విష్ణు—ఓరా! మీరుకోరినవరంబులు మిగుల శ్లాఘనీయంబులు. అట్లులేయొసంగితి.
రాజచంద్రమా! మరియొక విశేషం బెరింగింతువినము. నీ విప్రుడీ హరివాస
క్రత మాహాత్మ్యంబున సర్వజనమాన్యచరిత్రుండ వయితివి. కావున

చ. బుధజనపంద్యమై నుజన ♦ పూజితమై తగు నీచరిత్రమున్
బడఁపడి యెవ్వరేనియు న ♦ వారణభక్తివిశుద్ధచిత్తులై
చదివిన వ్రాసినన్ వినినఁ ♦ జాలగవారలుభోగభాగ్య స
పదలఁ జిరాయువున్ గలిగి ♦ వర్ధిలుచుండెదరెల్లు మత్కృపన్.

నేను పోయివచ్చెద. మీరు శుఖంబున మండుఁడు.

(అందఱు నమస్కరించుచున్నారు. విష్ణుమూర్తి యంతర్ధానుం డగుచున్నాఁడు.)

యక్కా—శుఖలారా! పరమేశ్వరానుగ్రహంబున మనమిప్పటికి ధన్యుల మయితిమి.
నేను బహుకాలం నీ రాజ్యంబెల్ల వహించి యలసియుంటి. కావున నిపు డీ
పుత్రుని యవరాజ్య పట్టాభిషిక్తునిఁ గావించి యే నీశ్వరధ్యానైకరతుండనై
యండఁ గుతూహలంబు గలుగుచున్నది. ఇందుకు మీ యభియతంబేమి?

సంధ్యా—ప్రాణేశ్వరా! అట్లే కానిండు.

హి—నేను దేవర చిత్తానుసరణంబుగ వర్తించువానఁ గాని వేణుకాదు. అట్లే యొనర్చుడు.

సుక్కా—పుత్రా! నీ యభీష్టం బెట్టులుండె?

సర్కా—జనకా! నాకు నీ యాజ్ఞాపరిపాలనంబునకన్న భాగ్యం బేమికల్గు! దేవర చిత్తానుసరణంబుగ నొనర్చుడు.

సుక్కా—అట్లులైన నిపుడే చని యువరాజ్యపట్టాభిషేకోత్సవము గావితము రండు.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

పవేశము—రుక్మాంగదుడు, గుణనిధి, సంధ్యావళి, మోహిని, చకోరాక్షి,
వృద్ధగంధి ధర్మాంగదుడు, బ్రాహ్మణులు మొదలగువారు.

అందఱు—(ధర్మాంగదునిఁ బీఠమువైఁ గూర్చుండఁబెట్టి)

ధర్మపరిపాలనశీలా! ధర్మాంగద భూపాలా!

చ. ధరకు ముదమ్ముగూర్చి, విబుధ ప్రజమ్ము సుఖులంబొనర్చి, సత్పురుషులనాదరించి ముని ధముఖ్యులపూజలొనర్చి యార్తులఁ గరుణనుబ్రోచి నిన్నుఁ గలఁకాలము నెల్లరుమెచ్చు బృథ్వీ నీ శ్వరకృప నేలుమయ్య నర ధపాలక! సజ్జనగణ్య! బాలకా. 68

క. శ్రీరమణీ ప్రియరమణా!

సారసదళనయన! మోక్ష ధసాధననిపుణా!

సారాశ్రితభవతరణా!

యూరీకృతభవనభరణ ధయురగపశయనా.

మాలిని.

శ్రీతజనపరిపోషా ♦ సిద్ధచేతోవిశేషా
 పతితజనవిశోషా ♦ భాస్వరద్రివ్యవేషా
 అతులిత మృదుభాషా ♦ ఆర్యహృత్కంజ పూషా
 కృతమణివరభూషా ♦ క్షీణతాపారతోషా.

70

([32] అందఱును ధర్మాంగదునిచేఁ బుష్పములు చల్లుచున్నారు.)

గ డ్య.

శ్రీమ దుమారమణ కరుణా కటాక్ష పాత్ర శ్రీ వత్ససగోత్ర జేతపూషి
 వంశ క్షీరపారావార రాకాసుధాకర మల్లేశ్వరామాత్యపాత్ర,
 నిరంతర శివారాధనపరాయణ లక్ష్మీనారాయణామాత్య
 చతుర్థపుత్ర, గుణకదంబ లక్ష్మ్యంబాగర్భ సంభూత,
 సుజనవిధేయ, భగవంతాభిధేయ ప్రణీతం
 బైన రుక్మాంగద నాటకంబున నిది
 ష షాంక ము.

సంపూర్ణము.

14543